

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Ιούλης - Αύγουστος 2025 / Τιμή: 4€ / Νο 171

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

- Σταθερότης μηδέν • Ελλάδα-Τουρκία, Αντίσταση στις επεκτατικές εκστρατείες
- Η επαναστατική κληρονομιά του Τρότσκι • Ένγκελς-Η καταγωγή του ανθρώπου
- Αντικαπιταλιστική απάντηση στις πόλεις "χωρίς οξυγόνο"

Ιούλης-Αύγουστος 2025

2

Σταθερότης μηδέν

Πάνος Γκαργκάνας

10

**Ελλάδα-Τουρκία
Αντίσταση στις επεκτατικές
εκστρατείες**

Γιώργος Ράγκος

17

Ιουλιανά 1965 - Τότε και τώρα

Μαρία Στύλλου

25

**Η επαναστατική κληρονομιά
του Τρότσκι**

Κώστας Πίττας

31

**Ένγκελς-
Η καταγωγή του ανθρώπου**

Γιάννης Κούτρας

39

**Αντικαπιταλιστική απάντηση
στις πόλεις “χωρίς οξυγόνο”**

Κατερίνα Θωίδου

44

Βιβλιοκριτική

Elsa Dorlin

Αυτοάμυνα – Μια φιλοσοφία της βίας

Αφροδίτη Φράγκου

Τζούντιθ Μπάτλερ

Ποιός φοβάται το φύλο;

Αργυρή Ερωτοκρίτου

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, **Υπεύθυνη σύνταξης:** Μαρία Στύλλου

Συντακτική Επιτροπή: Δημήτρης Δασκαλάκης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Λέανδρος Μπόλαρης, Λίλιαν Μπουρίτη, Γιώργος Ράγκος
Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση: Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης

Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14,

Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό “Σοσιαλισμός από τα Κάτω”, Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, **ISSN:** 2241-7176

Για επικοινωνία: socialismosapotakato@gmail.com - www.socialismfrombelow.gr

Συλλαλητήριο αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη, Σύνταγμα 15 Ιούνη.

Σταθερότης μηδέν

Σύμφωνα με τα ΜΜΕ που τον στηρίζουν βρέξει-χιονίσει, ο Μητσοτάκης «αλλάζει την ατζέντα, προωθώντας μεταρρυθμίσεις που βελτιώνουν την καθημερινότητα». Αλλά όσο και να προσπαθεί η κυβέρνηση των εγκλημάτων να κρυφτεί, η ίδια η πολιτική της δεν την αφήνει. Το δίμηνο Μάη-Ιούνη κλείνει με την κυβερνητική κρίση να παίρνει νέα τροπή με την παραίτηση Βορίδη μέσα σε συνθήκες αποσταθεροποιητικές συνολικότερα.

Η πολεμική κλιμάκωση στη Μέση Ανατολή, με την επίθεση του Ισραήλ στο Ιράν και με την άμεση εμπλοκή των ΗΠΑ, ανοίγει νέες προκλήσεις για όλους τους συμμάχους του δίδυμου Τραμπ-Νετανιάχου. Ξεδιπλώνεται ένα παγκόσμιο κίνημα τεραστίων διαστάσεων που γί-

Η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας βουλιάζει μέσα σε συνθήκες αποσταθεροποίησης σε διεθνή κλίμακα. Ο Πάνος Γκαργκάνας παρουσιάζει αντικειμενικούς και υποκειμενικούς παράγοντες της κρίσης.

νεται αντιπολεμικό-αντιιμπεριαλιστικό με αφετηρία την αλληλεγγύη στην Παλαιστίνη. Καμιά κυβέρνηση δεν έχει τον έλεγχο των εξελίξεων μέσα σε αυτή τη δίνη.

Πολύ περισσότερο αυτό ισχύει για μια κυβέρνηση μισητή και βυθισμένη στα σκάνδαλα, όπως είναι η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας.

Το σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ ήρθε να προστεθεί στα σκάνδαλα με το κουκούλωμα των υποκλοπών, το μπάζωμα των Τεμπών, την προκλητική προστασία των

δολοφόνων της Πύλου. Είναι άλλη μια επιβεβαίωση της «κρίσης των θεσμών», αλλά έχει τις δικές του ιδιαίτερες διαστάσεις.

Σύμφωνα με τον Οικονομικό Ταχυδρόμο "Η έρευνα για τις απάτες με τις αγροτικές επιδοτήσεις ξεκίνησε ουσιαστικά από το 2017, όταν δεκάδες Έλληνες πολίτες φέρονται να έλαβαν κονδύλια για βοσκοτόπια που δεν κατείχαν ή δεν είχαν μισθώσει, αλλά και για αγροτικές εργασίες που ουδέποτε πραγματοποιήθηκαν. Το αποτέλεσμα ήταν η στέ-

ρηση χρημάτων από τους πραγματικούς αγρότες και η ζημία εκατομμυρίων ευρώ στα ευρωπαϊκά ταμεία. Για την περίοδο από το 2019 έως το 2022 η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία εντόπισε και οδηγεί στο δικαστήριο 100 ύποπτες υποθέσεις για απόληξη συνολικού ύψους 2,9 εκατ. Ευρώ».

Πίσω από το κάλυμμα των καταγγελιών της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας δεν μπορούν να κρυφτούν οι ευθύνες της ΚΑΠ που αποτέλεσαν διαχρονικά το εγχειρίδιο για τη λειτουργία του ΟΠΕΚΕΠΕ. Μίας πολιτικής που στον πυρήνα της είχε τις παχυλές επιδοτήσεις προς την βιομηχανοποιημένη γεωργία και κτηνοτροφία σε βάρος των μικρών αγροτών. Όπως προκύπτει, περίπου το ένα τρίτο των αγροκτημάτων μικρής κλίμακας σε Ελλάδα και Ευρώπη έχει εξαφανιστεί από το 2007 και μετά. Σε αυτό το τερέν οι δημόσιες επιδοτήσεις είναι πλέον στρεμματικές. Δεν επιδοτούν την καλλιέργεια. Επομένως, τα χρήματα από την ΚΑΠ λαμβάνονται από μεγάλης κλίμακας βιομηχανικά αγροκτήματα. Αυτή η πολιτική ευνοεί μία τάση συγκεντροποίησης στην γεωργία και την κτηνοτροφία. Σύμφωνα με έρευνα του Guardian 17 δισεκατομμυριούχοι συνδέονται με 3,3 δισεκατομμύρια ευρώ αγροτικών επιδοτήσεων της Ε.Ε., κατά την περίοδο 2018-2021, ενώ χιλιάδες μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις έκλεισαν.¹

Οι εγκέφαλοι της Νέας Δημοκρατίας σκέφτηκαν ότι δίπλα στους δισεκατομμυριούχους που έτσι κι αλλιώς υπηρετούν, μπορούν να εξασφαλίσουν ένα μερίδιο και για τον κομματικό τους μηχανισμό. Και ένας υπουργός επιπέδου Βορίδη ανέλαβε να το κάνει πράξη, με εντυπωσιακά αποτελέσματα. Η Ελλάδα έγινε ένας εικονικός βοσκότοπος και οι κομματάρχες της ΝΔ βρέθηκαν να κρατάνε την κάνουλα των επιδοτήσεων στο κύκλωμα των πλαστών κτηνοτρόφων. Αλλά μέσα σε συνθήκες πολυκρίσης, ακόμα και τσεκουράτοι πολιτικάντηδες την πατάνε.

Ο Μητσοτάκης προσπαθεί να δώσει επίφαση κυβερνητικής συνέχειας ορίζοντας τον Πλεύρη στη θέση του Βορίδη στο υπουργείο Μετανάστευσης. Ένας

ακροδεξιός με φασιστική προέλευση διαδέχεται έναν ακροδεξιό με τσεκούρι στο ρατσιστικό κυνήγι των προσφύγων και των μεταναστών. Οι «ισορροπίες» παραμένουν αδιατάρακτες». Αλλά δεν είναι καθόλου έτσι. Ο Βορίδης διεκδικούσε ρόλο «γκουρού» της ακροδεξιάς που έβαζε πλήρη να ακυρώσει την ιδεολογική ηγεμονία της Αριστεράς. Είναι αυτός που είχε γράψει στο Twitter «Η Αριστερά πρέπει να ηττηθεί, να χάσει την ιδεολογική ηγεμονία της. Αγωνιζόμαστε για τις ψυχές μας, την πατρίδα μας, την ιστορία μας, το έθνος μας». Ένας μιμητής της γαλλικής ακροδεξιάς που διεκδικούσε ότι μπορεί να αναποδογυρίσει τον Γκράμσι. Και τώρα κολυμπάει στα σκατά που αφήνουν πίσω τους τα κοπάδια των ζώων.

Μια κυβέρνηση μισητή για τα εγκλήματα της φτάνει να βυθίζεται σε σκάνδαλο ακόμη και με τη διαχείριση αγροτικών επιδοτήσεων. Μια τέτοια κυβέρνηση δεν είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει τις τεράστιες πολιτικές προκλήσεις που ανοίγονται με την κλιμάκωση των πολεμικών ανταγωνισμών. Προκλήσεις και ανταγωνισμούς που κάνουν ακόμη και τον Πρόεδρο της «Υπερδύναμης» να βαφτίζεται караγκιόζης από τα κυρίαρχα ΜΜΕ.

Τραμπ- από κρίση σε κρίση

Η μεγαλύτερη εστία αποσταθεροποίησης σε παγκόσμια κλίμακα είναι χωρίς αμφιβολία η ένταση των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών. Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός βλέπει την κλονισμένη ηγεμονία του να αμφισβητείται και αντιδρά με επιθέσεις που όμως σκοντάφτουν σε μεγάλες αντιφάσεις και ακόμη πιο μεγάλες αντιστάσεις. Αυτό είναι το στοιχείο που έχει σηματοδοτήσει τη νέα προεδρία Τραμπ, πριν ακόμη συμπληρώσει ένα εξάμηνο.

Ο Απρίλης είχε σημαδευτεί από τους κλυδωνισμούς μετά τις εξαγγελίες για την επιβολή δασμών. Όπως έγραφε ο Γιώργος Πίττας στο προηγούμενο τεύχος αυτού του περιοδικού:

«Με την αυτοπεποίθηση του χάρι των ΗΠΑ που «βάρφηκε κόκκινος»,

ο Τραμπ εξαπέλυσε «σοκ και δέος» σε όλα τα μέτωπα με στόχο να ξανακάνει την «Αμερική Μεγάλη» όπως ήταν και το σλόγκαν της καμπάνιας του. Αλλά η πρώτη εβδομάδα του Απρίλη εξελίχθηκε σε ιλαροτραγωδία για τις ΗΠΑ.

Στις 2 Απριλίου, τη λεγόμενη «Μέρα Απελευθέρωσης», ο Τραμπ παρουσίασε το νέο καθεστώς δασμών. Οι υψηλότεροι δασμοί θα ξεκινούσαν να εφαρμόζονται στις 9/4. Η Κίνα απάντησε αμέσως ανακοινώνοντας δασμούς 34% στις εισαγωγές από τις ΗΠΑ. Ο Τραμπ τουιτάροντας την απειλήσε με πρόσθετους δασμούς 50%. Η ΕΕ μπήκε επίσης σε εσωτερικές διαβουλεύσεις για αντίμετρα.

Μέσα στο τετραήμερο 5-9 Απρίλη τα χρηματιστήρια άρχισαν να κατρακυλάνε όπως και η τιμή του πετρελαίου ενώ αντίθετα συνέχισε την ανοδική του πορεία ο χρυσός, το λεγόμενο «νόμισμα της κρίσης». Το πιο απειλητικό για τις ΗΠΑ ήταν ότι την κάτω βόλτα πήραν και τα αμερικανικά ομόλογα, «το πιο σίγουρο χαρτί» για τους επενδυτές σε όλο τον κόσμο που είχε μείνει «ασφαλές καταφύγιο» ακόμη και στην κρίση του 2009.

«Το εύρος και το μέγεθος των δασμών στους κύριους εμπορικούς εταίρους των ΗΠΑ προκάλεσε παγκόσμιο ξεπούλημα μετοχών και πυροδότησε έντονες αντιδράσεις από τα μέλη του Καπιτωλίου, ακόμα και από Ρεπουμπλικανούς, αλλά και από δισεκατομμυριούχους χρηματοδότες του Ρεπουμπλικανικού κόμματος» ανέφεραν οι Financial Times.²

Ακολούθησαν «κυβιστήσεις» Τραμπ, τις οποίες προσπαθούσε να μπαλώσει με δηλώσεις του τύπου «κυβερνήσεις μου φιλούν τον κώλο για να διαπραγματευτούν μαζί μου». Ωστόσο, οι ανησυχίες των ιδίων των καπιλαλιστών μέσα κι έξω από τις ΗΠΑ για τις επιπτώσεις ενός τόσο μεγάλου εμπορικού πολέμου δεν έχουν σταματήσει. Σχεδόν τρεις μήνες μετά, οι αμφιβολίες για τη σταθερότητα των αμερικανικών ομολόγων, ακόμη και του δολαρίου, εξακολουθούν να εκφράζονται στις χρηματαγορές.

Χαρακτηριστική είναι η αρθρογραφία στην κατεξοχή εφημερίδα των χρηματαγορών, τους Financial Times, που έφτασε

να γράφει ότι οι ΗΠΑ επί Τραμπ πληρώνουν ακριβότερα τον δανεισμό τους γιατί πληρώνουν ένα «καπέλο του ηλίθιου». Σύμφωνα με αυτή την άποψη, ο Τραμπ αντιμετωπίζεται από τις χρηματαγορές με τρόπο αντίστοιχο με αυτόν που γκρέμισε την πρωθυπουργό της Βρετανίας Λιζ Τρας πριν από λίγα χρόνια.³

Όσο και αν κάτι τέτοιο ηχεί υπερβολικό, η υπερχρέωση του αμερικανικού δημόσιου είναι πραγματική και παίζει ρόλο στις εσωτερικές διαμάχες στο στρατόπεδο του Τραμπ και της άρχουσας τάξης συνολικότερα. Αυτό αποδείχθηκε τραγελαφικά με τη διαμάχη του Τραμπ με τον Έλον Μασκ που ξέσπασε ανοιχτά:

«*Ηρθε η ώρα για τη μεγάλη βόμβα: το όνομα του Ντόναλντ Τραμπ συμπεριλαμβάνεται στα αρχεία του Έποταϊν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο δεν δημοσιοποιούνται.*»

«*Εγινε λίγος... Απέσυρα τις διατάξεις για τα ηλεκτρικά του αυτοκίνητα που θα ανάγκαζαν τον καθένα να αγοράσει ένα ηλεκτρικό αυτοκίνητο που δεν ήθελε και τρελάθηκε.*»

Ο «διάλογος» Μασκ-Τραμπ ανάμεσα στον ισχυρότερο και τον πλουσιότερο άνθρωπο του πλανήτη με αναρτήσεις στα κοινωνικά τους δίκτυα δείχνει ανάγλυφα το επίπεδο της σήψης στην οποία έχει βυθιστεί όχι μόνο η αμερικανική ελίτ αλλά και ολόκληρο το σύστημα, παγκόσμια.⁴

Αυτό που διατάραξε τις σχέσεις ανάμεσα στον Τραμπ και τον Μασκ ήταν το νέο φορολογικό νομοσχέδιο – ένα νομοσχέδιο που προβλέπει περικοπές δισεκατομμυρίων δολαρίων για τους φτωχούς και φοροαπαλλαγές δισεκατομμυρίων για τους πλούσιους. Η ανταλλαγή υβριστικών επιθέσεων δεν ήταν στιγμιαία. Ο Μασκ επανήλθε με δηλώσεις τη Δευτέρα 30 Ιούνη απειλώντας τα μέλη του Κογκρέσου ότι δεν θα επανεκλεγούν αν ψηφίσουν το νομοσχέδιο Τραμπ και φτάνοντας να προαναγγέλλει ίδρυση νέου κόμματος!

«*Κάθε μέλος του Κογκρέσου που έκανε εκστρατεία για τη μείωση των κυβερνητικών δαπανών και στη συνέχεια ψήφισε αμέσως τη μεγαλύτερη αύξηση χρέ-*

ους στην ιστορία θα πρέπει να σκύψει το κεφάλι του από ντροπή», έγραψε μεταξύ άλλων στην πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης X. Λίγες ώρες αργότερα πρόσθεσε ότι αν «*ψηφιστεί ένα παράλογο νομοσχέδιο δαπανών, το Αμερικανικό Κόμμα θα σχηματιστεί την επόμενη μέρα*».⁵

Οι οικονομικές υπηρεσίες του ίδιου του Κογκρέσου υπολογίζουν ότι, αν εγκριθεί το νομοσχέδιο και από την Γερουσία (ως τώρα έχει εγκριθεί μόνο από τη Βουλή), το δημόσιο χρέος θα ανέβει κατά 2,4 τρισεκατομμύρια μέσα στην επόμενη δεκαετία.

Οι επιπτώσεις από μια τόσο μεγάλη υπερχρέωση των ΗΠΑ είναι τεράστιες. Το ίδιο το Γραφείο Προϋπολογισμού του Κογκρέσου υπολογίζει ότι ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ θα ανέβει από 100% φέτος σε 118% το 2035.⁶ Στο ίδιο άρθρο ο Μάρτιν Γουλφ επισημαίνει ότι ο αριθμός των ανθρώπων χωρίς υγειονομική ασφάλιση μπορεί να αυξηθεί κατά 16 εκατομμύρια μέχρι το 2034 και συμπεραίνει: «*Δεν είναι λάθος να πει κάποιος ότι πολλοί θα πεθάνουν για να εξασφαλιστούν μεγάλες φοροαπαλλαγές για τους δισεκατομμυριούχους.*»

Οι Φαϊνάνσιαλ Τάιμς δεν είναι «Εφημερίδα των Συντακτών», όπως είπε ο Βορίδης για τον Γκάρντιαν, για να τον υποτιμήσει ως μια «προκατειλημμένη» αριστερή εφημερίδα. Όταν ένας αναλυτής στην εφημερίδα του Σίτι του Λονδίνου φτάνει στο συμπέρασμα ότι η οικονομική πολιτική του Τραμπ σκοτώνει τους φτωχούς, τότε οι ίδιοι οι φτωχοί των ΗΠΑ φτάνουν να εξεγείρονται.

Λος Άντζελες

Η αντίδραση του Τραμπ στο φιάσκο με τον Μασκ ήταν να παίξει το χαρτί του ρατσισμού. Ο Στιβ Μπάνον, ο φασίστας που παίζει μεγάλο ρόλο στην ακροδεξιά βάση του Τραμπ, συμβούλεψε τον Πρόεδρο ότι είναι η ώρα να κλιμακώσει το κυνήγι των μεταναστών: να απελάσει δέκα εκατομμύρια «παράνομους» μετανάστες δίνοντας το ελεύθερο στην αστυνομία να κάνει συλλήψεις. Ο Τραμπ εξαπέλυσε την ICE (υπηρεσία Επιβολής

–του νόμου σε- Τελωνεία και Μετανάστευση) εναντίον της πόλης με το μεγαλύτερο πληθυσμό «χωρίς χαρτιά» στις ΗΠΑ, το Λος Άντζελες.

Το αποτέλεσμα ήταν το αντίθετο από αυτό που προσδοκούσε ο Τραμπ. Οι περιγραφές είναι συγκλονιστικές.

«*Την Παρασκευή 6 Ιουνίου 2025, γύρω στις 12 το μεσημέρι, πράκτορες της Υπηρεσίας Μετανάστευσης και Τελωνειακής Επιβολής (ICE) και του Υπουργείου Εθνικής Ασφαλείας (HSI) πραγματοποίησαν μια σειρά από επιδρομές στο Λος Άντζελες.*»

Σε αυτές περιλαμβάνονταν μια βιοτεχνία στη «*συνοικία μόδας*» και καταστήματα της Home Depot (αμερικανική πολυεθνική αλυσίδα καταστημάτων λιανικής πώλησης ειδών σπιτιού) κοντά στο κέντρο του Λος Άντζελες.

Στο κατάστημα της Home Depot, της γειτονιάς Westlake, υπάρχει οργανωμένη παρουσία εργατών (μαραγκών, υδραυλικών, ηλεκτρολόγων κλπ που πάνε για μεροκάματο αναλαμβάνοντας οικιακές μικροδουλειές). Οι εργάτες διαθέτουν εκεί χώρο όπου μπορούν να συγκεντρώνονται, χώρος ο οποίος υποστηρίζεται από διάφορες φιλομεταναστευτικές οργανώσεις. Οι πράκτορες της ICE και του HSI κατάφεραν να συλλάβουν περίπου 44 άτομα σε αυτές τις επιδρομές.

Η αντίδραση από την πλευρά μας ήταν άμεση. Ακτιβιστές και μέλη της τοπικής κοινότητας κατέβηκαν αμέσως σε διαδήλωση ενάντια στις επιδρομές. Ο πρόεδρος του τμήματος του συνδικάτου SEIU (Διεθνής Ένωση Εργαζομένων στις Υπηρεσίες) David Huerta στην Καλιφόρνια, ήταν ένας από τους πρώτους που ανταποκρίθηκαν. Οι διαδηλώσεις και οι διαμαρτυρίες συνεχίστηκαν μέχρι το βράδυ. Ακτιβιστές επιτέθηκαν στα αυτοκίνητα της ICE και του HSI την ώρα που επιχειρούσαν να φύγουν από το κέντρο του Λος Άντζελες, ενώ πολλοί προσπάθησαν να τα ακινητοποιήσουν. Οι πράκτορες προσπάθησαν να διαλύσουν το πλήθος με χειροβομβίδες κρότου λάμψης και δακρυγόνα.

Το απόγευμα οργανώθηκε μια συνέντευξη τύπου στο Ομοσπονδιακό Μέγα-

Ξεσηκωμός στο Λος Άντζελες και όλες τις ΗΠΑ ενάντια στη ρατσιστική εκκαρτεία του Τραμπ.

ρο στο κέντρο του Λος Άντζελες για την καταγγελία των επιδρομών και, ταυτόχρονα, μια πορεία από το σημείο της επιδρομής προς το Ομοσπονδιακό Κέντρο Κράτησης, που βρίσκεται ακριβώς δίπλα από το Ομοσπονδιακό Μέγαρο. Στη συνέχεια οι δύο πρωτοβουλίες ενώθηκαν για να περικυκλώσουν το ομοσπονδιακό συγκρότημα – μια περικύκλωση στην οποία συμμετείχαν χιλιάδες και κράτησε πολλές ώρες. Μια ομάδα ακτιβιστών «κατέλαβε» την είσοδο του κέντρου κράτησης, εγκλωβίζοντας έτσι τους πράκτορες της ICE μέσα στο ίδιο τους το κτίριο.

Οι πράκτορες προσπάθησαν να διαλύσουν το πλήθος με χειροβομβίδες κρότου λάμψης και δακρυγόνα, αλλά στο τέλος αναγκάστηκαν να ζητήσουν καταφύγιο υποχωρώντας πίσω στο κτίριό τους. Οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν μέχρι το βράδυ και έως ότου οι πράκτορες της ICE αποχωρήσουν οριστικά από την πόλη, μέσα από την Τσάινταουν, στη βόρεια πλευρά του Ομοσπονδιακού Συγκροτήματος.⁷

Την Κυριακή 8 Ιούνη ο Ντόναλντ Τραμπ έστειλε την Εθνοφρουρά στο Λος Άντζελες, με εντολή να καταστείλει τις μαζικές αντιρατσιστικές κινητοποιήσεις. Και αυτή η πρωτοβουλία απέτυχε. Τη Δευτέρα 9 Ιουνίου το συνδικάτο SEIU κάλεσε σε συγκέντρωση για την απελευθέρωση του David Huerta, τοπικού προέδρου του Συνδικάτου SEIU, ο οποίος συμμετείχε στις διαδηλώσεις την Παρασκευή και χτυπήθηκε ενώ στεκόταν δίπλα σε ένα φορητό γκράφι της ICE. Ο Huerta κρατήθηκε από την ICE και τραυματίστηκε τόσο σοβαρά που χρειάστηκε να νοσηλευτεί. Λίγες ώρες μετά τη διαδήλωση αφέθηκε ελεύθερος με εγγύηση. Οι εργαζόμενοι στην εκπαίδευση, την ψυχαγωγία, τις δημόσιες υπηρεσίες και το οικοδομικό εμπόριο εκπροσωπήθηκαν έντονα στη διαδήλωση.

Οι εξεγερμένοι του Λος Άντζελες πρόβαλαν το σύνθημα «Οι δισεκατομμυριοῦχοι είναι ο πραγματικός εχθρός, όχι οι μετανάστες». Και το Λος Άντζελες δεν ήταν μόνο του όπως αποδείχθηκε πανη-

γυρικά το Σάββατο εκείνης της βδομάδας, 15 Ιούνη.⁸

Με μαζικές διαδηλώσεις σε πάνω από 2.000 πόλεις και κεντρικό σύνθημα «όχι βασιλιάδες» απάντησε η «Αμερική» στην προκλητική στρατιωτική παρέλαση που οργάνωσε στην επέτειο των γενεθλίων του στην Ουάσινγκτον ο Ντόναλντ Τραμπ.

Τυπικά, η παρέλαση έγινε για τον γιορτασμό των 250 χρόνων από την ίδρυση του αμερικανικού στρατού στις 14 Ιουνίου του 1775. Η πλειοψηφία, όμως, των κατοίκων των ΗΠΑ είδε την παρέλαση σαν μια πρόκληση. Και όχι άδικα. Πριν από λίγες μόνο ημέρες ο Τραμπ είχε στείλει την εθνοφρουρά και τμήματα των πεζοναυτών στο Λος Άντζελες για να «επιβάλει την τάξη» σε μια απόπειρα καταστολής της μαζικής ανταρσίας που έχει ξεσπάσει στην πόλη. Καθόλου τυχαία οι διαδηλώσεις εκείνου του Σαββάτου ήταν τεράστιες στο Λος Άντζελες. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα USA TODAY:

«Οι διαδηλωτές διέκοψαν την κυκλο-

φορία σε μια διασταύρωση ένα τετράγωνο δυτικά του Δημαρχείου, όπου ένα τεράστιο πλήθος είχε συγκεντρωθεί μερικές εκατοντάδες μέτρα από την έδρα του Αστυνομικού Τμήματος του Λος Άντζελες. Οι ειρηνικές διαμαρτυρίες πήραν βίαιη τροπή το απόγευμα, όταν η αστυνομία εξαπέλυσε μια άγρια επίθεση με αλογα, γκλομπς, δακρυγόνα και χειροβομβίδες κρότου-λάμψης που απαντήθηκε με μια «βροχή» από πέτρες, μπουκάλια και τούβλα από την άλλη πλευρά. Στις 8 το βράδυ η αστυνομία επέβαλε απαγόρευση κυκλοφορίας.

Αλλά οι διαδηλώσεις δεν ήταν μόνο στο Λος Άντζελες τεράστιες και οργανωμένες: ήταν παντού. Στο Σικάγο ένα ποτάμι 100 χιλιάδων πλημμύρησε τους δρόμους. Οι διαδηλωτές κρατούσαν αμερικανικές σημαίες κρεμασμένες ανάποδα (με τα αστέρια κάτω), αυτοσχέδια πλακάτ ενάντια στην ICE και παλαιστινιακές σημαίες. Στην αστυνομία που τους «επιτηρούσε» οι διαδηλωτές απάντησαν με συνθήματα «ποιους προστατεύετε», «ποιους υπηρετείτε» αλλά και «δεν υπάρχει ειρήνη χωρίς Δικαιοσύνη».

Στην Ουάσιγκτον εκατοντάδες διαδηλωτές βάδισαν με πανό και συνθήματα μέσα από τους δρόμους της πόλης. Ο Τραμπ είχε απειλήσει πρωτύτερα ότι «θα αντιμετωπιστεί με πολύ μεγάλη δύναμη» οποιοσδήποτε διαδηλώσει ενάντια στην παρέλαση. Η πορεία κατέληξε στο Πάρκο μπροστά στον Λευκό Οίκο!

Πολεμική κλιμάκωση

Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, ο Τραμπ βρέθηκε να στέλνει τα βομβαρδιστικά των ΗΠΑ να χτυπήσουν το Ιράν. Αυτός που έλεγε ότι θα σταματήσει τους «ατέλειωτους πολέμους» των ΗΠΑ με «ένα τηλεφώνημα» προκάλεσε τη μεγαλύτερη αμερικανική εμπλοκή στη Μέση Ανατολή, ακριβώς στην περιοχή από την οποία ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός ήθελε να απεμπλακεί για να κάνει «στροφή στον Ειρηνικό», στον ανταγωνισμό με την Κίνα.

Αφετηρία για αυτή την εξέλιξη ήταν η απόφαση του Νετανιάχου να επιχειρήσει άλλη μια «φυγή προς τα εμπρός», κα-

θώς η γενοκτονική εκστρατεία του δεν έχει καταφέρει να εξαφανίσει τους Παλαιστίνιους από τη Γάζα. Τα αδιέξοδα είχαν φανεί έντονα ήδη τις μέρες που ξεκινούσε η νέα θητεία Τραμπ. Όπως σημείωνε η Εργατική Αλληλεγγύη:

«Σε αντίθεση με το σχέδιο εθνοκάθαρσης του Ισραήλ, οι Παλαιστίνιοι παρά τον θάνατο και την ολοκληρωτική καταστροφή δεν εγκατέλειψαν την Γάζα. Και ούτε θα το κάνουν - ό,τι και να λέει ο Τραμπ που μετά από συνομιλίες που είχε με τα καθεστώτα της Αιγύπτου και της Ιορδανίας, κι αφού επανέλαβε ότι η Γάζα μοιάζει με «εργοτάξιο κατεδάφισης», πρόσθεσε: «Μιλάμε για περίπου 1,5 εκατομμύριο ανθρώπους. Θα ήθελα η Αίγυπτος να πάρει κόσμο. Θα ήθελα η Ιορδανία να πάρει κόσμο»! Σύμφωνα με την *Wall Street Journal* αμερικανοί αξιωματούχοι ισχυρίστηκαν ότι οι λόγοι είναι τεχνικοί για να μπορέσει να γίνει η ανοικοδόμηση».⁹

Τα σχέδια του Τραμπ για «εκκένωση» της Γάζας ώστε να την κάνει ... «Ριβιέρα» έμειναν στον αέρα και ο Νετανιάχου προχώρησε στη νέα κλιμάκωση με την επίθεση του Ισραήλ στο Ιράν. Η επίθεση αυτή είχε από την αρχή τη συνεργασία των ΗΠΑ με την εμπλοκή τους στον αντιπυραυλικό «θόλο» που λειτουργεί με τη βοήθεια του αμερικανικού στόλου και των βάσεων στην περιοχή. Ωστόσο, αυτή η αεράμυνα αποδείχθηκε ανεπαρκής για την αναχαίτιση των αντεπιθέσεων του Ιράν με πυραύλους. Ο Τραμπ βρέθηκε αναγκασμένος να προχωρήσει σε άμεση αμερικανική εμπλοκή, προκαλώντας νέα έκρηξη οργής.

Αυθόρμητες διαδηλώσεις ξέσπασαν σε πολλές πόλεις των ΗΠΑ το απόγευμα της Κυριακής 22 Ιούνη για να καταγγείλουν την αμερικανική επίθεση στο Ιράν την ίδια μέρα. Μαζικά συλλαλητήρια έγιναν σε πολλές πόλεις σε όλο τον κόσμο από την Σεούλ και το Τόκυο μέχρι τη Ρώμη, το Βερολίνο, το Παρίσι και το Λονδίνο όπου έγινε το μεγαλύτερο με τη συμμετοχή 350.000 διαδηλωτών.

Στην πρώτη απόπειρα συντονισμένης πανεθνικής διαμαρτυρίας ενάντια στους βομβαρδισμούς του Τραμπ συγκεντρώ-

σεις έγιναν στις 22/6 σε πολλές πόλεις των ΗΠΑ, οι μεγαλύτερες στη Νέα Υόρκη στο Λος Άντζελες, το Όστιν, τη Βοστώνη, το Σινσινάτι, το Σικάγο, το Πόρτλαντ και την Ουάσιγκτον.

Στη Νέα Υόρκη όπου είχε προηγηθεί και άλλη μαζική διαδήλωση την παραμονή της επίθεσης στις 21 Ιούνη με σύνθημα «κάτω τα χέρια από το Ιράν», οι διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν στην Times Square κρατώντας αντιπολεμικά πλακάτ που έγραφαν: «Ο Τραμπ είναι εγκληματίας πολέμου» και «Όχι στον πόλεμο ΗΠΑ-Ισραήλ εναντίον του Ιράν».¹⁰

Μέσα σε αυτό το κλίμα, έρχεται να επιβεβαιωθεί το συμπέρασμα ότι η νέα αυτή πολεμική κλιμάκωση είναι δείγμα αδυναμίας και όχι δύναμης. Όπως γράφει ο Άλεξ Καλλίνικος:

«Εδώ και μήνες, μέσα στην κυβέρνηση Τραμπ μαίνεται μια διαμάχη για το αν πρέπει να συμμετάσχει ή όχι σε ισραηλινή επίθεση κατά του Ιράν. Η «νεοσυντηρητική» πτέρυγα του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος – υποστηρικτές των καταστροφικών πολέμων του Τζορτζ Μπους στο Αφγανιστάν και το Ιράκ – ήθελε να κινηθεί εναντίον του Ιράν. Φάνηκε ότι ηττήθηκαν όταν ο Μάικ Γουόλτς απολύθηκε από τη θέση του συμβούλου εθνικής ασφάλειας πριν από μερικούς μήνες. Προφανώς, η ισορροπία έχει γείρει ξανά υπέρ τους.

Στρατηγικά, η στήριξη των στρατιωτικών ριψοκίνδυνων ενεργειών του Νετανιάχου δεν έχει νόημα για τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό. Ο Τραμπ, όπως και ο Μπαράκ Ομπάμα και ο Μπάιντεν πριν από αυτόν, υποτίθεται ότι πρέπει να απεμπλακεί από άλλες δεσμεύσεις για να επικεντρωθεί στην πρόκληση για την ηγεμονία των ΗΠΑ που ενσαρκώνει η Κίνα. Όπως και αυτοί, αποτυγχάνει σε αυτό τον σκοπό, καθώς έχει εμπλακεί σε μια αδιέξοδη κατάσταση στη Μέση Ανατολή».¹¹

Πολιορκημένη κυβέρνηση

Αν αυτή είναι η εικόνα στον κορμό του παγκόσμιου καπιταλισμού, οι επιπτώσεις στα πιο αδύναμα κλαδιά του είναι μεγαλύτερες. Η κυβέρνηση του Μη-

Απεργιακή διαδήλωση μπροστά στο Συμβούλιο της Επικρατείας, 6 Ιούνη 2025.

τοσάκη είναι δεσμευμένη χειροπόδα-
ρα στην εκστρατεία ΗΠΑ-Ισραήλ. Έχει
εμπλακεί βαθιά σε κάθε βήμα.

Όταν το 2023 οι ισραηλινοί πιλότοι
των F-35 έκαναν κοινές ασκήσεις με τα
F-16 της ελληνικής αεροπορίας, λέγανε
με κάθε επισημότητα πως ευχαριστούν
την Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρα-
τία γιατί μόνο σε αποστάσεις όπως αυ-
τές που τους προσφέρει το Αιγαίο μπο-
ρούν να προβάρουν επιθέσεις μεγάλων
αποστάσεων όπως αυτές που θα έκαναν
κάποια στιγμή στην Τεχεράνη.¹²

Τα ισραηλινά μαχητικά και (από την
Κυριακή 22/6) και τα αμερικάνικα βομ-
βαρδιστικά B2 δεν θα μπορούσαν να
ξεφορτώνουν τις καταστροφικές τους
βόμβες στο Ιράν χωρίς τα ιπτάμενα
τάνκερ να απογειώνονται για να τα ανε-
φοδιάζουν από αμερικάνικες βάσεις, με-
ταξύ αυτών και της Σούδας. Όπως δια-
βάζουμε στο in gr:

«Η επιχείρηση των ΗΠΑ κατά του Ιράν
κατέστη δυνατή χάρη στη μαζική ανά-
πτυξη αμερικανικών αεροσκαφών ανε-

φοδιασμού, και από τη βάση της Σού-
δας, σύμφωνα με διαφορετικές πηγές. Οι
πρώτες ενδείξεις για την ανατολική πο-
ρεία των αμερικανικών βομβαρδιστικών
B-2 που έπληξαν το Ιράν προέκυψαν στις
22 Ιουνίου στις 03:30 όταν έξι KC-135
εντοπίστηκαν δυτικά των Χανίων στη
Βάση της Σούδας, στη Μεσόγειο Θάλασ-
σα. Τρία από αυτά (με αριθμούς εγγρα-
φής KC-135R: 63-7985, 58-0069 και 60-
0349) πραγματοποίησαν αποστολή πά-
νω από την κεντρική Μεσόγειο (με τους
αναμεταδότες ADS-B απενεργοποιημέ-
νους) και επέστρεψαν στη Σούδα γύρω
στις 05:00 CEST». Όπως ανέφεραν τα Χα-
νιώτικα Νέα που ήταν και η αρχική πηγή
«σύμφωνα με πληροφορίες από τη Σού-
δα απογειώθηκαν ανεφοδιαστικά αερο-
σκάφη Kc-135, από 3 έως 6, που εφοδί-
ασαν με καύσιμα τα B2 αεροπλάνα των
ΗΠΑ και πιθανόν και κάποια μαχητικά».

Η ελληνική συμμετοχή στο βομβαρδι-
σμό του Ιράν δεν είναι μόνο άμεση αλ-
λά και διαχρονική. Μιλάμε για τις αμέ-
τρητες κοινές εκπαιδεύσεις και προ-

σομοιώσεις ελληνικού, ισραηλινού και
αμερικάνικου στρατού που εδώ και δε-
καετίες πραγματοποιούνται σε ασκή-
σεις, αρκετές φορές με θέμα «επίθεση
στο Ιράν». Τον Σεπτέμβριο του 2023, μό-
λις δύο εβδομάδες πριν από την εκκίνη-
ση του γενοκτονικού πολέμου στην Γά-
ζα οι Times of Israel διατυμπάνιζαν : «Η
ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία διεξάγει
μεγάλη άσκηση στην Ελλάδα εξασκών-
τας πιθανό χτύπημα μεγάλου βεληνε-
κούς στο Ιράν. Ο στρατός λέει ότι τα μα-
χητικά αεροσκάφη πέταξαν χιλιάδες χι-
λιόμετρα, χτύπησαν επιτυχώς στόχους
με πραγματικά πυρά, παρά τις "ιδιαίτερα
δύσκολες" καιρικές συνθήκες».¹³

Μια κυβέρνηση στριμωγμένη όλη τη
χρονιά από τις μεγάλες κινητοποιήσεις
για το έγκλημα των Τεμπών, βλέπει τώ-
ρα τον κλοιό να σφίγγει με τις μεγάλες
κινητοποιήσεις αλληλεγγύης στην Πα-
λαιστίνη και εναντίωσης στην επίθεση
στο Ιράν.

Αυτό το κρεσέντο ξεκίνησε στις 21
Μάη, όταν χιλιάδες διαδήλωσαν στην

Αθήνα στο Σύνταγμα. Μαζικό ήταν και το συλλαλητήριο την προηγούμενη μέρα στα Γιάννενα. Μαζικές και δυναμικές διαδηλώσεις έγιναν στις 9 Ιουνίου στην Αθήνα, την Θεσσαλονίκη, αλλά και στην Πάτρα, τα Γιάννενα και άλλες πόλεις παρά το ότι ήταν Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος, ενάντια στη συνέχιση του γενοκτονικού πολέμου του Ισραήλ στην Γάζα και την πειρατεία στο Μαντλίν.

Την Κυριακή 15 Ιούνη είχαμε κλιμάκωση: Πλημμύρισε το κέντρο της Αθήνας από πολλές χιλιάδες διαδηλωτές-ριες στο μεγαλύτερο συλλαλητήριο αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη που έχει γίνει από την αρχή του γενοκτονικού πολέμου μέχρι σήμερα. Ενάντια στην γενοκτονία του Ισραήλ στην Γάζα, σε συμπαράσταση στο Global March to Gaza! Ενάντια στη νέα πολεμική κλιμάκωση του κράτους-τρομοκράτη εναντίον του Ιράν με τις πλάτες των ΗΠΑ! Ενάντια στην ελληνική συμμετοχή και στήριξη στον γενοκτονικό πόλεμο του Ισραήλ στην Γάζα και τη συμμετοχή της ελληνικής κυβέρνησης στους ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς στη Μέση Ανατολή!¹⁴

Στο ανέβασμα αυτό είχε παίξει ρόλο η συνεργασία του Μητσοτάκη με τον Σίσι για να μπλοκάρουν και την Πορεία προς τη Γάζα αλλά και το караβάνι Σομούντ που είχε ξεκινήσει από την Τυνησία. Όπως ενημέρωνε από το Κάιρο ο Στέλιος Μιχαηλίδης που συμμετείχε στην Πορεία.

Στην Αίγυπτο κυβερνάει ένα σκληρό αυταρχικό καθεστώς που δεν θα υποδεχόταν τους αγωνιστές/ριες με ανοιχτές αγκαλιές, παρά το διακηρυγμένο ξεκαθάρισμα της Παγκόσμιας Πορείας προς τη Γάζα, για στοχοποίηση του Ισραήλ κι όχι της Αιγύπτου. Το καθεστώς ήδη είχε μπλοκάρει στα σύνορα με τη Λιβύη το караβάνι Σομούντ με τους χιλιάδες διαδηλωτές από τις χώρες της βόρειας Αφρικής, που ταξίδευαν οδικώς προς της Ράφα, και προσπάθησε βήμα - βήμα να μπλοκάρει το March to Gaza. Αιγυπτιακή αστυνομία και στρατός μπλόκαραν το δρόμο για την Ισραηλινία.

Στο δεύτερο μπλόκο, το λεγόμενο «τσεκπνόντ 2», λίγο έξω από την Ισραη-

λινία, αποκλείστηκαν εκατοντάδες διαδηλωτές από την αστυνομία. Το μπλοκάρισμα όμως εξελίχθηκε σε συλλαλητήριο. Ο ενθουσιασμός και η θέληση ξεχείλιζε. Συγκεντρωμένοι από όλο τον κόσμο έβγαλαν τις παλαιστινιακές σημαίες και τις κουφίγιες, φώναζαν αδιάκοπα συνθήματα αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη σε κάθε γλώσσα, έκαναν συνελεύσεις στο σημείο, και απαιτούσαν από τις αιγυπτιακές αρχές να τους αφήσουν να προχωρήσουν. Εκπληκτικές ήταν οι εικόνες της συμπαράστασης των ντόπιων που περνούσαν από το τσεκπνόντ. Οι οδηγοί των φορτηγών, ΙΧ αυτοκίνητα, ακόμα και ένα γαμήλιο αυτοκίνητο στολισμένο με λουλούδια ένωναν φωνές και... κόρνες με τους διαδηλωτές και δηλώνοντας την αλληλεγγύη τους στην Παλαιστίνη.

Με το που άρχισε να δύει ο ήλιος στο τσεκπνόντ 2, δόθηκε τελεσίγραφο δεκαπέντε λεπτών από την αστυνομία. Οι αποστολές έκαναν επί τόπου συνελεύσεις για να καθορίσουν τη στάση τους. Οι διαδηλωτές παρέμειναν, τα συνθήματα δεν σταμάτησαν λεπτό και το μεγαλύτερο μέρος των διαδηλωτών προχώρησε σε καθιστική διαμαρτυρία, ενώ δίπλα τους ένα άλλο κομμάτι έκανε αλυσίδες. Ο κλοιός των MAT έσφιξε κι από τις γραμμές τους πέρναγαν ασφαλίτες και τραμπούκοι του καθεστώτος κάνοντας επιθέσεις στους διαδηλωτές με μπουκάλια και βίτσες, προσπαθώντας να τραβήξουν και να συλλάβουν διαδηλωτές. Τα μέλη της ελληνικής αποστολής αφέθηκαν τελικά στο Κάιρο χωρίς απώλειες.

"Παρά τη χτεσινή καταστολή, ενώνουμε τις φωνές μας με τις αυριανές μεγαλύτερες κινητοποιήσεις σε όλο τον πλανήτη" επεσήμανε ο διασώστης Ιάσωνας Αποστολόπουλος. *"Σας θέλουμε όλους μαζί μας αύριο στο δρόμο"* τόνισε *δίπλα του η Εύη Σάλτα από το Σύλλογο Εργαζομένων του νοσοκομείου Άγιος Σάββας στο μήνυμα που μεταφέρθηκε από το Κάιρο μέσω του σωματείου*.¹⁵

Έτσι, όταν έφτασε η ώρα των βομβαρδισμών κατά του Ιράν, οι απαντήσεις στο δρόμο ήταν άμεσες. Τα αντιπολεμικά συλλαλητήρια εδώ βρέθηκαν να βα-

δίζουν στην αμερικάνικη πρεσβεία και το Σάββατο την ώρα που ο Τραμπ απογείωνε τα βομβαρδιστικά του και τη Δευτέρα την ώρα που μιλούσε για «ανακωχή».

Μαζικό και οργισμένο ήταν το Σάββατο 21 Ιούνη το συλλαλητήριο στην Αθήνα για τα δύο χρόνια από το έγκλημα της κυβέρνησης και του λιμενικού στην Πύλο. Η μάχη για να τιμωρηθούν οι δολοφόνοι των 650 προσφύγων συνδέθηκε με τον αγώνα ενάντια στη γενοκτονία στη Γάζα και την επέκταση του πολέμου στο Ιράν σε μια μεγάλη αντιρατσιστική και αντιπολεμική συγκέντρωση στο Σύνταγμα και διαδήλωση προς την αμερικάνικη πρεσβεία. Χιλιάδες διαδηλωτές/ριες συμμετείχαν το απόγευμα της Δευτέρας 23/6 στο αντιπολεμικό συλλαλητήριο που έγινε με τη συμμετοχή συνδικάτων, φοιτητικών συλλόγων, αντιπολεμικών συλλογικοτήτων και πρωτοβουλιών, κομμάτων και οργανώσεων της Αριστεράς ανάμεσά τους το ΚΚΕ, το ΜέΡΑ 25, η Νέα Αριστερά, το ΣΕΚ κ.α. Το συλλαλητήριο ξεκίνησε με συγκέντρωση και ομιλίες στο Σύνταγμα και κατέληξε με πορεία στην Αμερικάνικη Πρεσβεία.¹⁶

Μέχρι τη νίκη!

Το ξέσπασμα της αντιπολεμικής οργής δεν είναι ούτε στιγμιαίο ούτε «μονοθεματικό». Είναι άμεσα δεμένο με τις κινητοποιήσεις και για τα Τέμπη και για την Πύλο. Τα ονόματα των θυμάτων της Πύλου μαζί με τα ονόματα των θυμάτων των Τεμπών ακούστηκαν το βράδυ της Παρασκευής 13 Ιούνη μπροστά στη Βουλή, στην εκδήλωση μνήμης και αγώνα που κάλεσαν από κοινού η συλλογικότητα "Μέχρι τέλους" και η ΚΕΕΡΦΑ. Η εκδήλωση έγινε ακριβώς στα δύο χρόνια από το έγκλημα της Πύλου, νύχτα 13ης - ξημερώματα 14ης Ιούνη 2023.

Τα μέλη της συλλογικότητας "Μέχρι τέλους" -νεολαία κατά κύριο λόγο- συναντιούνται κάθε βράδυ έξω από τη Βουλή, προστατεύουν το μνημείο των θυμάτων των Τεμπών και εκφωνούν τα ονόματά τους στις 11.21, την ώρα της σύγκρουσης των αμαξοστοιχιών. Το βράδυ

της Παρασκευής στάθηκαν δίπλα δίπλα με μέλη της ΚΕΕΡΦΑ και της Πακιστανικής Κοινότητας Ελλάδας “Η Ενότητα”, έχοντας όλοι/ες στα χέρια φωτογραφίες πνιγμένων προσφύγων που τις έστειλαν οι οικογένειές τους από το Πακιστάν.

Το συλλαλητήριο στις 21 Ιούνη είχε καλεστεί για τα δυο χρόνια από το έγκλημα στην Πύλο και εξελίχθηκε σε αντιπολεμικό με πορεία από το Σύνταγμα στην αμερικανική πρεσβεία.

Οι πιο σημαντικές συνδέσεις, όμως, γίνονται με το απεργιακό κίνημα που επίσης ξεδιπλώθηκε μέσα στο δίμηνο Μάη-Ιούνη.

Αρχές Μάη απεργούσαν οι εργαζόμενοι στην Speedex και κατάφεραν να σταματήσουν απολύσεις ύστερα και από 24ωρη όλου του κλάδου στις 8 Μάη. Οι λιμενεργάτες στην COSCO με 48ωρη στις 16-17 Μάη κέρδισαν ΣΣΕ με αυξήσεις μετά από δεκαήμερο απεργιακών κινητοποιήσεων. Χωρίς εφημερίδες έμεινε όλη η χώρα στις 6, στις 13 και στις 18 Ιούνη με τις απεργίες στα ΜΜΕ. Στις 6 Ιούνη έγινε στάση εργασίας και μαζική συγκέντρωση των απεργών σε όλο το Δημόσιο μπροστά στο Συμβούλιο της Επικρατείας όπου εκδικαζόταν η επαναφορά του 13-14ου μισθού. Το ίδιο διάστημα βρίσκονταν σε κινητοποιήσεις οι εργαζόμενοι/οι στη Δήμο Αγίας Παρασκευής. Οι εργαζόμενοι στην Intracom Telekom βγήκαν σε απεργία στις 4 Ιούνη και οι τραπεζοϋπάλληλοι μπήκαν στο χορό με 24ωρη της ΟΤΟΕ στις 23 Μάη και 24ωρες απεργίες στην Εθνική Τράπεζα στις 20, στις 27 και στις 30 Ιούνη. Οι Ναυτεργάτες βγήκαν νικητές με δεκαήμερη απεργία στα πλοία της Αδριατικής που έληξε στις 25 Ιούνη. Σε όλο αυτό το διάστημα δίνονταν μάχες από Νοσοκομείο σε Νοσοκομείο ενάντια στη διάλυση της δημόσιας Υγείας, ενώ στις 9 Ιούλη συντονίζονται με την απεργία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Σε όλες τις απεργιακές συγκεντρώσεις το σύνθημα «Λευτεριά στην Παλαιστίνη» ήταν αυτό που ακουγόταν πιο δυνατά, δίπλα στα συνθήματα για να πέσει η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας. Εκεί βρίσκεται η δύναμη για να σπάσουμε

την αναποτελεσματικότητα της κοινοβουλευτικής αντιπολίτευσης και να φτάσουμε στην ανατροπή. Ακόμα και για το έγκλημα των Τεμπών που έχει προκαλέσει τις μεγαλύτερες μαζικές κινητοποιήσεις, η κοινοβουλευτική αντιπολίτευση περιορίζεται σε ελιγμούς στη Βουλή και όχι σε κλιμάκωση στους δρόμους για ανατροπή της φονικής ιδιωτικοποίησης των σιδηροδρόμων και της κυβέρνησης που την υπηρετεί. Οι απεργίες βρίσκονται τελευταίες στην ιεράρχηση των κινήσεων της αντιπολίτευσης, ενώ στην κορυφή βρίσκονται οι κόντρες για τις εκλογικές συνεργασίες.

Είναι επείγουσα ανάγκη να αλλάξουμε αυτές τις προτεραιότητες και να δυναμώσουμε την επαναστατική Αριστερά. Κάθε κλιμάκωση της δράσης του εργατικού κινήματος φέρνει πιο κοντά την ανατροπή της μισητής κυβέρνησης, πιο γρήγορα από την αναμονή προεκλογικών σχεδιασμών επί χάρτου. Η κλιμάκωση των αιτημάτων και των διεκδικήσεων βάζει στην ημερήσια διάταξη το ζήτημα του εργατικού ελέγχου. Είναι καιρός να ανατρέψουμε το σύστημα που δεν μπορεί να στείλει με ασφάλεια ούτε ένα τρένο από την Αθήνα στη Θεσσαλονίκη, ενώ την ίδια ώρα στέλνει φρεγάτες και πολεμικά αεροπλάνα από τη Λιβύη μέχρι την Ερυθρά θάλασσα στο πλευρό των εγκληματιών του Ισραήλ. Για να πάρει επιτέλους τον έλεγχο η τάξη που παράγει όλο τον πλούτο. ■

Σημειώσεις

1. Σκάνδαλο ΟΠΕΚΕΠΕ: Όταν η ΚΑΠ έσμιξε με τα λάμματα της ΝΔ
Κώστας Πολύδωρος 04/06/2025, No 1675
<https://ergatiki.gr/article.php?id=36755&issue=1675>
2. Τραμπ - “Ηγεμόνας” σε κρίση Γιώργος Πίττας 04/06/2025, No 170, <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1535&issue=170#gsc.tab=0>
3. Edward Luce, America’s rising ‘moron premium’, Financial Times May 27 2025, <https://www.ft.com/content/d9c762c5-64dc-42a6-bf87-b830808bec5b6>
4. ΗΠΑ: Κρίση από τα πάνω, Σωτήρης Κοντογιάννης 11/06/2025, No 1676, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36781&issue=1676>
5. ΗΠΑ: «Θα το κάνω και ως είναι το τελευταίο πράγμα που θα κάνω στη γη» – Οι νέες απειλές Μασκ <https://www.in.gr/2025/07/01/world/ipa-tha-kano-kai-einai-teleytaio-pragma-pou-tha-kano-sti-gi-oi-nees-apeiles-mask/>
6. Στοιχεία σε άρθρο των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς: Martin Wolf, For whom does Trump govern?, Financial Times, June 17 2025, <https://www.ft.com/content/31f40bc4-9d19-41b8-ae4e-d3ef07a38b29?emailId=e25383cd-6e13-4928-9758-95bc1f9b87b9&segmentId=22011ee7-896a-8c4c-22a0-7603348b7f22>
7. ΗΠΑ: Εξέγερση από τα κάτω - Ανταποκρίσεις από το L.A., Εργατική Αλληλεγγύη 11/06/2025, No 1676, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36780&issue=1676>
8. ΗΠΑ: Μαζική οργή ενάντια στον Τραμπ, Σωτήρης Κοντογιάννης 17/06/2025, No 1677, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36812&issue=1677>
9. Γροθιά στην εθνοκάθαρση: Οι Παλαιστίνιοι γυρνάνε στη Β. Γάζα, Γιώργος Πίττας 29/01/2025, No 1657, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36229&issue=1657>
10. Έκρηξη οργής για τις βόμβες Τραμπ, Γιώργος Πίττας 25/06/2025, No 1678, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36843&issue=1678>
11. Τα μπρος-πίσω του Τραμπ είναι σύμπτωμα της κρίσης της αμερικάνικης ηγεμονίας, Άλεξ Καλίνικος 25/06/2025, No 1678, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36840&issue=1678>
12. Ισραηλινή επίθεση στο Ιράν, προβαρισμένη στο Αιγαίο: Αγώνας για την ήττα του Ισραήλ, Νίκος Λούντος 17/06/2025, No 1677, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36813&issue=1677>
13. Μπτσοτάκης συνέννοχος: Να κλείσουν τώρα οι βόσεις!, Γιώργος Πίττας 25/06/2025, No 1678, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36841&issue=1678>
14. Παλαιστίνη: Δυναμώνει η αλληλεγγύη! Εργατική Αλληλεγγύη 28/05/2025, No 1674, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36698&issue=1674> και Διαδηλώσεις και απεργίες στο πλευρό της Παλαιστίνης, Γιώργος Πίττας 11/06/2025, No 1676, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36794&issue=1676> και Παλαιστίνη: Τεράστια συλλαλητήρια αλληλεγγύης, Γιώργος Πίττας 17/06/2025, No 1677, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36816&issue=1677>
15. Πορεία προς τη Γάζα: Ανταπόκριση από Κάιρο - “Γυρίζουμε πιο δυνατοί”, Στέλιος Μιχαηλίδης 17/06/2025, No 1677, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36802&issue=1677>
16. Άρση απάντηση σε Τραμπ-Νετανιάχου-Μπτσοτάκη, Λένα Βερδέ, Γιώργος Πίττας 25/06/2025, No 1678, <https://ergatiki.gr/article.php?id=36844&issue=1678>

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ «ΑΠΛΩΝΕΤΑΙ» ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Ελλάδα-Τουρκία

Αντίσταση στις επεκτατικές εκστρατείες

Ο πόλεμος στη Μέση Ανατολή φέρνει τρικυμίες στα "ήρεμα νερά" Μησοτάκη-Ερντογάν. Ο Γιώργος Ράγκος προβάλλει τη διεθνιστική απάντηση.

«Η Αθήνα κινείται σε πολλά επίπεδα με το βλέμμα στραμμένο στο Ισραήλ, στην Ουάσιγκτον, αλλά και στο Παρίσι... Ψηλά στην ελληνική ατζέντα είναι να παραμείνουν απολύτως ενεργές έρευνες για κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Υπενθυμίζεται ότι η αμερικανική εταιρεία Chevron, δεύτερη μεγαλύτερη παγκοσμίως ιδιωτική εταιρεία που δραστηριοποιείται στον κλάδο των υδρογονανθράκων, εκδήλωσε πρόσφατα ενδιαφέρον για έρευνες στη θαλάσσια περιοχή νοτιοδυτικά της Πελοποννήσου και έως δυτικά της Κρήτης...»¹

«Αργά, μεθοδικά και με προσεκτικές κινήσεις, προκειμένου να μη διαταράξει τις σημαντικές αμερικανοτουρκικές ισορροπίες, κινείται η Άγκυρα στο πεδίο της Λιβύης, όπως προκύπτει από τη συμφωνία που υπεγράφη χθες στην Κωνσταντινούπολη ανάμεσα στη Λιβυκή Εθνική Εταιρεία Πετρελαίου (NOC) και την Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου (TPAO) για έρευνες σε θαλάσσιες περιοχές που βρίσκονται στα ανοιχτά της Λιβύης. Αυτή η συμφωνία έρχεται λίγο μετά από μια σειρά εξελίξεων που προδίδουν τον στενό συντονισμό της τουρκόφιλης προσωρινής κυβέρνησης της Τρίπολης με την Άγκυρα, όπως η αντίδραση για τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Αθήνας στα νότια της Κρήτης.»²

«Κατά τη συνέντευξη τύπου που παραχώρησε ο πρωθυπουργός, Κυριάκος Μητσοτάκης μετά το τέλος της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στη Χάγη, επανέλαβε εκ νέου ότι το τουρκολιβυκό μνημόνιο είναι απαράδεκτο, παράνομο και ανυπόστατο, καθώς και ότι δεν παράγει κανένα έννομο αποτέλεσμα, θέση, την οποία η Αθήνα θα ζητήσει να περιληφθεί εκ νέου στα συμπεράσματα της επικείμενης Συνόδου Κορυφής της Ε.Ε.»³

«Πλοία του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού μεταβαίνουν προληπτικά έξω από τα χωρικά ύδατα της Λιβύης, ελέγχοντας για ροές παράνομων μεταναστών, ανέφερε ο Κυριάκος Μητσοτάκης τη Δευτέρα (23/6), κατά τη συνάντησή του με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κωνσταντίνο Τασούλα.»⁴

Αλλά: «ο πραγματικός στόχος της αποστολής του Πολεμικού Ναυτικού έξω από τα χωρικά ύδατα της Λιβύης δεν είναι ο ρατσιστικός “έλεγχος των μεταναστευτικών ροών”, όπως υποκριτικά δηλώνει ο Μητσοτάκης. Η αποστολή του ελληνικού στόλου είναι μια ωμή επίδειξη ισχύος σε βάρος της Λιβύης, μια ψυχροπολεμική κλιμάκωση που ρίχνει ακόμα περισσότερο λάδι στη φωτιά που καίει σήμερα στη Μέση Ανατολή και την ανατολική Μεσόγειο. Η απόφαση για την αποστολή του ναυτικού στα παράλια της Λιβύης πάρθηκε λίγα εβδομάδες μετά την υιοθέτηση, επί της ουσίας, του «Τουρκολιβυκού Μνημονίου» από την «κυβέρνηση της Βεγγάζης... η Αθήνα κατέθεσε τον περασμένο Απρίλιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση έναν χάρτη με βάση τον οποίο ολόκληρο το Αιγαίο, το μισό Λιβυκό πέλαγος και ένα μεγάλο τμήμα της ανατολικής Μεσογείου ανήκουν στην Ελλάδα... η Άγκυρα απάντησε με έναν δικό της χάρτη στον οποίο το μισό Αιγαίο, ένα μεγάλο κομμάτι του Λιβυκού Πελάγους και ένα μεγάλο κομμάτι της Ανατολικής Μεσογείου είναι δικά της.»⁵

Μόνο από τα παραπάνω, βλέπουμε ότι ο ανταγωνισμός ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία είναι, ξανά, σε επικίνδυνη όξυνση. Τα «ήρεμα νερά» είναι παρελθόν. Η βασική αιτία της όξυνσης είναι η νέα «πραγματικότητα» που διαμορφώνουν οι ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις στη Μέση Ανατολή και η «κρίση ηγεμονίας» του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού που δίνει «δυνατότητες» στις περιφερειακές δυνάμεις.

Ο ελληνοτουρκικός ανταγωνισμός είναι ένας τοπικός ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός με επίδικο τον έλεγχο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου. Γιατί, όσο ιμπεριαλιστικές είναι οι βλέψεις της Τουρκίας που φτάνουν μέχρι τη Λιβύη, άλλο τόσο ιμπεριαλιστικός είναι και ο «άξονας» Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος-Ισραήλ και οι απαιτήσεις ότι η χάραξη των ΑΟΖ μεταξύ αυτών των χωρών αποκλείει την Τουρκία από την Ανατολική Μεσόγειο.»⁶

Η ιστορία του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού

Η ιστορία του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού είναι χρήσιμη γιατί «φωτίζει» τον χαρακτήρα του πέρα από τους εθνικιστικούς μύθους, όπου η ελληνική πλευρά είναι μονίμως «αμυνόμενη» και με το Διεθνές Δίκαιο με το μέρος της απέναντι σε μια τουρκική προκλητικότητα και επιθετικότητα που είχε πάντα «από πίσω» το ΝΑΤΟ και τους Αμερικάνους.

Η Ανατολική Μεσόγειος, λόγω της στρατηγικής της θέσης δίπλα στα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής καθώς και της σύνδεσής της στο βορρά με την Μαύρη Θάλασσα και στο νότο με την Ερυθρά Θάλασσα, τον Ινδικό Ωκεανό και τον Περσικό Κόλπο μέσα από τη Διώρυγα του Σουέζ, ήταν ανέκαθεν στο επίκεντρο των ευρωπαϊκών συμφερόντων και των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών. Ο ελληνικός καπιταλισμός έχει μια μακρόχρονη παράδοση εμπλοκής στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Ιστορικά ήταν παρών στο διαμελισμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, έστω κι αν δεν μπόρεσε να κρατήσει όλες τις εδαφικές κατακτήσεις του μετά την Μικρασιατική Εκστρατεία. Αυτό καθόρισε το «μεγάλωμα» (σε έκταση και πληθυσμό) του νέου ελληνικού κράτους μέσα από τις διαδοχικές πολεμικές συγκρούσεις (Α ΠΠ, Βαλκανικοί Πόλεμοι, Μικρασιατική Εκστρατεία).

Τα αποτελέσματα αυτής της περιόδου αποτυπώνονται στη περίφημη «Συνθήκη της Λωζάνης», το 1923, υπό τη «κηδεμονία» όλων των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, που την συνυπέγραψαν «εγγυητές». Μια Συνθήκη, ποτισμένη με το αίμα χιλιάδων φαντάρων, προϊόν ιμπεριαλιστικών πολέμων, μοιρασιών και εθνοκαθάρσεων (μέσω της ανταλλαγής πληθυσμών). Γράφει ο Λεόνδρος Μπόλαρης:

«Η προηγούμενη Συνθήκη ανάμεσα στους νικητές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου με την Οθωμανική Αυτοκρατορία (που ανήκε στους ηττημένους), δηλαδή η Συνθήκη των Σεβρών το 1920,

είχε γίνει κουρελόχαρτο. Ήταν μια συνθήκη διαμελισμού και μοιράσματος της Αυτοκρατορίας από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Για την ελληνική αστική τάξη υποτίθεται ότι εξασφάλιζε την «Ελλάδα των δυο ηπείρων και των πέντε θαλασσών» όπως έλεγε ο Βενιζέλος. Αυτός ο «εθνικός θρίαμβος» πνίγηκε στο αίμα και τις φλόγες της Μικρασιατικής Καταστροφής το 1922. Ο Λόρδος Κέρζον, υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας στις αρχές Οκτώβρη του 1923 εξήγησε στις αντιπροσωπείες της Αυτοκρατορικής Διασκέψης στο Λονδίνο τη διαφορά με τις άλλες συνθήκες που είχαν ακολουθήσει το τέλος του πολέμου. Αυτό που γινόταν στις προηγούμενες ήταν: «υπαγόρευση υπό την απειλή της ξιφολόγχης. Ο ηττημένος εχθρός γινόταν δεκτός μόνο για να ακούσει την ποινή του... Η Λωζάνη διέφερε. Μέχρι τώρα υπαγορεύαμε τις συνθήκες ειρήνης. Τώρα διαπραγματευτήκαμε μία με ένα εχθρό που διαθέτει στρατό». Έτσι οι Σύμμαχοι αναγκαστήκανε να αναγνωρίσουν τη νέα Δημοκρατία της Τουρκίας, απέσυραν τις τελευταίες μονάδες που συνέχιζαν να κατέχουν την Κωνσταντινούπολη, να εγκαταλείψουν το αποικιοκρατικό καθεστώς των «διομολογήσεων» Επίσης, αναγνώρισαν την κυριαρχία της Τουρκίας στα Στενά, εξασφαλίζοντας όμως την ελευθερία διέλευσης για τα εμπορικά και πολεμικά πλοία τους. Όμως, ο Κέρζον θεωρούσε ότι ο απολογισμός ήταν θετικός για τη Βρετανία και τους άλλους ιμπεριαλιστές. Η Συνθήκη της Λωζάνης επισημοποιούσε τα σύνορα του νέου τουρκικού κράτους και κατ' επέκταση ολόκληρης της Μέσης Ανατολής. Κι αυτά τα σύνορα ήταν αποτέλεσμα της κυνικής μοιρασιάς που είχαν κάνει η Βρετανία και η Γαλλία από την εποχή του πολέμου, με τη μυστική Συμφωνία Σάικς-Πικό...».⁷

Η Συνθήκη «επισημοποιεί», ως οριστικά, τα σύνορα στην περιοχή, όπως είχαν προκύψει από τους προηγούμενους πολέμους, καθορίζει ένα καθεστώς «ελεύθερης» διεθνούς ναυσιπλοΐας στα Στενά και στο Αιγαίο (αυτό ήταν, άλλωστε, και το ζητούμενο από τη σκοπιά των Μεγάλων Δυνάμεων), δίνει στην Ελλάδα και

στην Τουρκία χωρικά ύδατα εύρους 3 ναυτικών μιλίων (νμ) και τη συντριπτική πλειοψηφία των νησιών του Αιγαίου (αναφέρονται ονομαστικά) στην ελληνική κυριαρχία και απαγορεύει τη στρατιωτικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου (με ονομαστική αναφορά σε Λήμνο, Σάμο, Χίο, Λέσβο, Ικαρία και Σαμοθράκη).

Η Λωζάνη εγκαινίασε μία περίοδο «ηρεμίας» των δύο χωρών με την υπογραφή, το 1930, του «Σύμφωνο Φιλίας - Ουδετερότητας - Διαιτησίας» και του Πρωτόκολλο για τον «περιορισμό των πολεμικών δαπανών». Το 1936, η Ελλάδα επέκτεινε τα χωρικά της ύδατα στα 6 νμ που έγινε «σιωπηρά αποδεκτό» από την Τουρκία, ενώ, το 1947, με τη «Συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού», η Ιταλία της παραχώρησε τα Δωδεκάνησα (η Συνθήκη τα αναφέρει ονομαστικά). Δεν αναφέρεται το Καστελόριζο (που είχε, νωρίτερα, παραχωρηθεί από την Τουρκία στην Ιταλία) αλλά η Ελλάδα το προσέθεσε «στην πράξη» χωρίς, τότε, αντιρρήσεις από την Τουρκία. Επιπλέον, η Ελλάδα, δίπλα στην ονομαστική λίστα των κατοικημένων νησιών πρόσθεσε και την φράση: «όπως και των εξ αυτών εξαρτημένων νησίδων».⁸

Το 1952, και οι δύο χώρες γίνονται, ταυτόχρονα, μέλη του ΝΑΤΟ και συγκροτούν τη ΝΑ πτέρυγα του. Το 1964, η Τουρκία επεκτείνει, και αυτή, τα χωρικά της ύδατα στο Αιγαίο στα 6 νμ αλλά, όχι στη θαλάσσια περιοχή των Δωδεκανήσων, ύστερα από αντίδραση της Ελλάδας.

Η κοινή ένταξη στο ΝΑΤΟ δεν σήμανε το τέλος του ανταγωνισμού. Η κόντρα για τον έλεγχο της Κύπρου, του «αβύθιστου αεροπλανοφόρου» απέναντι από τις ακτές της Μέσης Ανατολής, έφερε τις εθνοκαθάρσεις, το πραξικόπημα του Ιωαννίδη κατά του Μακάριου και έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο στο νησί το 1974. Ένας γενικευμένος ελληνοτουρκικός πόλεμος αποφεύχθηκε, εκείνη τη στιγμή, μόνο εξαιτίας της αντιπολεμικής στάσης της νεολαίας απέναντι στην επιστράτευση που έκανε ξεκάθαρο στα χουντικά επιτελεία ότι το μίσος απέναντι στο

καθεστώς ήταν τόσο έντονο, που θα το έκανε ανίκανο να καθοδηγήσει έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο.⁹

Μετά το 1974, ο ανταγωνισμός μπαίνει σε νέα περίοδο. Σε όλο το υπόλοιπο του 20ου αιώνα, το βασικό πεδίο αντιπαράθεσης γίνεται ο «έλεγχος του Αιγαίου». Είναι μία περίοδος με πραγματικές απειλές πολέμων («Βυθίσατε το Χόρα!» το 1976, Πίρι Ρέις το 1987, Ίμια το 1996), διπλωματία, μεγαλύτερη πρόσδεση με τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό, το ΝΑΤΟ και την ΕΕ, «πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική», γιγαντιαία εξοπλιστικά προγράμματα, ξεφύτρωμα όλο και περισσότερων αμερικάνικων και ΝΑΤΟικών βάσεων.

Όλες οι τότε κυβερνήσεις ΝΔ και ΠΑΣΟΚ κινήθηκαν (σε καθεστώς «εθνικής ενότητας» και από την κοινοβουλευτική αριστερά) στη κατεύθυνση της σταδιακής τροποποίησης του καθεστώτος στο Αιγαίο, προς την ενίσχυση, «δια των τετελεσμένων» (και κατά παράβαση κάθε προηγούμενης διεθνούς Συνθήκης ή Συμφωνίας) της ελληνικής κυριαρχίας. Στρατικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου με εξόφθαλμη παραβίαση της Συνθήκης της Λωζάνης, επιμονή στην καθιέρωση εθνικού εναέριου χώρου στα 10 ναυτικά μίλια με την παγκόσμια πρωτοτυπία χώρας που διεκδικεί κυριαρχία σε εναέριο χώρο κατά πολύ μεγαλύτερο των χωρικών υδάτων της, εφεύρεση του όρου «δυνητική υφαλοκρηπίδα», ώστε να θεωρείται χώρος εθνικής κυριαρχίας, πριν και χωρίς να έχει οριοθετηθεί υφαλοκρηπίδα, δήλωση ως, δήθεν, «αυτονόητο δικαίωμα» μελλοντικής επέκτασης των χωρικών υδάτων στα 12 νμ, «ελληνοποίηση» βραχονησίδων και βράχων στο Αιγαίο (που είτε δεν αναφερόταν στη Συνθήκη της Λωζάνης είτε ήταν στο καθεστώς των «εξαρτημένων νησίδων» στη Συνθήκη του Παρισιού) με ένταξη τους στο διεθνές καθεστώς που καθορίζει τα νησιά.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις του Σημίτη, του Καραμανλή και του Γ. Παπανδρέου στηρίζουν την προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ και επιδιώκουν ανταλ-

Διαδήλωση στην Ιστανμπούλ ενάντια στη σύλληψη του Δημάρχου Εκρέμ Ιμάμογλου. Στη φωτο αριστερά ο σύντροφος Ozdes Ozbay από το DSİP μιλάει στον Μαρξισμό στην Αθήνα.

λάγματα μέσα από τις διαπραγματεύσεις. Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ είναι το μεγάλο κέρδος της ελληνικής διπλωματίας εκείνο το διάστημα καθώς ενισχύει τον ισχυρισμό ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά ασκεί τα κυριαρχικά δικαιώματα μιας κυβέρνησης όλου του νησιού.

Μαζί με το Αιγαίο, τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ο ανταγωνισμός μεταφέρθηκε, πιο σκληρός και επικίνδυνος, και για τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου. Δύο ήταν οι κύριοι παράγοντες. Η γεωστρατηγική σημασία της περιοχής, και τα δυνητικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων στο βυθό της. Ο έλεγχος των φυσικών πόρων και της γεωστρατηγικής σημασίας της Ανατολικής Μεσογείου σε συνεργασία με το Ισραήλ και την Αίγυπτο είναι μια νέα «Μεγάλη Ιδέα» που αναπτύχθηκε μέσα στον 21ο αιώνα. Οι «παραδοσιακές» αντιθέσεις σχετικά με το εύρος των χωρικών υδάτων και την υφαλοκρηπίδα, οδηγήθηκαν στο απόγειο μέσω των διεκδικήσεων για όλο και μεγαλύτερες Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες (ΑΟΖ) και τη υπεροχή στην Ανατολική Μεσόγειο.¹⁰

Ο ανταγωνισμός σήμερα

Ο Μητσotάκης δηλώνει ότι η Ελλάδα είναι με την «σωστή πλευρά της ιστορίας» και ότι «η διεθνής θέση της χώρας εί-

ναι σήμερα πιο ισχυρή από ποτέ». Στη πραγματικότητα, η κυβέρνηση της ΝΔ τα «δίνει όλα» σε ΗΠΑ, NATO, ΕΕ, Ισραήλ, «βάφει τα χέρια της με αίμα» με στόχο να «κερδίσει» τη μεγαλύτερη υποστήριξη τους (και) στον ανταγωνισμό της με τη Τουρκία.

Η ενθουσιώδης ολόπλευρη και πολυεπίπεδη ένταξη της Ελλάδας στο πλευρό του Ισραήλ που μακελεύει τους Παλαιστίνιους και τη Μέση Ανατολή, η μετατροπή του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης σε «πύλη» του NATO προς τη Μαύρη Θάλασσα και την Ουκρανία (παρακάμπτοντας τα Στενά του Βοσπόρου), η αύξηση και η αναβάθμιση των αμερικάνικων και NATOικών βάσεων και κυρίως της Σούδας (που πήρε τις «επιχειρησιακές αρμοδιότητες» της βάσης του Ιντσιρλίκ στη Τουρκία), τα θηριώδη εξοπλιστικά προγράμματα (F35, ελικόπτερα Romeo, πυραυλικά συστήματα Spike, φρεγάτες Μπελαρά και τόσα άλλα), που μόνο «αμυντικά» δεν είναι, οι συμφωνίες με αμερικάνικες και ευρωπαϊκές πολυεθνικές πετρελαίου (Chevron, Total, Eni, Exxon) για εξορύξεις στις (αυθαίρετες) ελληνικές ΑΟΖ στη Μεσόγειο και στο Αιγαίο, οι πρόσφατες συμφωνίες με την Ινδία του Μόντι, έχουν, πράγματι, «αναβαθμίσει» την ελληνική πλευρά.

Όμως, ο ανταγωνισμός έχει δύο παί-

κτες. Η Τουρκία είναι επίσης αναβαθμισμένη, με ανεβασμένη οικονομία και αυξημένο στρατό, με στρατηγική γεωγραφική θέση και με τις δικές της συμμαχίες. Είναι, π.χ, μαζί με την «σύμμαχο μας» Αίγυπτο, μέλος του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας D-8 (μαζί με το Ιράν, Πακιστάν, Ινδονησία, Μαλαισία, Νιγηρία, Μπαγκλαντές). Στις μελέτες για την πόντιση του υποβρύχιου καλωδίου σύνδεσης Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας (GSI), η Τουρκία αντέδρασε. Έβγαλε πολεμικά πλοία στα διεθνή ύδατα νότια της Κάσου και δέσμευσε με Navtex τις περιοχές των ερευνών. Η ανάδοχος εταιρεία υποχώρησε και το ιταλικό ερευνητικό πλοίο διατάχθηκε να γυρίσει στη βάση του. Ο ρόλος της και στη Λιβύη και στη Συρία είναι κρίσιμος παράγοντας. «Στην Ανατολική Μεσόγειο το κλίμα άλλαξε υπέρ της Τουρκίας... πρέπει να υπογράψουμε συμφωνία ΑΟΖ με τη Συρία. Θα αλλάξει τα δεδομένα», γράφει, ο Αϊντίν Χασάν στη Milliyet. Παράλληλα, άλλα τουρκικά δημοσιεύματα (Anadolu, Milliyet) μιλούν για το σχέδιο ενός αγωγού φυσικού αερίου που θα ξεκινά από το Κατάρ και θα μεταφέρει ενέργεια στην Τουρκία και από εκεί στην Ευρώπη μέσω Συρίας.¹¹ Αν μετά το τουρκολιβυκό μνημόνιο ακολουθήσει και ένα αντίστοιχο τουρκοσυριακό, κανένας δεν μπορεί να

προβλέπει τι θα ακολουθήσει στην Ανατολική Μεσόγειο.

Διεθνές Δίκαιο

Οι μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, ενώ από τη μία «τροφοδοτούν» τον ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό, από την άλλη πιέζουν για «μοιρασιά» και αυτό ρίχνει και άλλο λάδι στη φωτιά. Ελλάδα και Τουρκία γνωρίζουν ότι κάθε «μοιρασιά» (Συμφωνία) θα κριθεί όχι από το «Διεθνές Δίκαιο» αλλά από την ισχύ των όπλων και των «τετελεσμένων».

Όλες οι ελληνικές (και τούρκικες) κυβερνήσεις μιλάνε «στο όνομα του «Διεθνούς Δικαίου» αλλά καμία δεν πήγε στη Χάγη. Το αντίθετο. Το Δεκέμβριο του 2014, με δήλωση προς το Δικαστήριο της Χάγης (που υπέγραψε εκ μέρους της κυβέρνησης Σαμαρά ο Βενιζέλος) υπογράμμισε ότι δεν αναγνωρίζει καμιά αρμοδιότητα του Διεθνούς Δικαστηρίου επί θεμάτων που αφορούν τη στρατιωτικοποίηση των νησιών, ζητήματα κυριαρχίας επί εδάφους (νησιά, βραχονησίδες), ζητήματα κυριαρχίας στον εναέριο χώρο. Γι' αυτό Μητσοτάκης και Γεραπετρίτης δηλώνουν ότι στο ενδεχόμενο προσφυγής στη Χάγη θα συζητήσουν μόνο τον καθορισμό των θαλασσίων ζωνών οικονομικής εκμετάλλευσης (υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ).

Το «Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας» είναι το αποτέλεσμα «ρυθμίσεων» ανάμεσα στα μεγάλα ιμπεριαλιστικά κράτη.¹² Προσδιορίζει τα «απώτατα όρια» των κυριαρχικών δικαιωμάτων στη θάλασσα, όταν η γεωγραφία το επιτρέπει, ενώ οδηγεί στην «υποχρέωση για διμερείς συμφωνίες και διεθνή αναγνώρισή τους», όταν η γεωγραφία δεν το επιτρέπει και δημιουργούνται προϋποθέσεις τοπικής σύγκρουσης. Δηλαδή, ο καθορισμός των θαλάσσιων ζωνών κρίνεται από το συσχετισμό δυνάμεων μεταξύ των αντιτιθέμενων κρατών.

Η «Συνθήκη του Μοντέγκο Μπέι», Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών που υπογράφηκε το 1982, για το «Δίκαιο της Θάλασσας»,¹³ αναφέρει: «Κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας. Το εύ-

ρος αυτό δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 12 νμ, μετρούμενα από γραμμές βάσεως καθοριζόμενες σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση»... «Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, μεταξύ χωρών με έναντι ή προσκείμενες ακτές, πραγματοποιείται κατόπιν συμφωνίας τους,... προκειμένου να επιτευχθεί μια δίκαιη λύση. Ακριβώς τα ίδια κριτήρια τίθενται και για την οριοθέτηση των ΑΟΖ».

Στην Ελλάδα, τα χωρικά ύδατα, στο Αιγαίο, είναι διεθνώς αναγνωρισμένα στο εύρος των 6 νμ. Η θέση για μονομερή «ανακήρυξη» των 12 νμ στο Αιγαίο είναι μία πολεμοκάπηλη κραυγή που θα μετατρέψει το Αιγαίο σε «ελληνική λίμνη» γιατί το 71% (από το σημερινό 43%) των υδάτων θα «περάσουν» στην ελληνική κυριαρχία και μέσω της «ενοποίησης» του συμπλέγματος Κυκλάδων και Δωδεκανήσων «κλείνει» κάθε «διάδρομο» ελεύθερης ναυσιπλοΐας.

Η ελληνική «ανάγνωση» της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας για το Αιγαίο, είναι ότι η «μέση γραμμή αποστάσεως» πρέπει να υπολογιστεί μεταξύ της ανατολικότερης ακτής των ελληνικών νησιών και της τουρκικής ηπειρωτικής ακτογραμμής. Στα ελληνικά νησιά πρέπει να αναγνωριστεί «πλήρης επήρεια» στον καθορισμό των θαλάσσιων ζωνών. Στα νοτιοανατολικά, το σημείο στήριξης για τον καθορισμό της ελληνικής κυριαρχίας πρέπει να είναι η (ακατοίκητη) νησίδα Στρογγύλη (5 νμ ΝΑ του Καστελόριζου και 3,3 νμ δυτικά των τουρκικών ακτών), με στόχο η ελληνική ΑΟΖ να «εφάπτεται» με την ΑΟΖ της Κύπρου.

Η τουρκική «ανάγνωση» είναι ότι ο καθορισμός υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ πρέπει να καθοριστεί από τη «μέση γραμμή αποστάσεως» μεταξύ των ηπειρωτικών ακτών των δύο χωρών, ότι στα νησιά πρέπει να αναγνωριστεί «μερική επήρεια», μεταφέροντας τη μέση γραμμή ανατολικότερα και ορίζοντας «διάδρομους» επικοινωνίας των νησιών με την ελληνική ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα. Η Στρογγύλη δεν δικαιούται ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα με στόχο να κατοχυρώσει ένα δικό της «διάδρομο» νότια του Κα-

στελόριζου, που θα διακόπτει την επικοινωνία ελληνικής και κυπριακής ΑΟΖ.

Ποια πλευρά «διαβάζει» σωστά τη Σύμβαση; Καμία. Η Σύμβαση προτρέπει σε «συγκεκριμένο καθορισμό των ζωνών που δικαιούνται τα νησιά, ώστε να τηρείται η αρχή της δίκαιης κατανομής». Το κριτήριο αυτό έχει οδηγήσει σε αποφάσεις, του Διεθνούς Δικαστηρίου, που αναγνώρισαν είτε πλήρη επήρεια κάποιων νησιών, είτε μερική, είτε μηδενική και ανάλογα με τη θέση, το μέγεθος και τη σύγκρισή τους με το μέγεθος των ηπειρωτικών ακτών της αντιτιθέμενης χώρας. Αυτά τα «δεδικασμένα» έχουν σημασία γιατί συγκροτούν ένα «πλαίσιο αναφοράς» που οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν θέλουν να το παραβιάζουν, προς όφελος κάποιας χώρας, γιατί κινδυνεύουν να το βρουν μπροστά τους κάπου άλλου. Γι' αυτό και οι έλληνες «ειδικοί» επί του «Διεθνούς Δικαίου» δηλώνουν ότι δεν είναι εφικτή καμιά «αποκλειστική» ελληνική εκμετάλλευση του οрукτού πλούτου στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο χωρίς τη συμμετοχή της Τουρκίας.¹⁴ Αυτό οδηγεί στην επιβολή «τετελεσμένων δια των μονομερών ενεργειών», ελπίζοντας ότι αυτά θα «κατοχυρωθούν» σε μία νέα Συνθήκη που θα αντικαταστήσει αυτή της (ξεπερασμένης, όπως πολλοί έχουν αρχίσει να λένε) Λωζάνης. Αλλά αν η Συνθήκη της Λωζάνης είχε «πίσω» της έναν αιματοβαμμένο 10ετή πόλεμο, μία νέα «Λωζάνη» θα είναι πολύ πιο φρικιαστική για τους λαούς της περιοχής.

Όχι εθνικιστική πλειοδοσία

Προς τα εκεί σπρώχνει και η πολεμοκάπηλη, εθνικιστική κριτική Σαμαρά - Καραμανλή. Οι κατηγορίες προς την κυβέρνηση Μητσοτάκη, για «ενδοτισμό» και «υποχωρήσεις», πέρα από γελοίες, είναι χοντρά επικίνδυνες. Εκφράζουν αυτό το κομμάτι της ακροδεξιάς (μέσα και έξω από τη ΝΔ) που ακόμα και η «διπλωματία των τετελεσμένων» θεωρείται «λίγη και αργή» και έχουν ονειρώξεις για κλιμάκωση της σύγκρουσης με την Τουρκία.

Η Αριστερά δεν έχει κανένα λόγο να

Η πάλη για εργατικό έλεγχο είναι δεμένη με τη διεθνιστική απάντηση στον πόλεμο.

υιοθετεί τις «ανησυχίες» των Καραμανλή – Σαμαρά, απαιτώντας «σκληρή στάση» απέναντι στην Τουρκία. Σε μια τέτοια χρονική στιγμή, οι ηγεσίες των κομμάτων της Αριστεράς πρέπει να σηκώσουν τη αντιπολεμική σημαία της διεθνιστικής αλληλεγγύης κόντρα στους σχεδιασμούς των ιμπεριαλιστών αλλά και της ελληνικής άρχουσας τάξης και όχι το λάβαρο της πατριωτικής πλειοδοσίας.

Η κατάντια του ΣΥΡΙΖΑ που έφτασε να ψηφίζει, ακόμα μια φορά, τις λεγόμενες «αμυντικές» δαπάνες του προϋπολογισμού δείχνει που μπορεί να καταλήξει αυτού του τύπου η αντιπολίτευση. Η πρόταση Τσίπρα για μονομερή ανακήρυξη των 12 νμ στο Αιγαίο τον «ταυτίζει» με τους Σαμαροκαραμανλήδες.

Προβληματική είναι και η στάση του ΚΚΕ. Αν και το «ιδεολογικό πλαίσιο» που εντάσσει τον ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό έχει τα τελευταία χρόνια αλλάξει και αναγνωρίζει, σωστά, ότι τα υποκείμενα του ανταγωνισμού είναι «οι αστικές τάξεις της Ελλάδας και της Τουρκίας»,

αν και αναφέρεται στον «ιμπεριαλισμό» του Λένιν, όταν πάει στα «συγκεκριμένα» εξακολουθεί να έχει μία «πατριωτική» γραμμή πλειοδοσίας που «ανησυχεί για τη στάση της κυβέρνησης απέναντι στις προκλήσεις της Τουρκίας». Για το ΚΚΕ, η Τουρκία είναι μονίμως η επιτιθέμενη και όλες οι επιδιώξεις της Ελλάδας «εδράζονται στο Διεθνές Δίκαιο» και αποτελούν «κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας» που η εργατική τάξη οφείλει να αγωνιστεί για να τα υπερασπίσει, γιατί θα τα χρειαστεί αύριο, όταν θα χτίζει το σοσιαλισμό.¹⁵ Ο Κουτσούμπας καλεί «τον κάθε πατριώτη... να αγωνιστεί μαζί με το ΚΚΕ... για την υπεράσπιση των συνόρων, την ακεραιότητα της χώρας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της».¹⁶

Για την Αριστερά, το στρατηγικό υπόβαθρο για την ανάλυση και την αντιμετώπιση του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού πρέπει να είναι η θέση του Λένιν στο βιβλίο του: «Ο ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού».

Για τον Λένιν, ο σύγχρονος ιμπεριαλι-

σμός προέκυψε λόγω της καπιταλιστικής ανάπτυξης στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Ο Λένιν καταλάβαινε ότι ο καπιταλισμός αναπτύσσεται άνισα, ο ανταγωνισμός είναι ενσωματωμένος στο εσωτερικό του και αποτελεί «μια σύμφυτη τάση όλων των χωρών που φτάνουν στο ιμπεριαλιστικό, στο ανώτατο ιστορικά στάδιο ανάπτυξης του καπιταλισμού». Ο Λένιν ξεκαθαρίζει ότι ο ιμπεριαλισμός δεν είναι απλώς μια περίπτωση «επιβολής» των πλουσιότερων και ισχυρότερων χωρών προς τις φτωχότερες αλλά ένα παγκόσμιο, δυναμικό και ιεραρχικό σύστημα ανταγωνιστικών κρατών. Μία «ιμπεριαλιστική αλυσίδα».

Σήμερα, στην κορυφή είναι οι μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις που μάχονται για τον παγκόσμιο έλεγχο (ΗΠΑ, Κίνα, Ρωσία, Βρετανία, Γερμανία) και ο ρόλος τους παραμένει καθοριστικός για κάθε γωνιά του πλανήτη. Πιο κάτω υπάρχουν οι περιφερειακές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις (οι υπο-ιμπεριαλισμοί),

όπως είναι η Ελλάδα και η Τουρκία, που ανταγωνίζονται μεταξύ τους και διεκδικούν ηγεμονικούς ρόλους στις περιοχές τους, στο χώρο που τους «αφήνουν» οι μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις.

Στην ανάλυση του Λένιν, οι ιμπεριαλιστικοί πόλεμοι είναι «φύσει» άδικοι και αντιδραστικοί ανεξάρτητα του ποιος είναι, συγκυριακά, ο επιτιθέμενος και ποιος ο αμυνόμενος.

Στα τέλη του 2019, οι οργανώσεις της Διεθνιστικής Σοσιαλιστικής Τάσης σε Ελλάδα, Τουρκία και Κύπρο έβγαλαν μια κοινή διακήρυξη στην οποία τόνιζαν: «Οι εργάτες στην Τουρκία, την Ελλάδα και την Κύπρο δεν έχουν τίποτε να κερδίσουν από τη νέα κλιμάκωση της διαμάχης στη Μεσόγειο για τις Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες (ΑΟΖ). Αντίθετα, έχουν πολλά να χάσουν αν η διαμάχη εξελιχθεί σε στρατιωτική αναμέτρηση. Οι υποσχέσεις που μοιράζουν οι άρχουσες τάξεις ότι οι έρευνες για πετρέλαιο και φυσικό αέριο θα φέρουν ευημερία είναι ψεύτικες. Το μόνο που φέρνουν είναι υπερκέρδη για τις πολυεθνικές της ενέργειας όπως οι Exxon, Total και ENI, ενώ χειροτερεύουν την επίδραση των ορυκτών καυσίμων στην κλιματική αλλαγή και οξύνουν τους ανταγωνισμούς ανάμεσα στις ιμπεριαλιστικές και τις τοπικές δυνάμεις της περιοχής. Αυτοί οι ανταγωνισμοί είναι αντιδραστικοί από όλες τις πλευρές... Μια δίκαιη λύση δεν πρόκειται να έρθει μέσα από μεσολάβηση του NATO, της ΕΕ ή του ΟΗΕ. Αυτοί οι διεθνείς οργανισμοί δεν είναι "ανεξάρτητοι μεσολαβητές" υπέρ της ειρήνης και της δικαιοσύνης, είναι φορείς ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων με στρατιωτικά, οικονομικά και διπλωματικά μέσα... Η εναλλακτική λύση απέναντι σε τέτοιες "μεσολαβητικές προσπάθειες" δεν είναι οι πολεμικές προετοιμασίες. Είμαστε αντίθετοι στις απόπειρες κομμάτων της αντιπολίτευσης να υπερκεράσουν τις κυβερνήσεις σε εθνικιστική ρητορική και σε κλιμάκωση των εξοπλισμών. Τέτοιες πολιτικές δημιουργούν ανοίγματα για την ανάπτυξη της ακροδεξιάς και των φασιστών... Η μόνη εγγύηση για ειρήνη και δικαιοσύνη είναι

η κλιμάκωση των εργατικών αγώνων.¹⁷

Αν και το ενδεχόμενο ενός ελληνο-τουρκικού πολέμου θα είναι καταστροφικό και για τις δύο πλευρές, η σημερινή δυναμική και του παγκόσμιου ιμπεριαλιστικού ανταγωνισμού, στη Μέση Ανατολή, στην Ουκρανία και στον Ειρηνικό, κάνουν αυτό το ενδεχόμενο ορατό. Γι' αυτό είναι πρωταρχικό καθήκον για την Αριστερά στην Ελλάδα η αντιπολεμική πάλη. Χρειαζόμαστε μία Αριστερά διεθνιστική που θα λέει ότι οι «εργάτες της Τουρκίας είναι αδέρφια μας» και θα παλεύει τον «εχθρό μέσα στην ίδια μας τη χώρα». Αυτό σημαίνει σύγκρουση με τη «δική μας» αστική τάξη και την κυβέρνηση της ΝΔ. Αν ο Μητσοτάκης μας «πάει» στο πόλεμο, θα πρέπει να βρει απέναντι του αυτό που βρήκε η Χούντα όταν πήγε να κάνει επιστράτευση.

Η αντιπολεμική πάλη ενώνει όλα τα αιτήματα της εργατικής τάξης και της νεολαίας. Δεν πολεμάμε για τα πετρέλαια και τις ΑΟΖ. Τα ορυκτά καύσιμα να μείνουν στο βυθό της θάλασσας. Λεφτά για μισθούς, σχολεία, νοσοκομεία όχι για πολεμικές δαπάνες, έξω το NATO, να κλείσουν οι βάσεις, να γυρίσουν οι φρεγάτες. Να τσακίσουμε τον αντιδραστικό άξονα της Ελλάδας με το κράτος - τρομοκράτη του Ισραήλ και την Αίγυπτο της χούντας του Σίσι. Λευτεριά στη Παλαιστίνη από τον Ιορδάνη μέχρι τη Μεσόγειο, έξω οι ιμπεριαλιστές από τη Μέση Ανατολή. Σύνορα ανοικτά για τους πρόσφυγες και μετανάστες.

Στη γερμανική έκδοση, το 1920, ο Λένιν έγραφε στο πρόλογο: «Ο ιμπεριαλισμός είναι η παραμονή της κοινωνικής επανάστασης του προλεταριάτου». Αυτή η εκτίμηση επιβεβαιώθηκε σε παγκόσμια κλίμακα. Και σήμερα, όλο και περισσότερο κόσμος καταλαβαίνει την ανάγκη να συγκρουστούμε με το ίδιο το σύστημα. Αλλά η «κοινωνική επανάσταση του προλεταριάτου» δεν θα προκύψει αυτόματα. Ούτε στη Ρωσία του Λένιν προέκυψε. Χρειάστηκε η πρωτοπόρα δράση ενός επαναστατικού κόμματος, των μπολσεβίκων.

Η παραπάνω διακήρυξη τελείωνε ως εξής: «Οι εργάτες στην Ελλάδα, την

Τουρκία και την Κύπρο έχουν πλούσια παράδοση αγώνων ενάντια στις θυσίες που τους έχει επιβάλει η μακρόσυρτη κρίση του καπιταλισμού. Χτίζοντας τα κινήματα για τις διεκδικήσεις ενάντια στη λιτότητα και την εκμετάλλευση ταυτόχρονα με τα διεθνιστικά αιτήματά μας μπορούμε να δημιουργήσουμε μια πανίσχυρη δύναμη για ένα καλύτερο μέλλον. Οι οργανώσεις μας δεσμεύονται από την επαναστατική παράδοση ενάντια στους ιμπεριαλιστικούς πολέμους και υπέρ της πάλης για διεθνή σοσιαλισμό. Καλούμε όλους τους φίλους της ειρήνης να βαδίσουμε μαζί σε αυτή την κοινή προσπάθεια».

Σημειώσεις

- [1]: <https://www.kathimerini.gr/politics/563531386/minyma-gia-to-kalodio>
- [2]: <https://www.kathimerini.gr/politics/563681989/stadiaki-efarmogi-toy-mnimonoy-toyrkias-livyis>
- [3]: <https://www.kathimerini.gr/politics/563681344/minyma-mitsotaki-apo-ti-chagi-gia-to-metanasteytiko-ti-eipe-gia-mesi-anatoli-kai-amyntikes-dapanes>
- [4]: <https://www.kathimerini.gr/politics/563676904/mitsotakis-gia-metanasteytiko-ploia-toy-polemikoy-naytikoy-exo-apo-ta-chorika-ydata-tis-livyis>
- [5]: <https://ergatiki.gr/article.php?id=36845>
- [6]: «Ελλάδα - Τουρκία - η σύγκρουση των υποϊμπεριαλισμών - Ενάντια στους "άξονες" και την απειλή του πολέμου. Συλλογικό, εκδόσεις «Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο».
- [7]: <https://ergatiki.gr/article.php?id=28488&issue=1605>
- [8]: <https://www.rodiki.gr/article/471950/10-febroyariy-1947-ta-dwdekanhsa-ginontai-ellhnika>
- [9]: <https://ergatiki.gr/article.php?id=35479>
- [10]: <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1210#gsc.tab=0>
- [11]: <https://www.kathimerini.gr/politics/foreign-policy/563380165/toyrkoi-analytes-theloynt-symfonia-aoz-me-ti-syria-sta-protypa-toy-toyrkolivkyoy-mnimonoy>
- [12]: https://ergatiki.gr/article.php?id=22445&issue=1426&fbclid=IwAR2EyKMQR4d4ZyWJAsaVxUgbPwmcWdt3_U2e3BH5SbfK2v5qmE14LjE14
- [13]: <https://www.isalos.net/knowledge/naftiko-dikaio/diethnes-unclos>
- [14]: <https://www.kathimerini.gr/politics/1066006/christos-rozakis-einai-i-chagi-mia-diexodos-i-mia-oytopia>
- [15]: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10813540>
- [16]: <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/politiki/live-i-omilia-tou-d-koutsoumpa-sto-festival-kne-odigiti-20240913>
- [17]: <http://ergatiki.gr/article.php?id=21503&issue=1403>

Ιουλιανά 1965- Τότε και τώρα

15 Ιούλη 1965. Ο βασιλιάς απολύει τον εκλεγμένο πρωθυπουργό Γιώργο Παπανδρέου και διορίζει πρωθυπουργό το Νόβα, πρόεδρο της Βουλής. Οι επιλογές και τα διλήμματα δίχάζαν το στρατόπεδο της κυρίαρχης τάξης.

Η Δεξιά κυβερνούσε από το 1952, αρχικά με πρωθυπουργό τον Παπάγο και, μετά το θάνατο του Παπάγου το 1955, με πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Η Ένωση Κέντρου κέρδισε τις εκλογές του 1964 με πρωθυπουργό τον Γιώργο Παπανδρέου και ένα σαρωτικό 53%. Αλλά η σταθερότητα δεν αποκαταστάθηκε.

Εβδομήντα μέρες εξέγερσης με τον κόσμο στους δρόμους να ανατρέπει κυβερνήσεις. Η Μαρία Στύλλου δίνει την εικόνα του ξεσηκωμού ενάντια στο Παλατινό πραξικόπημα τότε, εξηγεί πώς φτάσαμε εκεί και γιατί η εμπειρία είναι πολύτιμη για τους αγώνες μας σήμερα.

Η ΕΡΕ του Κωνσταντίνου Καραμανλή είχε κερδίσει τις εκλογές του 1961 με βία και νοθεία, αλλά είχε καταρρεύσει μετά τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη το 1963. Ο Καραμανλής έφυγε κρυφά στο Παρίσι με το όνομα Τρανταφυλλίδης. Ο Παπανδρέου, παρά τη σαρωτική νίκη του στις εκλογές του 1964, είχε να αντιμετωπίσει και τις προσδοκί-

ες του κόσμου που έδωξε τον Καραμανλή, αλλά και τις δύσκολες επιλογές των από πάνω. Ο Παπανδρέου υπολόγιζε να εκτονώσει την οργή των από κάτω με κάποιες μεταρρυθμίσεις, αλλά το Παλάτι είχε άλλες προτεραιότητες.

Ο Παπανδρέου θέλησε να πάρει το κρίσιμο υπουργείο Εθνικής Άμυνας για τον εαυτό του, αλλά αυτό δεν σταμά-

τησε τη σύγκρουση για τον έλεγχο του στρατού. Το Παλάτι είχε τη δική του προτίμηση στο πρόσωπο του Γαρουφαλιά, τον οποίο είχε διορίσει ως υπουργό Άμυνας ο ίδιος ο Παπανδρέου το Φλεβάρη του 1964. Πίσω από τα πρόσωπα υπήρχαν οι δεσμοί των Ανακτόρων με τους στρατηγούς του ΙΔΕΑ.

Δεμένο με τον έλεγχο του στρατού ήταν και το ζήτημα του ελέγχου της Κύπρου. Το «αβύθιστο αεροπλανοφόρο» της Ανατολικής Μεσογείου γινόταν ανεξάρτητο κράτος σε μια περίοδο που η Μέση Ανατολή βάδιζε προς τον πόλεμο του 1967. Η Βρετανία, οι ΗΠΑ, αλλά και η Ελλάδα ήθελαν να έχουν τον Μακάριο κάτω από έλεγχο και ο ελληνικός στρατός ήταν καθοριστικό εργαλείο σε εκείνη την εκστρατεία. Το Παλάτι ξήλωσε τον Παπανδρέου για να εξασφαλίσει τον έλεγχο και πυροδότησε άθελά του τη μεγαλύτερη έκρηξη.

Το βασιλικό πραξικόπημα στηρίζει και μια χούφτα βουλευτών της Ένωσης Κέντρου –οι αποστάτες– με πρωτοστάτη τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, πατέρα του σημερινού πρωθυπουργού της κυβέρνησης των δολοφόνων. Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, ο κόσμος κατεβαίνει στους δρόμους, γεμίζει το Σύνταγμα, η Πανεπιστημίου, η Σταδίου μεγάλες διαδηλώσεις και συνθήματα.

Ήταν η πρώτη μέρα μιας εξέγερσης που ξεκίνησε από την Αθήνα, απλώθηκε σε όλες τις πόλεις, κράτησε 70 μέρες και καθόρισε άμεσα τις πολιτικές εξελίξεις. Χρειάζεται να είμαστε ξεκάθαροι ότι μιλάμε για εξέγερση και όχι για διαδηλώσεις που οργανώθηκαν από τον Γιώργο Παπανδρέου που έχασε την πρωθυπουργία. Τις πρώτες μέρες ο κόσμος φώναζε «Παπανδρέου, Παπανδρέου», αλλά πολύ γρήγορα τα συνθήματα στράφηκαν ενάντια στο Παλάτι και γενικεύτηκαν ενάντια στα στηρίγματα του συστήματος.

Τα συλλαλητήρια, οι απεργίες, τα οδοφράγματα, οι συγκρούσεις με την αστυνομία ανέτρεψαν δυο πρωθυπουργούς διορισμένους από το Παλάτι, το Νόβα και τον Τσιριμώκο μέσα σε 45 μέρες και δεν σταμάτησαν μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου ενάντια στον Στεφανόπουλο που

τελικά εξασφάλισε 152 ψήφους από τη Δεξιά και ένα κομμάτι εξαγορασμένων βουλευτών της Ένωσης Κέντρου.

Οι συγκρούσεις εκείνων των 70 ημερών σήμαιναν τέσσερα πράγματα

Το πρώτο ήταν η μαζική συμμετοχή του κόσμου που μέχρι τότε «συμμετείχε» στην κεντρική πολιτική σκηνή με την ψήφο του και την παρουσία του στις προεκλογικές συγκεντρώσεις, ενώ τώρα πάλευε στο πεζοδρόμιο.

Το δεύτερο ήταν η αλλαγή στις ιδέες με άλματα ριζοσπαστικοποίησης. Από τα συνθήματα για τον Παπανδρέου στα αιτήματα για δημοψήφισμα ενάντια στο Παλάτι.

Τρίτο, η κλιμάκωση στον τρόπο πάλης, από το πεζοδρόμιο στη Γενική Πολιτική Απεργία. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ και η Μαζική Απεργία ξαναγεννιούνται και στη θεωρία και στην πράξη.

Και τέταρτο, η εμφάνιση της επαναστατικής αριστεράς. Μικρές επαναστατικές ομάδες αρχίζουν να μεγαλώνουν και να παίζουν μεγαλύτερο ρόλο στα γεγονότα και τις εξελίξεις.

Αυτά όλα φοβήθηκε η κυρίαρχη τάξη και το πολιτικό της προσωπικό. Όχι μόνο η ηγεσία της ΕΡΕ, αλλά και ο Παπανδρέου. Ακολούθησε μια περίοδος συμβιβασμών και συνεργασιών μεταξύ τους που έδωσε τα περιθώρια στο βασιλιά και στο στρατό να ετοιμάσουν το στρατιωτικό πραξικόπημα στις 21 Απρίλη 1967. Η ηγεσία της ΕΔΑ συμμετείχε στους συμβιβασμούς και πλήρωσε πολιτικά την υποχωρητική στάση της με τη διάσπαση του ΚΚΕ το 1968.

Κι όμως, η παρακαταθήκη της εξέγερσης των Ιουλιανών δεν χάθηκε. Η γενιά των Ιουλιανών ήταν ξανά στο πλευρό της εξέγερσης στο Πολυτεχνείο που γκρέμισε τη Χούντα. Η επαναστατική αριστερά αναδύθηκε πολύ πιο δυνατή στα χρόνια της Μεταπολίτευσης και μαζί με αυτόν τον κόσμο οργάνωσε τις απεργίες και τους αγώνες που κέρδισαν τις κατακτήσεις εκείνης της περιόδου. Και βέβαια κομμάτι των κατακτήσεων ήταν το δημοψήφισμα του 1974 που έβαλε

τέλος στη Μοναρχία. Ήταν η εκδίκηση της Ιστορίας.

Οι από πάνω δεν μπορούν, οι από κάτω δεν θέλουν...

Η κυβέρνηση Νόβα-Μητσοτάκη κατέρρευσε στις 5 Αυγούστου, επειδή δεν κατάφερε να πάρει ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή. Δεν θα μπορούσε κανείς να εξηγήσει το πώς έγινε αυτό, αν χάσει από τα μάτια του τις τεράστιες διαδηλώσεις, τις απεργίες, το ποτάμι του κόσμου που επί 20 μέρες πλημμύριζε από το πρωί μέχρι το βράδυ την Αθήνα, πολιορκώντας κάθε μέρα το Παλάτι, τη Βουλή και όλα τα πολιτικά γραφεία όσων ετοιμάζονταν να «αποστατήσουν».

Μέσα σε μια βδομάδα οργανώθηκαν δυο γενικές απεργίες, η πρώτη στις 23 Ιούλη, στην κηδεία του Σωτήρη Πέτρουλα και η δεύτερη στις 27 Ιούλη με πρωτοβουλία της ΓΣΕΕ. Η δεύτερη πρόκληση έρχεται ξανά από το Παλάτι, όταν ο βασιλιάς μετά την πρώτη ήττα δεν υποχωρεί, αλλά διορίζει πρωθυπουργό τον Ηλία Τσιριμώκο. Έκανε τη μανούβρα να διορίσει ένα πρόσωπο που συμμετείχε στο ΕΑΜ και στην κυβέρνηση του βουνού και είχε καλές σχέσεις με την αριστερά. Έλπιζε ότι μ' αυτόν τον τρόπο θα εξασφάλιζε τους 151 ψήφους στη Βουλή. Η απάντηση από τον κόσμο ήταν να πλημμυρίσει τους δρόμους της Αθήνας και του Πειραιά στις 20 Αυγούστου, την επόμενη του διορισμού του «νέου πρωθυπουργού».

Ο Τσιριμώκος εξαπολύει τη μεγαλύτερη επίθεση της αστυνομίας για να βγάλει τον κόσμο από τους δρόμους αλλά πετυχαίνει το αντίθετο απ' ό,τι έλπιζε. Η αστυνομική επίθεση αντί να τρομάξει τους διαδηλωτές, τους εξαγριώσε. Η αστυνομική επιχείρηση του Τσιριμώκου κατέληξε σε μεγάλες μάχες και σε οδοφράγματα σε όλη την Αθήνα. Στις 28 Αυγούστου και η δεύτερη απόπειρα του Παλατιού δέχεται άλλο ένα χαστούκι –η κυβέρνηση Τσιριμώκου παίρνει μόνο 141 ψήφους υπέρ και 159 κατά! Η προσπάθεια επαναλαμβάνεται για τρίτη φορά μετά από ένα μήνα, όπου ο Στέφανος Στεφανόπουλος καταφέρνει στις 24 Σε-

πτέμβρη να πάρει 152 ψήφους, εξαγοράζοντας, εκβιάζοντας και υπουργοποιώντας κάποιους ακόμα βουλευτές.

Η δύναμη του κόσμου που εμπόδιζε το κοινοβουλευτικό πραξικόπημα του Κωνσταντίνου με την παρουσία του στους δρόμους για 70 μέρες, γίνεται ακόμα πιο φανερή αν πάρουμε υπόψη τις τρικλοποδιές που αντιμετώπιζε όλο αυτό το διάστημα. Σχεδόν από την πρώτη στιγμή γινόταν προσπάθεια για συμβιβασμό ανάμεσα στην Ένωση Κέντρου και το μπλοκ γύρω από τη Μοναρχία. Ενώ ο Γ. Παπανδρέου τα έβρισκε με την ΕΡΕ και ζητούσε από τα Ανάκτορα να επικυρώσουν τους συμβιβασμούς που μαγείρευε με τον αρχηγό της ΕΡΕ Παναγιώτη Κανελλόπουλο, ο κόσμος διαδήλωνε στους δρόμους ενάντια στο «Μαύρο Μέτωπο» του Παλατιού και της δεξιάς.¹

Η έκρηξη των Ιουλιανών σήμαινε ότι η κυρίαρχη τάξη δεν είχε κυβέρνηση μέσα σε συνθήκες δύσκολες και στο εσωτερικό και διεθνώς. Ήταν περίοδος κρίσιμων επιλογών και για την οικονομία και

τη σχέση με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), αλλά και για τη εξωτερική πολιτική με το Κυπριακό και τον πόλεμο στη Μέση Ανατολή. Και όλα αυτά ενώ διεθνώς άνοιγε το αντιπολεμικό κίνημα ενάντια στην επίθεση των ΗΠΑ στο Βιετνάμ, και εδώ το φοιτητικό κίνημα είχε δύναμη από τις εμπειρίες των αγώνων για το 15% για την Παιδεία και για το 114 για τη δημοκρατία. Δίπλα σε ένα εργατικό κίνημα που είχε πρωτοπόρους τους οικοδόμους και συντονιζόταν με την κίνηση 115 σωματείων για τις συνδικαλιστικές ελευθερίες και τον έλεγχο της ΓΣΕΕ.

Πολιτική απεργία

Οι επιθέσεις της αστυνομίας δεν μπορούσαν να σταματήσουν τον κόσμο που βγήκε στους δρόμους. Η δολοφονία του Σωτήρη Πέτρουλα στις 21 Ιούλη σήμανε νέα κλιμάκωση. Η κηδεία του Πέτρουλα έγινε σεισμός. Και στις 27 Ιούλη έρχεται η Γενική Πολιτική Απεργία. Όπως γράφει ο Δημήτρης Λιβιεράτος:

«Είναι πραγματικά μια μεγάλη μέρα για τους αγώνες του ελληνικού προλεταριάτου. Το εγχείρημα είναι δύσκολο και επικίνδυνο. Από το 1946 έχει να γίνει πανεργατική πολιτική απεργία. Η προετοιμασία δεν είναι επαρκής. Οι απεργιακές επιτροπές δεν έχουν συγκροτηθεί παντού και σε όλη την κλίμακα. Απεργιακές φρουρές δεν υπάρχουν. Και όμως, αυθόρμητα μέσα στα εργοστάσια, στα μαγαζιά, στις γειτονιές, έγινε μια τεράστια προετοιμασία. Ο ένας με τον άλλον, αυτοσχέδιες επιτροπές σχηματίζονται, απεργιακές φρουρές της στιγμής δημιουργούνται από αυτούς που βαδίζουν στους δρόμους, από άγνωστους μεταξύ τους εργάτες και η απεργία παίρνει σάρκα και οστά. Η συγκοινωνία έχει σχεδόν σταματήσει, αλλά χιλιάδες, πολλές χιλιάδες εργάτες κατεβαίνουν με τα πόδια στην πλατεία της Δημαρχίας όπου θα γίνει η συγκέντρωση. Μέσα σε ένα σκληρό και σπάνιο λιοπύρι αρχίζει η συγκέντρωση».²

Όταν τελειώνει η συγκέντρωση με

το διάβασμα του ψηφίσματος, ακούγονται τα συνηθισμένα: «διαλυθείτε ησύχως», «Δημοκράτες να πάτε στα σπίτια σας» και το πιο γελοίο: «Να φανούμε πολιτισμένοι». Με ποιόν; Τον κύριο Τούμπα που σκότωσε τον Σωτήρη και ματοκύλησε την Αθήνα; Οι εργάτες προχωράνε προς την Ομόνοια και από κει στην οδό Πανεπιστημίου, αδιαφορώντας για τις συνεχείς σειρές των «εφόρων» που τους εκλιπαρούν να γυρίσουν πίσω. Μια τεράστια εργατοθάλασσα ανεβαίνει ορμητικά προς το Σύνταγμα με συνθήματα «Δημοψήφισμα», «Ο στρατός με το λαό», «Ο Σωτήρης ζει», «1-1-4», «Η Αυλή να μαντρωθεί». Τα μαγαζιά κλείνουν, τα τελευταία μέσα συγκοινωνίας σταματάνε, τα ταξιά εξαφανίζονται, η απεργία επιβάλλεται. Η τεράστια διαδήλωση γίνεται η μεγαλύτερη και μαχητικότερη απεργιακή φρουρά που έχει δει μέχρι σήμερα η Ελλάδα.

Ο απεργιακός ξεσηκωμός στον κλάδο των οικοδόμων είναι καθολικός. Τα κλαδικά αιτήματα έχουν παραχωρήσει τη θέση τους στον αγώνα για τη δημοκρατία. Η παρουσία και η συμμετοχή τους στις αγωνιστικές εκδηλώσεις είναι συνεχής και πρωτοποριακή. Η Συντονιστική Επιτροπή και η «Ευρεία Δημοκρατική Συνδικαλιστική Συνεργασία Οικοδόμων» καλούν τους οικοδόμους στη μάχη. Όλα τα γιαπιά νεκρά. Οι προσπάθειες του Μπακατσέλου που έστειλε στις έξι το πρωί τους αστυφύλακες στα γιαπιά αποδείχθηκαν μάταιες.³

Η εργατιά της Αθήνας επιβάλλει τη θέλησή της, διαδηλώνει επί ώρες, συντρίβει εμπόδια και δεσμά που την κρατάγανε χρόνια. Αν η διαδήλωση δεν γινόταν, η απεργία θα πέρναγε απαρατήρητη. Το μεσημέρι όλα τα μαγαζιά θα ήταν ανοιχτά και η συγκοινωνία θα είχε λειτουργήσει με τους ελάχιστους απεργοσπάστες, σκορπώντας την απογοήτευση. Η διαδήλωση όμως επέβαλε την απεργία, και ήταν η μεγάλη εργατική νίκη. Κανένας δεν δούλεψε το απόγευμα και το βράδυ ομάδες νεαρών διαδηλωτών γυρίζουν το κέντρο της Αθήνας με τα συνθήματά τους και τα πανό τους. Κανείς δεν τόλμησε από τους γενίτσαρους των

αυλικών να βγει και να συγκρουστεί με την εργατιά της Αθήνας και αυτό είναι το μεγάλο ελπιδοφόρο μήνυμα της συγκλονιστικής απεργιακής ημέρας, από τις πιο μεγαλειώδεις στα χρονικά του ελληνικού εργατικού κινήματος.

Ύστερα από τις κινητοποιήσεις είναι σίγουρο ότι μια τέτοια ψευτοκυβέρνηση δεν στέκεται. Ζήτημα ημερών πια για να σαρωθεί το κουρέλι της Αυλής.

Οι κινητοποιήσεις συνεχίζονται σ' ολόκληρη τη χώρα, με την ίδια ένταση. Την Τετάρτη 28/7 γίνεται η μεγάλη συγκέντρωση της Θεσσαλονίκης. Όταν την επόμενη ανοίγει η Βουλή και έχει το θράσος να παρουσιαστεί ο Νόβας, χιλιάδες αθηναϊκού λαού βρίσκονται απέξω διαδηλώνοντας επί ώρες κατά του πραξικοπήματος. Το «δημοψήφισμα» κυριαρχεί πια σαν σύνθημα, παρ' όλες τις συκοφαντίες και τις διασπαστικές ενέργειες που παρουσιάζονται μέσα στο στρατόπεδο του αγωνιζόμενου λαού. Τη νύχτα της Τετάρτης προς την Πέμπτη πέφτει η κυβέρνηση των απίθανων ανδρείκελων και μια βαθιά ικανοποίηση κατέχει ολόκληρο τον ελληνικό λαό από άκρη σε άκρη. «Νικήσαμε» και είναι αλήθεια, «ο φασισμός δεν θα περάσει», χάρι στους εργάτες, τους νεολαίους, το λαό, τις γειτονιές που κατέβηκαν στο πεζοδρόμιο.

Αυτές οι εικόνες επαναλαμβάνονται ενάντια στην απόπειρα να σχηματίσει κυβέρνηση ο Τσιριμώκος. Το βράδι της 28 προς 29 Αυγούστου πέφτει και η δεύτερη αυλική κυβέρνηση. Όταν τις πρώτες πρωινές αναγγέλλεται η πτώση της, αυθόρμητες διαδηλώσεις χαράς σχηματίζονται στους δρόμους της Αθήνας. Η επόμενη βδομάδα αρχίζει με απεργίες εργατών. Την Τρίτη κατεβαίνουν οι εργάτες της χημικής βιομηχανίας, την Πέμπτη 2 Σεπτέμβρη οι εργάτες των συγκοινωνιών, την Παρασκευή οι εργάτες τύπου.

Έχουν αρχίσει, όμως, να επιδρούν οι συνέπειες των πολιτικών συμβιβασμών. Έξι μήνες μετά τα Ιουλιανά, η Εκτελεστική Επιτροπή της ΕΔΑ συνεδρίασε τον Γενάρη του 1966, εκτίμησε την κατάσταση και κατέληξε σε προτάσεις που απευθύνονταν προς τα μέλη του κόμματος και

προς τις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Αφού καταδίκασε οποιαδήποτε απειλή πραξικοπήματος και ζητούσε ελεύθερες εκλογές, προχωράει στην δημόσια διαβεβαίωση ότι δεν βάζει θέμα βασιλιά. «Η 15 Ιουλίου εδημιούργησε σάλο εις την πολιτικήν ζωήν. Αι ενέργειαι του Στέμματος έχουν θέσει εις την συνείδηση της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού ακόμα και προβλήματα πολιτεύματος. Η ΕΔΑ παρά ταύτα,...θεωρεί, εκτιμημένης της καταστάσεως εις το σύνολον της, ότι μπορεί να συμφωνηθεί και να διακηρυχθεί από τα πολιτικά κόμματα ότι δεν θέτουν πολιτειακόν ζήτημα...».⁴

Η πολιτική των συμβιβασμών αποδείχθηκε φρένο στην εξέγερση του κόσμου και καταστροφική για την ίδια την Αριστερά.

Μια εξέγερση με ρίζες

Ο κόσμος που βγήκε στους δρόμους τον Ιούλη του 1965 είχε τρομερές εμπειρίες. Μπόρεσε και κράτησε την εξέγερση ζωντανή επί 70 μέρες γιατί είχε πίσω του μεγάλους αγώνες. Είχε αντισταθεί στο όργιο βίας και νοθείας των εκλογών του 1961, είχε διώξει τον Καραμανλή μετά τη δολοφονία του Λαμπράκη το 1963.

Η Αριστερά στην Ελλάδα τσακίζεται μετά τον Εμφύλιο, αλλά ξαναδυναμώνει πολύ γρήγορα. Σε λιγότερο από 10 χρόνια, στις εκλογές του 1958 η ΕΔΑ θριαμβεύει, παίρνει 25%, γίνεται αξιωματική αντιπολίτευση και βγάζει 78 βουλευτές. Μπορεί διάφοροι εκ των υστέρων να υποστηρίξουν ότι αυτό το αποτέλεσμα ήταν συγκυριακό λόγω ανυπαρξίας αστικής αντιπολίτευσης, αλλά η πραγματικότητα ήταν διαφορετική. Στο τέλος της δεκαετίας του '50 και στις αρχές του '60 ένα νέο κίνημα γεννήθηκε μέσα στα πανεπιστήμια και στους εργατικούς χώρους που μαζικοποίησε την ΕΔΑ. Αυτό τρομοκράτησε την κυρίαρχη τάξη και γι' αυτό έκανε επανειλημμένες προσπάθειες να το τσακίσει: το 1961 με βία και νοθεία στις εκλογές για να μείνει η δεξιά στην κυβέρνηση, το 1963 με την δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη, τον Ιούλη του 1965 με το βασιλικό πραξικόπημα. Το εντυπωσιακό ήταν ότι σε κάθε μια

απ' αυτές τις προσπάθειες ακολουθούσε ξεσηκωμός που ανέτρεπε τα σχέδια των από πάνω. Ταυτόχρονα, όμως, κάθε απόπειρα της κυρίαρχης τάξης να βάλει χέρι στο κίνημα και την Αριστερά κατέληγε σε μεγαλύτερη δεξιά προσαρμογή της ηγεσίας της ΕΔΑ.⁵

Το Νοέμβριο του 1952 ο «Ελληνικός Συναγερμός», το καινούργιο κόμμα της δεξιάς που έφτιαξε ο Αλέξανδρος Παπάγος σε συνεργασία με την ηγεσία του στρατού (και των ΗΠΑ) κερδίζει τις εκλογές και φτιάχνει κυβέρνηση. Από τα πρώτα μέτρα που παίρνει σε συνεργασία με τον Σπύρο Markezinis, υπουργό οικονομικών, είναι η υποτίμηση της δραχμής (το λεγόμενο "κόψιμο των τριών μηδενικών") και το δέσιμο της με το δολάριο. Ανακοινώνει τη συνένωση της Εθνικής Τράπεζας με την Τράπεζα Αθηνών βάζοντας τις βάσεις για την κυριαρχία του τραπεζικού συστήματος.

Οι αντιδράσεις είναι άμεσες και απρόσμενες. Από το Γενάρη μέχρι το καλο-

καίρι του 1953 η νέα κυβέρνηση κλονίζεται από μεγάλες απεργίες. Το Γενάρη οι εργαζόμενοι στις δυο τράπεζες, Εθνική και Αθηνών, κατεβαίνουν σε απεργία ενάντια στη συγχώνευση που κρατάει 14 μέρες. Τον Ιούνιο οργανώνεται γενική απεργία σε όλες τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, στον ΟΤΕ, στην Ούλεν (ΕΥΔΑΠ), στον ΟΛΠ, στην ΕΗΣ (Ηλεκτρικός Σιδηρόδρομος), στους εργάτες τύπου και παντού αλλού. Την Πρωτομαγιά γίνεται συγκέντρωση με συνθήματα «Να διπλασιαστούν οι μισθοί και τα μεροκάματα», «να αφεθούν ελεύθεροι οι φυλακισμένοι και οι εξόριστοι συνδικαλιστές».

Κι αυτά γίνονταν το 1953, τέσσερα χρόνια μετά το τέλος του Εμφυλίου, με καινούργια κυβέρνηση της δεξιάς και πρωθυπουργό τον πιο στυγνό στρατιωτικό επικεφαλής του ελληνικού στρατού, τον "Στρατάρχη" που έδωσε όσο γίνεται πιο σκληρή μάχη με τη βοήθεια της Βρετανίας και των ΗΠΑ για να νικήσει τους αντάρτες. Και όμως, από την αρχή βρίσκεται

αντιμέτωπος με απεργίες, συλλαλητήρια και κόσμο αριστερό που δεν το βάζει κάτω ούτε άμεσα ούτε στη συνέχεια.

Το φθινόπωρο του 1955 πεθαίνει ο Παπάγος και πρωθυπουργός, ελέω ανακτόρων και ΗΠΑ, γίνεται ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Το πρώτο που κάνει είναι να διαλύσει το κόμμα που έφτιαξε ο Παπάγος και να φτιάξει την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), που ήθελε να το εμφανίσει σαν νέο κόμμα της κεντροδεξιάς και όχι δεμένο με τις εμφυλιοπολεμικές συγκρούσεις. Όποια κόλπα και να σκαρφίστηκε, δεν κατάφερε στις επόμενες εκλογές, τον Φλεβάρη του 1956, να κερδίσει την πλειοψηφία. Η πρώτη "εκλεγμένη" κυβέρνηση της ΕΡΕ δημιουργήθηκε όχι γιατί κέρδισε τις εκλογές, αλλά γιατί στηρίχτηκε σε έναν εκλογικό νόμο που έφτιαξε η ίδια, τον λεγόμενο «τριφασικό» που έδινε τη δυνατότητα σε κόμμα που ήρθε δεύτερο σε ψήφους πανελλαδικά να πάρει πλειοψηφία στη Βουλή και να σχηματίσει κυβέρνηση.

Ο Σύνδεσμος Μπέρτραντ Ράσελ στην κηδεία του Λαμπράκη.

Έτσι το 1956 άνοιξε με έναν παταγώδη τρόπο. Το κόμμα της «νέας» δεξιάς πήρε το 47, 4% ενώ η «Δημοκρατική Ένωση», συμμαχία της ΕΔΑ με κόμματα του Κέντρου (κύρια) πήρε το 48, 2%. Η ΕΡΕ εξασφάλισε 165 έδρες και αυτοδύναμη κυβέρνηση και η Δ.Ε. 132 έδρες. Τα αποτελέσματα δείχνουν μια μετακίνηση προς τα αριστερά και πιο συγκεκριμένα στην ΕΔΑ ανάμεσα στις εκλογές του 1952 και του 1956. Στις εκλογές του 1952 η ΕΔΑ πήρε 10% και τώρα, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Ηλία Νικολακόπουλου έφτανε στο 18%. Σύμφωνα με τους δικούς του υπολογισμούς, το '56 η ΕΔΑ συγκέντρωνε το 20% στο Λεκανοπέδιο.

Αυτή η εκτίμηση εξηγεί γιατί το εκλογικό αποτέλεσμα της ΕΔΑ το 1958 που πήρε 25% και έγινε αξιωματική αντιπολίτευση, δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία αλλά μια διαδικασία που στηρίχτηκε στους εργατικούς αγώνες, στα αντιιμπεριαλιστικά συλλαλητήρια, στις φοιτητικές κινητοποιήσεις και σε μια νέα γενιά που άρχισε να παλεύει.⁶

Ριζοσπαστικοποίηση

Εκείνες οι εμπειρίες σημάδευαν την πολιτικοποίηση του ριζοσπαστικοποιημένου κομματιού που πρωταγωνίστησε στα Ιουλιανά. Πέρα από τις μεγάλες πολιτικές συγκρούσεις, όμως, έπαιζαν ρόλο όλοι οι αγώνες που συνόδευσαν την εμφάνιση ενός νέου φοιτητικού κινήματος παράλληλα με τους εργατικούς αγώνες.

Το αναδυόμενο φοιτητικό κίνημα χρειάστηκε να συγκρουστεί και μέσα στα Πανεπιστήμια και με τις κυρίαρχες ιδέες του σεξισμού, των διακρίσεων, του εθνικισμού. Έδωσε μάχες με την κυβέρνηση της δεξιάς και τις φασιστικές οργανώσεις που έστηνε η ΕΡΕ μαζί με τα Ανάκτορα και την Ασφάλεια μέσα στις Σχολές. Αντλούσε έμπνευση από το διεθνές κίνημα.

Η εξέγερση στην Ουγγαρία το 1956, ο πόλεμος στο Βιετνάμ και το αντιπολεμικό κίνημα στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη έφερναν όχι μόνο δύναμη και μαχητικότητα αλλά άνοιγαν και την πολιτική συ-

ζήτηση για το τι σημαίνει επανάσταση, τι είναι ο σοσιαλισμός και για ποια Αριστερά παλεύουμε.

Το 1956 έγιναν φοιτητικές διαδηλώσεις για να καταργηθούν τα δίδακτρα στα Πανεπιστήμια. Ενώ οι Σχολές ήταν δημόσιες, οι φοιτητές τότε πλήρωναν δίδακτρα- αυτά που τώρα επαναφέρει η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας με την ιδιωτικοποίηση της Παιδείας. Είναι η περίοδος που δημιουργήθηκαν οι φοιτητικοί σύλλογοι και ιδρύθηκε η ΔΕΣΠΑ (Διοικούσα Επιτροπή Συλλόγων Πανεπιστημίου Αθηνών) ως δευτεροβάθμιο όργανο που συντόνιζε τους φοιτητικούς συλλόγους. Το 1959 έγινε το πρώτο πανελλαδικό συνέδριο για τη δημιουργία της ΕΦΕΕ.

Τίποτα δεν χαρίστηκε, κάθε βήμα κερδίστηκε με μάχες ενάντια στην κυβέρνηση της ΕΡΕ, την ΕΚΟΦ και την Κεντρική Ασφάλεια που μαζί συντόνιζαν τις επιθέσεις τους στους φοιτητές και τις φοιτήτριες. Ομάδες κρούσης οργάνωναν σε-

ξιστικές επιθέσεις στις φοιτήτριες. Χρειάστηκαν αγώνες ενάντια στις κυρίαρχες ιδέες του σεξισμού και των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών. Οι φοιτήτριες ήμασταν μια νέα πλειοψηφία σε πολλές Σχολές, αλλά αυτό σήμαινε συνεχώς συγκρούσεις με παρενοχλήσεις και στις Σχολές και στους δρόμους.

Χέρι με χέρι με τον σεξισμό πήγαινε η εθνικιστική προπαγάνδα και επίθεση στην Αριστερά. Βορειοηπειρώτες ακροδεξιοί οργάνωναν επιθέσεις σε αριστερούς φοιτητές. Ήταν η εποχή που στο στρατό υποχρέωναν τους φαντάρους να τραγουδούν «Έχω μια αδερφή, κουκλίτσα αληθινή, τη λένε Βόρειο Ήπειρο, την αγαπώ πολύ». Ένας τραμπούκος με το όνομα Φειδίας Παππάς οργάνωνε μια ομάδα, κύρια από τη Θεολογική, που διέλυε τις συνεδριάσεις των φοιτητικών συλλόγων εκεί που η πλειοψηφία ήταν αριστερή.

Μεγάλο κομμάτι των φοιτητών ήταν εργαζόμενοι τότε, όπως και τώρα. Πήραν την πρωτοβουλία να ιδρύσουν το Σύλλογο Εργαζομένων Φοιτητών, ένα μαχητικό φοιτητικό κομμάτι που οι περισσότεροι ήταν οργανωμένοι στην ΕΔΑ. Οι δεσμοί του φοιτητικού κινήματος με το εργατικό προχωρούσαν μέσα στις μάχες.

Μια ιστορική στιγμή ήταν η απεργία των οικοδόμων την 1 Δεκέμβρη 1960. Η καταπληκτική επιτυχία της απεργίας και η πρωτοφανής συγκέντρωση δεκαπέντε χιλιάδων απεργών στο ΕΚΑ καταθρόνησε την κυβέρνηση που εξαπέλυσε εναντίον τους ολόκληρη τη δύναμη της αστυνομίας. Από την πλατεία Κουμουνδούρου ως την οδό Ζήνωνος μοιάζουν με λαοθάλασσα οι συγκεντρωμένοι. Τη στιγμή ακριβώς που ξεκινάει η πορεία, οι αστυνομικοί που βρίσκονταν στην οδό Κολωνού και Αghισιάου ρίχνονται με λύσσα στους απεργούς. Οι συγκρούσεις που επακολούθησαν είχαν σαν αποτέλεσμα το κέντρο της Αθήνας να μετατραπεί για ώρες σε πεδίο μάχης. Όπως ήταν επόμενο, η βάρβαρη επίθεση της αστυνομίας και το αιματοκύλισμα των απεργών οικοδόμων συγκλόνισαν ολόκληρη την ελληνική κοινωνία.⁷

Η Αριστερά

Μέσα από εκείνες τις μάχες μεγάλωσε ξανά η Αριστερά, αλλά η πορεία της ΕΔΑ ήταν αντιφατική. Η ΕΔΑ δημιουργήθηκε το 1951 σαν συνασπισμός αριστερών κομμάτων που συμμετείχαν και στο ΕΑΜ. Η κεντρική αριθμητικά και πολιτικά δύναμη μέσα σ' αυτή ήταν το ΚΚΕ. ΕΔΑ ήταν τα αρχικά για το όνομα Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά αλλά ταυτόχρονα σηματοδοτούσε το Ειρήνη Δημοκρατία Ανεξαρτησία, υπογραμμίζοντας έτσι το κοινό πρόγραμμα που είχε συμφωνήσει. Πουθενά στο καταστατικό της ΕΔΑ ούτε στην πρώτη ούτε στη δεύτερη φάση (από το 1956 και μετά) δεν υπήρχε η πάλη για τον σοσιαλισμό ούτε καν σαν απώτερο στάδιο. Η συγκρότηση της ΕΔΑ σαν ενιαίο κόμμα γίνεται το 1956.

Μετά το 20ο συνέδριο του ΚΚΣΕ που γίνεται τον Φλεβάρη του 1956, το ΚΚΕ στη λεγόμενη 6η Ολομέλεια καθαιρεί τον Νίκο Ζαχαριάδη από Γραμματέα του κόμματος. Οι εξελίξεις ανοίγουν το δρόμο για την Α' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη της ΕΔΑ που γίνεται τον Ιούλη του 1956. Από μια ομάδα μπαίνει η πρόταση να υιοθετηθεί η ΕΔΑ σαν ιδεολογική πυξίδα τον σοσιαλισμό. Η πρόταση απορρίπτεται, ενώ επιβεβαιώνεται ότι ο στόχος και το πρόγραμμα του καινούργιου κόμματος πρέπει να είναι η εθνική δημοκρατική αλλαγή.

Ο προσδιορισμός αυτού του χαρακτήρα καθόρισε και την πορεία της όλη την επόμενη δεκαετία που ήταν κρίσιμη. Ήταν μια δεκαετία από το '56 μέχρι το '66 γεμάτη με μεγάλες μάχες: εργατικές, νεολαιίστικες και με κορύφωση τη δεκαετία του '60 και την εξέγερση των Ιουλιανών του '65. Όμως σε όλη αυτή τη δεκαετία και στις μάχες η ηγεσία της ΕΔΑ άφησε τα περιθώρια στην κυρίαρχη τάξη σε κρίσιμες στιγμές να ξαναπάρει την πρωτοβουλία που είχε χάσει και να καθορίσει τις εξελίξεις.⁸

Σε ρήξη με αυτούς τους συμβιβασμούς, είχαν αρχίσει να διαμορφώνονται ομάδες και κινήσεις στα αριστερά της ΕΔΑ. Η επανάσταση στην Κούβα, ο απελευθερωτικός αγώνας στην Αλγερία, γενικότερα τα ανταποικιακά κινήματα

είχαν εμπνεύσει αγωνιστές που συγκρότησαν κινήσεις όπως οι Φίλοι Νέων Χωρών (ΦΝΧ). Η ρήξη της Κίνας με τη Σοβιετική Ένωση, οι καταγγελίες του Μάο για τον «ρεβιζιονισμό» των φιλοσοβιετικών ΚΚ, ενθάρρυναν τη ρήξη προς τα αριστερά ομάδων όπως η «Αναγέννηση». Το διεθνές αντιπολεμικό κίνημα ενάντια στα πυρηνικά έπαιζε επίσης ρόλο στη διαφοροποίηση προς τα αριστερά από την επίσημη γραμμή της Μόσχας. Ο Σύνδεσμος Μπέρτραντ Ράσελ είχε αυτά τα χαρακτηριστικά. Η ομάδα στην οποία ανήκε ο Σωτήρης Πέτρουλας ήταν κομμάτι εκείνων των αναζητήσεων που δημιουργούσαν ένα ρεύμα ενάντια στη συμβιβαστική πολιτική της ηγεσίας της ΕΔΑ και στήριξαν τον κόσμο των Ιουλιανών κόντρα στις υποχωρήσεις. Η επαναστατική αριστερά που έπαιξε ρόλο στην εξέγερση του Πολυτεχνείου και στους αγώνες της Μεταπολίτευσης μέχρι σήμερα, χρωστάει πολλά στους αγωνιστές των Ιουλιανών.

Η σύγκρουση σήμερα

Εξήντα χρόνια μετά τα Ιουλιανά, η περίοδος σήμερα είναι γεμάτη αγώνες με χιλιάδες κόσμου να παλεύουν ενάντια στη Νέα Δημοκρατία απαιτώντας να τιμωρηθούν οι δολοφόνοι των Τεμπών, της Πύλου, της Γάζας. «Μητσοτάκη κάθαρμα» φώναζαν οι διαδηλωτές το 1965, «Μητσοτάκη δολοφόνε» είναι η κραυγή τώρα. Η διαφορά δεν βρίσκεται στο σύνθημα, αλλά στη μεγαλύτερη ριζοσπαστικοποίηση που χαρακτηρίζει τον κόσμο που παλεύει και απαιτεί την ανατροπή της κυβέρνησης αλλά και Λευτεριά στην Παλαιστίνη, ανοιχτά σύνορα για τους πρόσφυγες, απελευθέρωση των γυναικών, των τρανς, των ομοφυλόφιλων, επιβολή εργατικού ελέγχου ενάντια στις φονικές συνέπειες των ιδιωτικοποιήσεων.

Η μαζικότητα είναι αδιαμφισβήτητο στοιχείο δίπλα στη μαχητικότητα. Στις 28 Φλεβάρη φέτος, ο όγκος του συλλαλητηρίου ξεπέρασε κάθε προηγούμενο εδώ και χρόνια, την ώρα που στο Σύνταγμα κάθε αναφορά των ομιλητών στους υπουργούς του Μητσοτάκη ξεσήκωνε

Εργατική αντιπολεμική συγκέντρωση στην Intracom Defence, 2 Ιουλίου 2025.

τις κραυγές «δολοφόνοι, δολοφόνοι».

Πριν από 60 χρόνια, το αντιπολεμικό κίνημα φούντωνε ενάντια στον αμερικανικό ιμπεριαλισμό στο Βιετνάμ και άρχιζε να υψώνει το σύνθημα για «Νίκη στο NLF», νίκη στον απελευθερωτικό αγώνα των Βιετκόνγκ. Σήμερα το σύνθημα «Λευτεριά στην Παλαιστίνη» εμπνέει τα αντιπολεμικά συλλαλητήρια από τη Νέα Υόρκη και το Λονδίνο μέχρι την Αθήνα. Μεγαλώνει ξανά ένα παγκόσμιο αντιιμπεριαλιστικό κίνημα που οδηγεί σε πολιτική κρίση τον Τραμπ στις ΗΠΑ μέσα στο πρώτο εξάμηνο της θητείας του. Αυτό είναι τεράστια δύναμη για τους αγώνες εδώ, για να μπορούμε να διαδηλώνουμε μπροστά στην Intracom Defence απαιτώντας να σταματήσει κάθε στήριξη του Μητσοτάκη για το Ισραήλ και τη γενοκτονία στη Γάζα.

Ο Τραμπ έστειλε αστυνομία και εθνοφρουρά ενάντια στους μετανάστες, αλλά βρήκε μπροστά του την εξέγερση στο Λος Άντζελες. Τεράστιο μήνυμα ενίσχυσης για το κίνημα εδώ που διεκδικεί να τιμωρηθούν οι ένοχοι για το έγκλημα στην Πύλο, οι δολοφόνοι που έπνιξαν 600 πρόσφυγες βυθίζοντας το μικρό πλοίο τους.

Ο Μητσοτάκης είχε τρέξει να μιμηθεί τον Τραμπ δηλώνοντας ότι «τα φύλα είναι δυο» και ελπίζοντας να εξαπολύσει σεξιστική εκστρατεία ενάντια στη «woke agenda». Πήρε την απάντηση με τη μαζικότητα του Pride, όπου δίπλα στα πλακάτ για την απελευθέρωση των LOATKI ανέμιζαν οι Παλαιστινιακές σημαίες.

Το έγκλημα στα Τέμπη ανέδειξε πόσο καταστροφικές είναι οι ιδιωτικοποιήσεις. Έρχονται καθημερινά μηνύματα ότι αυτό ισχύει όχι μόνο στα τρένα, αλλά σε όλους τους τομείς. Η ανεξέλεγκτη κερδοσκοπία των τραπεζών και η διάλυση του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας έχουν φέρει τη μεγαλύτερη κρίση στέγης με τα ακριβότερα ενοίκια. Στις συγκοινωνίες, η ιδιωτικοποίηση και η διάλυση των εργασιακών σχέσεων έφτασε στο σημείο ώστε να τρακάρουν δυο λεωφορεία όταν μια οδηγός κοιμήθηκε στο τιμόνι ύστερα από δυο 16ωρες βάρδιες! Η κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση για τους κερδοσκόπους και κάτω από εργατικό έλεγχο γίνεται όλο και πιο επίκαιρο αίτημα.

Πριν από 60 χρόνια η επαναστατική αριστερά έκανε βήματα για την ανασυγκρότησή της απέναντι στην ανοιχτά ρεφορμι-

στική στρατηγική της ΕΔΑ τότε. Σήμερα, η ρεφορμιστική αριστερά του κοινοβουλευτικού δρόμου βρίσκεται σε ανοιχτή κρίση και πολυδιάσπαση μετά τις αποτυχίες του ΣΥΡΙΖΑ και σαν κυβέρνηση και σαν αντιπολίτευση. Το μήνυμα από το 1965 είναι ηχηρό: χρειαζόμαστε τη συγκρότηση και το δυνάμωμα της επαναστατικής αριστεράς γρήγορα. Για να βρουν όλοι αυτοί οι αγώνες και τα κινήματα τη στήριξη που τους αξίζει. Μέχρι τη νίκη. ■

Σημειώσεις

1. Δημήτρης Λιβιεράτος, Λέανδρος Μπόλαρης, Μαρία Στύλλου, Ιουλιανά 1965, Μαρξιστικό Βιβλιοπώλειο, Αθήνα 2015, σελ. 6-8
2. Στο ίδιο, σελ. 48-50
3. Ηλίας Στάβερης, Οικοδόμοι, εκδόσεις Παρασκήνιο, 2003, σελ. 127
4. Τάκης Μπενάς: «Ένα συνέδριο που δεν έγινε ποτέ». Εκδόσεις Δελφίνι, 1995 σελ.171
5. Μαρία Στύλλου, 40 χρόνια από τη Χούντα, Σοσιαλισμός από τα κάτω 62 <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=574&issue=62#gsc.tab=0>
6. Μαρία Στύλλου, 1956 Ένας κόσμος σε αναβρασμό, Σοσιαλισμός από τα κάτω 118, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2016, <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=895&issue=118#gsc.tab=0>
7. Ηλίας Στάβερης, στο ίδιο, σελ. 74-82
8. Μαρία Στύλλου, 1956 Ένας κόσμος σε αναβρασμό

Ο Τρότσκι με τον Λένιν ανάμεσα σε αντιπροσώπους σε Συνέδριο των Μπολσεβίκων.

Η επαναστατική κληρονομιά του Τρότσκι

Πριν από 85 χρόνια, στις 20 Αυγούστου του 1940, ο Λέων Τρότσκι δολοφονήθηκε από ένα πράκτορα της μυστικής αστυνομίας του Στάλιν στην Πόλη του Μεξικό όπου βρισκόταν εξόριστος. Στα προηγούμενα χρόνια ο Τρότσκι είχε δει την οικογένειά του, τους φίλους και συντρόφους του να χάνονται από τα δολοφονικά χτυπήματα του Στάλιν ενώ ο ίδιος έγινε στόχος ατέλειωτων συκοφαντιών από τους σταλινικούς προπαγανδιστικούς μηχανισμούς. Οι στενοί συνεργάτες του Τρότσκι στα χρόνια της Ρώσικης επανάστασης και του εμφυλίου πολέμου επίσης συνελήφθησαν, εκτελέστηκαν ή «αυτοκτόνησαν». Χιλιάδες επαναστάτες/τριες που είχαν ενταχθεί κατά καιρούς στην Αριστερή Αντιπολίτευση μέσα στην Ρωσία, εξορί-

Θεωρητικός της “Διαρκούς Επανάστασης”, πρωταγωνιστής του “Κόκκινου Οκτώβρη”, πρωτοπόρος στην κριτική της σταλινικής αντεπανάστασης, ο Λέων Τρότσκι προσφέρει πλούτο στην επαναστατική Αριστερά, όπως εξηγεί ο Κώστας Πίπτας.

στηκαν και εκτελέστηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Σιβηρία.

Ο Στάλιν εξόρισε τον Τρότσκι το 1928 στην Άλμα-Ατα του τότε Σοβιετικού Τουρκεστάν και τον Φλεβάρη του 1929 το πολιτικό γραφείο του ρώσικου κομμουνιστικού κόμματος αποφάσισε να τον απελάσει στην Τουρκία.

Τα επόμενα χρόνια ο Τρότσκι ήταν ένας άνθρωπος «σε έναν πλανήτη δίχως βίζα». Παντού, οι κυβερνήσεις της «δημοκρατικής» Δύσης, του έδειχναν την

πόρτα. Για τις χώρες όπου είχε επικρατήσει ο φασισμός δεν γινόταν βέβαια λόγος.

Όμως ο Τρότσκι δεν ήταν μόνο ένας «απόβλητος προφήτης» (όπως είναι ο τίτλος του τρίτου μέρους της βιογραφίας του από τον Ντόιτσερ).¹ Η συμβολή του Τρότσκι το πρώτο μισό του περασμένου αιώνα ήταν αναμφίβολα κολλοσιαία. Στη Ρώσικη Επανάσταση του 1905 υπήρξε ο εκλεγμένος πρόεδρος του Σοβιέτ της Πετρούπολης –του πρώ-

του εργατικού συμβουλίου. Ήταν ανάμεσα στους –λιγοστούς αρχικά– διεθνιστές επαναστάτες που πάλεψαν για τη συγκρότηση ενός αντιπολεμικού κινήματος ενάντια στον ιμπεριαλιστικό Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και συγκρούστηκαν με την προδοτική στάση της ηγεσίας των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Δεύτερης Διεθνούς. Το 1917, σαν μέλος των Μπολσεβίκων, εκλέχτηκε ξανά στην ηγεσία του σοβιέτ της Πετρούπολης στη νικηφόρα επανάσταση και ήταν ο πρακτικός οργανωτής της εξέγερσης του Οκτώβρη. Κύριος εκπρόσωπος της επαναστατικής Ρωσίας στις διαπραγματεύσεις με τη Γερμανία για τον τερματισμό του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, οικοδόμος και ηγέτης του Κόκκινου Στρατού στον Εμφύλιο Πόλεμο και στην απόκρουση της εισβολής των ιμπεριαλιστικών στρατών στη Ρωσία, πρωταγωνιστής στα τέσσερα πρώτα Συνέδρια της Τρίτης Διεθνούς (της Κομιντέρν).

Ο Τρότσκι ήταν ο πρώτος Μπολσεβίκος που επισήμανε την απειλή της ανερχόμενης γραφειοκρατίας σε βάρος της εργατικής εξουσίας στην ΕΣΣΔ και τόλμησε να συγκρουστεί με αυτήν. Τη δεκαετία του 1930 –αν και εξόριστος και κατατρεγμένος– σε μια εποχή καταστροφικής καπιταλιστικής κρίσης, πολεμικών ανταγωνισμών κι ανόδου του φασισμού που εγκυμονούσε ξανά εξεγέρσεις κι επαναστάσεις, αφιέρωσε και την τελευταία ικμάδα της σκέψης και της δράσης του για την επεξεργασία επαναστατικής στρατηγικής και τακτικής και στη μάχη για το χτίσιμο επαναστατικών οργανώσεων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν εναλλακτική απέναντι στους συμβιβασμούς και προδοσίες των σταλινικών κομμουνιστικών κομμάτων.

Η θεωρητική συνεισφορά του Τρότσκι στο προχώρημα του Μαρξισμού είναι τεράστια και διατηρεί την επικαιρότητά της σε όλα τα ζητήματα που ανοίγονται και σήμερα. Η θεωρία του για την άνιση και συνδυασμένη ανάπτυξη του καπιταλισμού είναι απολύτως αναγκαία για να κατανοήσουμε τις αλλαγές στο σύγχρονο κόσμο. Η Διαρκής Επανάσταση βάζει στο κέντρο κάθε επαναστατικής στρα-

τηγικής την κίνηση της εργατικής τάξης και συνδέει τους αγώνες για τη δημοκρατία ή τους αγώνες ενάντια στον ιμπεριαλισμό με την προοπτική της σοσιαλιστικής επανάστασης. Οι αναλύσεις του για την άνοδο του σταλινισμού στη Ρωσία, για το φαινόμενο του φασισμού και τη στρατηγική του ενιαίου μετώπου της εργατικής τάξης, για την ανάγκη για μεταβατικά αιτήματα που συνδέουν τους αγώνες που δίνει καθημερινά η τάξη με τη συνολική αντικαπιταλιστική ανατροπή, ήταν όχι μόνο πρωτότυπες την εποχή τους, αλλά και όπλα στα μάχες που έχει να δώσει σήμερα σε όλα αυτά τα μέτωπα μια Αριστερά ανατρεπτική.

Ζούμε ξανά σε μια εποχή καταστροφικού καπιταλισμού που μέσα στην κρίση του γεννά ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς, πολέμους, γενοκτονίες, φτώχεια, καταπίεση, αλλά και εργατικές αντιστάσεις, εξεγέρσεις και επαναστάσεις από τα κάτω σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης. Στις στρατηγικές και τακτικές επιλογές που έχει να κάνει η Αριστερά σήμερα και τις μάχες που έχει να οργανώσει, ο Λέον Τρότσκι είναι η γέφυρα ανάμεσα στην επαναστατική κληρονομιά των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα και στις μέρες μας. Όπως γράφει ο Τόνι Κλιφ στην κορυφαία τετράτομη πολιτική βιογραφία του Τρότσκι: «*Βλέπουμε πιο μακριά όταν στεκόμαστε στους ώμους γιγάντων*».

1905 και Διαρκής Επανάσταση

Ο Τρότσκι έγινε μαρξιστής στις αρχές του 20ου αιώνα. Η Ρώσικη Επανάσταση του 1905 ήταν η πρώτη μεγάλη δοκιμασία για τις ικανότητές του ως ηγέτη, οργανωτή και θεωρητικού. Την Κυριακή 9 Γενάρη εκείνης της χρονιάς ο τσαρικός στρατός άνοιξε πυρ σε χιλιάδες άοπλους εργάτες κι εργάτριες που προσπαθούσαν να επιδώσουν ένα ψήφισμα που εκλιπαρούσε τον Τσάρο να κάνει μεταρρυθμίσεις. Η αιματοβαμμένη καταστολή πυροδότησε ένα μεγάλο κύμα διαδηλώσεων και απεργιών που εξελίχθηκε σε επανάσταση. Στις 13 Οκτώβρη συγκροτήθηκε στην Πετρούπολη ένα εργατικό συμβούλιο, το πρώτο σοβιέτ,

κι ο Τρότσκι εκλέχτηκε πρόεδρός του.

Όταν ξέσπασε η επανάσταση του 1905 και οι δυο πτέρυγες του ρωσικού μαρξισμού, οι Μπολσεβίκοι και οι Μενσεβίκοι, εκτιμούσαν ότι ο χαρακτήρας της –δηλαδή οι στόχοι που είχε να υλοποιήσει– ήταν αστικός-δημοκρατικός ενάντια στην απολυταρχία του Τσάρου. Όμως, είχαν μεταξύ τους μια διαφορά κεφαλαίωνδους σημασίας.

Οι Μενσεβίκοι υποστήριζαν ότι εφόσον η επανάσταση που είχε ανάγκη η Ρωσία ήταν αστική και δημοκρατική, την ηγεσία έπρεπε να την είχαν οι αστοί. Το εργατικό κίνημα θα ήταν η «αριστερή πτέρυγα» ενός ευρύτερου δημοκρατικού μετώπου.

Οι Μπολσεβίκοι και ο Λένιν είχαν μια εντελώς διαφορετική στρατηγική. Επέμεναν ότι η αστική τάξη της Ρωσίας προτιμούσε να μείνει συμβιβασμένη και να κάνει δουλιές με τον τσαρισμό, παρά να ρισκάρει ένα γενικευμένο ξεσηκωμό. Η εργατική τάξη σε συμμαχία με τους αγρότες ήταν αυτή που θα έμπαινε μπροστά σαν ηγεσία, θα ανέτρεπε τον Τσάρο και θα έφερνε τη Δημοκρατία στη Ρωσία, αλλά η εργατική εξουσία και ο σοσιαλισμός θα έμπαιναν αργότερα στην ημερήσια διάταξη.

Ο Τρότσκι –που δεν ανήκε ούτε στους Μενσεβίκους ούτε στους Μπολσεβίκους στα πλαίσια του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος– έβγαλε διαφορετικά συμπεράσματα από την εμπειρία της πρώτης Ρώσικης Επανάστασης. Συμφωνούσε με τον Λένιν ότι σίγουρα είναι η εργατική τάξη που θα ανατρέψει την απολυταρχία επικεφαλής των αγροτών, αλλά υποστήριξε ότι από την πρώτη μέρα θα αναγκαστεί να επιβάλλει τις δικές της ταξικές λύσεις, να μετατρέψει την επανάσταση σε Διαρκή. Μια τάξη που θα έχει ανατρέψει μια αυτοκρατορία αιώνων, δεν μπορούσε να γυρίσει στο εργοστάσιο και να δεχτεί υπομονετικά την εξουσία του αφεντικού επειδή «η επανάσταση είναι αστική-δημοκρατική».

Ο Τρότσκι κατέληγε σε αυτή τη στρατηγική που είχε στο κέντρο της τη δυναμική της κίνησης της εργατικής τάξης

Ο Τρότσκι οδήγησε τον Κόκκινο Στρατό στη νίκη ενάντια στους Λευκούς.

στηριγμένος στην πρώτη μεγάλη θεωρητική συμβολή του, στην ανάλυσή του για τον καπιταλισμό ως παγκόσμιο σύστημα. Υποστήριζε ότι η ανάπτυξη του καπιταλισμού στις αρχές του 20ού αιώνα μπορεί να ήταν άνιση από χώρα σε χώρα, δεν έπαυε ωστόσο να είναι συνδυασμένη. Το «μαστίγιο της αναγκαιότητας» έσπρωχνε τις πιο καθυστερημένες άρχουσες τάξεις να εισάγουν τα πιο σύγχρονα στοιχεία της καπιταλιστικής οικονομίας για να μπορέσουν να αντέξουν στο διεθνές στρατιωτικό και οικονομικό ανταγωνισμό. Το αποτέλεσμα ήταν κοινωνίες καθυστερημένες, όπως της Ρωσίας, να διαθέτουν τα πιο σύγχρονα εργοστάσια, με μεγαλύτερο αριθμό συγκέντρωσης βιομηχανικών εργατών ακόμα και από εκείνα στη Γερμανία ή τις ΗΠΑ, δίπλα σε αγρότες που χρησιμοποιούσαν ακόμα ξύλινα άροτρα. Η εργατική τάξη σε μια τέτοια χώρα, αν και μια τάξη αριθμητικά μικρή, είχε τη δύναμη να προχωρήσει την επανάσταση αντικαπιταλιστικά επειδή κατείχε την πιο νευραλγική θέση στην κοινωνία, καθώς ήταν συγκεντρωμένη στις πόλεις και οργανωμένη συλλογικά μπο-

ρούσε να ελέγξει τους πιο αποφασιστικούς κλάδους της οικονομίας, όπως είχε δείξει με τη συγκρότηση των σοβιέτ το 1905.

Η επανάσταση, όμως, συνέχιζε ο Τρότσκι, θα έπρεπε όμως να γίνει Διαρκής και με έναν δεύτερο τρόπο: για να επιβιώσει η εργατική εξουσία έπρεπε να εξαπλωθεί. Έγραφε: «Οι αντιθέσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση των εργατών και τη μεγάλη πλειοψηφία των αγροτών σε μια καθυστερημένη χώρα, μπορούν να λυθούν μόνο σε διεθνή κλίμακα, στην αρένα της παγκόσμιας προλεταριακής επανάστασης. Το νικηφόρο προλεταριάτο... θα πρέπει να επιδιώξει συνειδητά η ρώσικη επανάσταση να γίνει ο πρόλογος της παγκόσμιας επανάστασης».²

Η επαλήθευση της θέσης του Τρότσκι ήρθε το 1917. Οι εργάτες κι οι εργάτριες, με επικεφαλής το επαναστατικό κόμμα τους, τους Μπολσεβίκους, πήραν την εξουσία στα χέρια τους και απελευθέρωσαν την αγροτιά και όλους τους καταπιεσμένους. Ο διαρκής χαρακτήρας της επανάστασης επιβεβαιώθηκε μέσα από τη δυναμική της εργατικής τάξης κι ο Λένιν επί της ουσίας συμφώνησε με

τις θέσεις του Τρότσκι ρίχνοντας το σύνθημα «Όλη η εξουσία στα σοβιέτ». Επειδή ο Λένιν και ο Τρότσκι είχαν ένα κοινό στρατηγικό νήμα που τους συνέδεε παρά τις διαφωνίες που τους κράτησαν μακριά μέχρι το 1917: ήταν η εμπιστοσύνη τους στην κίνηση της εργατικής τάξης, ότι δεν υψώνει σινικά τείχη ανάμεσα σε «στάδια» της επανάστασης.

Η Ρώσικη Επανάσταση έγινε όντως ο πρόλογος της παγκόσμιας επανάστασης. Όμως, μόνο ο πρόλογος. Η ήττα των επαναστάσεων που ακολούθησαν αμέσως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο –στη Γερμανία ιδιαίτερα, αλλά και στην Ουγγαρία, την Ιταλία και αλλού– σφράγισε τη μοίρα της ίδιας της ρώσικης επανάστασης. Το 1925-27, η επιβεβαίωση της θεωρίας της Διαρκούς Επανάστασης ήρθε ξανά, δυστυχώς πάλι με έναν αρνητικό και τραγικό τρόπο, μέσα από την ήττα της Κινέζικης επανάστασης. Με εντολές της σταλινικής Κομιντέρν το τοπικό Κομμουνιστικό Κόμμα έβαλε φρένο και αφόπλισε το επαναστατημένο εργατικό κίνημα ενάντια στους ιμπεριαλιστές και τους ντόπιους γαιοκτήμονες για χάρη των συμμαχιών με τις αστικές ду-

νάμεις, τις ίδιες δυνάμεις που αργότερα αιματοκύλισαν χιλιάδες εργάτες κι εργάτριες στη Σαγκάη και την Καντόνα. Ο Τρότσκι συγκρούστηκε με αυτή την πολιτική και το 1929 γενίκευσε τα συμπεράσματα για τις επαναστάσεις στις λεγόμενες «αποικιακές» ή κυριαρχούμενες από τις ιμπεριαλιστικές Μεγάλες Δυνάμεις χώρες, στο βιβλίο του «Η Διαρκής Επανάσταση».

Σήμερα, η απάντηση στο ερώτημα ποια είναι η στρατηγική για την Αριστερά που συνδέει τους αγώνες που δίνουν οι εργάτες, οι αγρότες και οι φτωχοί στην Παλαιστίνη, τη Συρία, το Σουδάν, το Μπανγκλαντές ενάντια στο σιωνισμό, τον ιμπεριαλισμό, τις δικτατορίες, με τους αμερικάνους απεργούς της Boeing και τους εξεγερμένους του Λος Άντζελες στην καρδιά του καπιταλισμού, αυτή η απάντηση βρίσκεται στη θεωρία της Διαρκούς Επανάστασης που στο κέντρο της βάζει την κίνηση της εργατικής τάξης παγκόσμια που μπορεί να ανατρέψει τον καπιταλισμό και να χτίσει μια κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση και καταπίεση.

1917 -Το ξίφος της Επανάστασης

Ο Τρότσκι είχε μείνει «ανένταχτος» από το 1904 ως το 1917. Από μια τέτοια θέση, η δυνατότητά του να επηρεάζει την τάξη ήταν πολύ μικρή.

Όντας αταλάντευτα διεθνιστής είχε πρωτοστατήσει στη δύσκολη προσπάθεια να χτιστεί ένα αντιπολεμικό κίνημα στη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου σε κόντρα με τη σοβινιστική κατρακύλα των κομμάτων της Δεύτερης Διεθνούς και συνεργάστηκε με τους Μπολσεβίκους και με τους λιγοστούς επαναστάτες κι επαναστάτριες από άλλες χώρες στην αντιπολεμική Συνδιάσκεψη του Τσίμερβαλντ το 1915. Στο ξέσπασμα της επανάστασης που ανέτρεψε τον Τσάρο τον Φλεβάρη του 1917, επέστρεψε από την εξορία στην Πετρούπολη τον Μάρη. Ο Τρότσκι έβλεπε χειροπιαστά ότι οι διαφορές Μπολσεβίκων-Μενσεβίκων ήταν διαφορές της Επανάστασης με το Ρεφορμισμό και όχι δυο πτέρυγες του ίδιου κόμματος (ΣΔΚΡ) όπως νόμι-

ζε μέχρι τότε. Αμέσως εντάχθηκε στους Μπολσεβίκους και έγινε μέλος της Κεντρικής τους Επιτροπής.

Όπως γράφει ο Τόνι Κλιφ στην τετράτομη πολιτική βιογραφία για τον Τρότσκι: «Ο Τρότσκι δεν είχε άλλη εναλλακτική διέξοδο από το να προσχωρήσει στον μπολσεβικισμό. Ήταν ένας λαμπρός στρατηγός που όμως διοικούσε ένα μικροσκοπικό απόσπασμα στρατιωτών... Για να νικήσει η επανάσταση χρειαζόταν ένα κόμμα με μέλη σε κάθε εργοστάσιο, σε κάθε μονάδα του στρατού, ικανό να κερδίζει το νου και τις καρδιές των εργατών και των στρατιωτών. Ως άτομο, ο Τρότσκι μπορούσε να κάνει τη φωνή του να ακουστεί. Όμως, μόνο ένα μαζικό, καλά πειθαρχημένο κόμμα μπορούσε να μετατρέψει τα λόγια σε πράξεις».³

Στις 23 Σεπτέμβριο το σοβιέτ της Πετρούπολης εξέλεξε τον Τρότσκι ως πρόεδρό του. Από τη θέση αυτή και ειδικότερα από την ηγεσία της Στρατιωτικής Επαναστατικής Επιτροπής του σοβιέτ, ο Τρότσκι ήταν ο καθοριστικός παράγοντας στην οργάνωση της εξέγερσης που οδήγησε στην κατάληψη της εξουσίας τον Οκτώβριο του 1917. Ακόμα και ο Στάλιν τότε είχε αναγκαστεί να παραδεχθεί τον κρίσιμο ρόλο του, σε ένα άρθρο του το 1918, (το οποίο φυσικά απουσιάζει από τα Άπαντά του) με τίτλο «Ο ρόλος των πιο σημαντικών ηγετών του κόμματος»: «Μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι όλο το έργο της πρακτικής οργάνωσης της εξέγερσης του Οκτώβριου προχώρησε κάτω από την ηγεσία του συντρόφου Τρότσκι».

Η νεαρή εργατική εξουσία βρέθηκε σύντομα πολιορκημένη από την ένοπλη αντεπανάσταση και την ιμπεριαλιστική επέμβαση. Το εργατικό κράτος χρειάστηκε να συγκροτήσει το δικό του στρατό, τον «Κόκκινο Στρατό των Εργατών και των Αγροτών» κυριολεκτικά από το μηδέν. Ο Κόκκινος Στρατός νίκησε και ο αρχιτέκτονας αυτής της νίκης ήταν ο Τρότσκι που έγινε «επίτροπος πολέμου» και πρόεδρος του «Επαναστατικού Στρατιωτικού Συμβουλίου» τον Μάρτη του 1918 –και κράτησε αυτή τη θέση μέχρι το 1923. Από μια σκιώδη δύναμη με-

ρικών δεκάδων χιλιάδων εθελοντών, ο Κόκκινος Στρατός έφτασε τα 5 εκατομμύρια άνδρες που υπερασπίστηκαν τη σοβιετική εξουσία σε μέτωπα χιλιάδων χιλιομέτρων –και νίκησαν. Ήταν ένα από τα κορυφαία επιτεύγματα του Τρότσκι.

Στρατηγική και τακτική

Όταν ξέσπασε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, τόσο ο Λένιν όσο κι ο Τρότσκι υποστήριξαν ότι είναι ανάγκη να χτιστεί μια νέα Διεθνής. Μετά την Επανάσταση του Οκτώβριου του 1917, είχε έρθει η ώρα να εκπληρώσουν τη δέσμευσή τους.

Η δημιουργία μιας Τρίτης Διεθνούς ήταν «η μοναδική οδός διαφυγής από τις αφόρητες πιέσεις του εμφυλίου πολέμου, την καταστροφή της οικονομίας. Για να πάρει σάρκα και οστά αυτή η προοπτική ήταν αναγκαία μια διεθνής οργάνωση»⁴ που θα βοηθούσε να κτιστούν μαζικά και ξεκάθαρα επαναστατικά κόμματα στις άλλες χώρες, ικανά να οδηγήσουν την εργατική τάξη σε νικηφόρες επαναστάσεις και να σπάσουν την απομόνωση του εργατικού κράτους στη Ρωσία.

Αυτό έγινε ακόμα πιο επιτακτικό όταν η επαναστατική παλίρροια του 1918-19 στην Ευρώπη απέτυχε να φέρει τη νίκη και τέθηκε το ζήτημα του πώς μπορούν οι επαναστάτες σε κάθε χώρα να κερδίσουν με το μέρος τους την εργατική τάξη από την κυρίαρχη επιρροή των ρεφορμιστικών κομμάτων.

Στο τρίτο συνέδριο της Διεθνούς, το 1921, ο Τρότσκι, σε ένα από τα πιο σημαντικά ντοκουμέντα του επαναστατικού μαρξισμού, ανέπτυξε τη στρατηγική του ενιαίου μετώπου:

«Το πρόβλημα του ενιαίου μετώπου πηγάζει από την επείγουσα ανάγκη να εξασφαλιστεί για την εργατική τάξη η δυνατότητα ενός ενιαίου μετώπου στην πάλη ενάντια στον καπιταλισμό... Τα [Κομμουνιστικά] κόμματα πρέπει να πάρουν πάνω τους την πρωτοβουλία να εξασφαλίσουν την ενότητα στους καθημερινούς αγώνες. Μόνο μ' αυτόν τον τρόπο θα τραβήξουν κοντά τους [τους εργάτες] που δεν αναγνωρίζουν ακόμα τον ηγετικό τους ρόλο... Μια πολιτική

Ο Τρότσκι εξόριστος στη δεκαετία του 1930.

που αποσκοπεί να εξασφαλίσει το ενιαίο μέτωπο δεν περιέχει φυσικά καμιά αυτόματη εγγύηση πως η ενότητα στη δράση θα επιτευχθεί σε κάθε περίπτωση. Αντίθετα, σε πολλές περιπτώσεις, και ίσως στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι οργανωτικές συμφωνίες θα μισοτηρηθούν ή και δε θα τηρηθούν καθόλου. Αλλά είναι αναγκαίο να δίνεται πάντα στις αγωνιζόμενες μάζες η ευκαιρία να πείθονται οι ίδιες ότι η μη επίτευξη ενότητας στη δράση δεν οφείλεται στη δική μας τυπολατρική αδιαλλαξία αλλά στην έλλειψη πραγματικής θέλησης για αγώνα από τη μεριά των ρεφορμιστών».⁵

Ο Τρότσκι θα επανερχόταν με ακόμα μεγαλύτερη ένταση στη σημασία του ενιαίου μετώπου τη δεκαετία του 1930, στα κείμενά του για το πώς μπορεί να αποτραπεί η άνοδος του φασισμού.

Σύγκρουση με τον σταλινισμό

Ο Τρότσκι έκανε την πρώτη σοβαρή μαρξιστική ανάλυση της σταλινικής γραφειοκρατίας, των υλικών βάσεων που αναδείχτηκε και επικράτησε στις συνθήκες της απομόνωσης της σοβιετικής Ρωσίας και οδήγησε στην καταστροφή όλων των κατακτήσεων του Οκτώβρη του 1917.

Η εργατική εξουσία στην Ρωσία δεν μπορούσε να επιζήσει απομονωμένη επί μακρόν, υποστήριζε. «Δεν θα έχει καμιά εναλλακτική από το να συνδέσει τη μοίρα της πολιτικής εξουσίας της, και συνεπώς τη μοίρα όλης της Ρώσικης Επανάστασης, με τη μοίρα της σοσιαλιστικής επανάστασης στην Ευρώπη». Διέκρινε, όπως κι ο Λένιν λίγο πριν το θάνατό του, την ανάδυση μια γραφειοκρατίας μέσα στο ίδιο το κόμμα και το κράτος

Αυτή η πορεία εκφυλισμού δεν κρίθηκε «μόνο» από την απομόνωση της επανάστασης, αλλά και σε μια σειρά σκληρές πολιτικές μάχες μέσα στο ίδιο το Κομμουνιστικό Κόμμα, μάχες στις οποίες ο Τρότσκι πρωτοστάτησε από το 1923 μέχρι το 1927. Απέναντι στην αντιμαρξιστική στρατηγική του «σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα» των Στάλιν-Μπουχάριν, αντιπαράθεσε ένα πρόγραμμα με τρεις βασικούς άξονες: τη συνεχή προσπάθεια να ενισχυθούν μέσω της Διεθνούς οι επαναστατικές προσπάθειες σε όλο τον κόσμο για να σπάσει η απομόνωση, την ενίσχυση της βιομηχανίας προκειμένου να δυναμώσει η εργατική τάξη και την αναγέννηση της εργατικής δημοκρατίας των σοβιέτ που τα προηγούμενα χρόνια είχαν περιπέσει

σε αδράνεια. Αυτή η προσπάθεια ηττήθηκε και ο Τρότσκι διαγράφηκε από το κόμμα το 1927.

Τη δεκαετία του 1930, την περίοδο της σταλινικής «ραγδαίας βαριάς εκβιομηχάνισης», της «βίαιης αγροτικής κολεκτιβοποίησης» και της ακραίας καταστολής της εργατικής τάξης και κάθε φωνής που θύμιζε την επανάσταση του 1917, καθώς η Ρωσία έμπαινε στη φάση του «μεγάλου τρόμου» των σταλινικών εκκαθαρίσεων, ο εξόριστος πια Τρότσκι δίνει την τιτάνια μάχη να υπερασπίσει την κληρονομιά της ρωσικής επανάστασης και να αποδείξει ότι «ποτάμια αίματος χωρίζουν τον σταλινισμό και τον μπολσεβικισμό». Στο βιβλίο του «Η Προδομένη Επανάσταση» γράφει: «Ακόμα και η πιο αχαλίνωτη φαντασία, θα δυσκολευόταν να συλλάβει μια αντίθεση πιο χτυπητή από αυτή που υπάρχει ανάμεσα στο σχήμα του εργατικού κράτους που έχει δοθεί από τον Μαρξ, τον Ένγκελς και τον Λένιν, και το πραγματικό κράτος στο οποίο ηγείται σήμερα ο Στάλιν».

Ωστόσο, μέχρι το τέλος της ζωής του ο Τρότσκι υποστήριζε ότι η Ρωσία του Στάλιν εξακολουθούσε να είναι ένα εργατικό κράτος, έστω εκφυλισμένο. Πί-

στευε ότι η γραφειοκρατία ήταν ένα «καρκίνωμα» που δεν θα άντεχε στους κλονισμούς του επερχόμενου πολέμου. Είχε λάθος σε αυτή την ανάλυση, όπως αποδείχτηκε. Η γραφειοκρατία με τον Στάλιν έχτιζαν έναν κρατικό καπιταλισμό που στη δεκαετία του 1940 και του 1950 θα γινόταν «υπερδύναμη».

Όμως, αυτό δεν μπορεί να σβήσει την τεράστια συμβολή της ανάλυσης του Τρότσκι για τον σταλινισμό. Διέσωσε για τις επόμενες γενιές των αγωνιστών και των αγωνιστριών την ουσία της έννοιας σοσιαλισμός: μια κοινωνία που θα κυβερνάνε οι εργάτες και οι εργάτριες και το κριτήριο της παραγωγής θα είναι οι κοινωνικές ανάγκες και όχι η ανταγωνιστική συσσώρευση.

Η δεκαετία το 1930

Ο Τρότσκι έκρουσε το κώδωνα του κινδύνου για την απειλή που αποτελούσαν οι ναζί στη Γερμανία ήδη από τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1930, όταν το ποσοστό τους εκτινάχθηκε από το 2,6% στο 18,3%. Εξηγούσε ότι η άνοδος των ναζί ήταν σύμπτωμα της αντεπαναστατικής απελπισίας στην οποία έσπρωχνε εκατομμύρια μικροαστούς η κρίση του καπιταλισμού. Η διαφορά του ναζισμού, αν ανέβαινε στην εξουσία, από άλλες αντιδραστικές δικτατορίες ήταν ότι αποτελούσε ένα μαζικό αντεπαναστατικό κίνημα που θα «περάσει σαν τανκ πάνω από τα κεφάλια» της εργατικής τάξης, θα ισοπεδώσει κυριολεκτικά τις οργανώσεις της και θα την εξατομικοποιήσει.

Όμως, αυτό το αντεπαναστατικό κίνημα δεν ήταν ασταμάτητο. Έγραφε: «Στη ζυγαριά των εκλογικών στατιστικών χίλιοι φασιστικοί ψήφοι έχουν το ίδιο βάρος με χίλιους κομμουνιστικούς. Όμως στη ζυγαριά της επαναστατικής πάλης, χίλιοι εργάτες σε ένα μεγάλο εργοστάσιο αντιπροσωπεύουν μια δύναμη εκατό φορές μεγαλύτερη από χίλιους μικρο-αξιωματούχους υπάλληλους, τις συζύγους και τις πεθερές τους. Ο μεγάλος όγκος των φασιστών αποτελείται από ανθρωπινή σκόνη...».⁶

Το εμπόδιο ήταν η πολιτική των δυο

κομμάτων που κυριαρχούσαν στο εργατικό κίνημα, του σοσιαλδημοκρατικού SPD και του σταλινικού κομμουνιστικού KPD. Το πρώτο κήρυττε την «αυτοσυγκράτηση» και υποστήριζε ότι η σωστή λειτουργία των θεσμών αρκεί να αντιμετωπίσει κάθε «εκτροπή». Το KPD αρχικά υποτίμησε πλήρως την άνοδο των ναζί. Ισχυριζόταν ότι για να ηττηθεί ο φασισμός έπρεπε πρώτα να ηττηθεί ο «σοσιαλφασισμός» (η Σοσιαλδημοκρατία) –ο κύριος εχθρός όπως τον είχε ονομάσει.

Ο Τρότσκι εξηγούσε γιατί αυτή η σεχταριστική πολιτική του KPD ήταν λάθος. Δεν πρότεινε μια ενότητα «Λαϊκών Μετώπων», ένα κοινό κυβερνητικό πρόγραμμα με τις ρεφορμιστικές ηγεσίες, αλλά την τακτική του ενιαίου μετώπου όπως την είχε επεξεργαστεί η Διεθνής στα πρώτα επαναστατικά της χρόνια: «Καμιά κοινή πλατφόρμα με τη Σοσιαλδημοκρατία. Βαδίζετε χωριστά, χτυπήστε μαζί! Συμφωνήστε μόνο πώς να χτυπήσετε, ποιον και πότε».⁷ Αντί γι' αυτόν τον δρόμο, όμως, η αριστερά άφησε τον Χίτλερ να πάρει την εξουσία τον Γενάρη του 1933 –και το ισχυρότερο εργατικό κίνημα συντρίφτηκε αμαχητί σε λίγους μήνες.

Τρία χρόνια μετά, το 1936, οι καταλήψεις των εργοστασίων στην Γαλλία και η Ισπανική Επανάσταση έδειξαν ποια ήταν η εργατική εναλλακτική λύση απέναντι στον φασισμό και τον πόλεμο. Η κριτική του Τρότσκι για την πολιτική των «Λαϊκών Μετώπων» που οδήγησαν στον συμβιβασμό και στις ήττες αυτά τα κινήματα είναι σήμερα απαραίτητη για την Αριστερά που δεν θέλει να μοιραστεί τα αδιέξοδα και τους συμβιβασμούς του κοινοβουλευτικού δρόμου.

Ο Τρότσκι δεν τα πάλεψε όλα αυτά γράφοντας απλά κάποια λαμπρά κείμενα και βιβλία. Προσπάθησε, έστω ανεπιτυχώς, να χτίσει επαναστατικά κόμματα που θα κάνουν αυτές τις ιδέες υλική δύναμη στην ταξική πάλη. Αυτό ήταν και το κύριο μέλημά του. Έγραφε στις 25 Μάρτη 1935: «...Πιστεύω ότι η εργασία την οποία επιτελώ τώρα, παρά τον ιδιαίτερος ανεπαρκή και αποσπασματικό χαρακτήρα της, είναι η πιο σημαντική ερ-

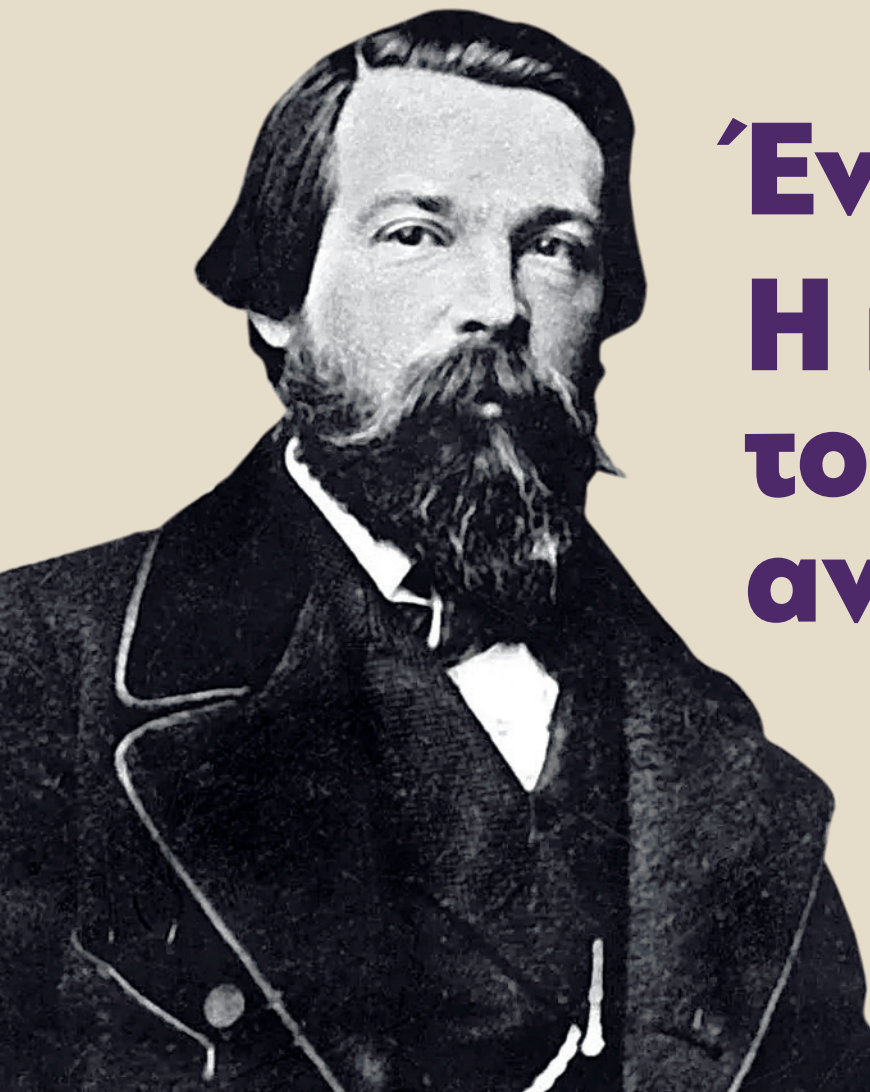
γασία της ζωής μου –πιο σημαντική κι από το 1917, πιο σημαντική από την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου ή οποιαδήποτε άλλη».⁸

Όπως επισημαίνει ο Τόνι Κλιφ: «Η τελευταία δεκαετία της ζωής του Τρότσκι, παρόλη την αδιάκοπη τραγωδία της, δεν ήταν μάταιη. Αντιθέτως, όσο πιο σκοτεινή είναι η νύχτα τόσο πιο φωτεινό είναι το αστέρι. Τα κείμενα του Τρότσκι, γραμμένα με πάθος και έμπνευση, αποτελούν μια ανεκτίμητη κληρονομιά. Πάνω από όλα, ο Τρότσκι κράτησε αναμμένη τη φλόγα, την παράδοση του επαναστατικού σοσιαλισμού».⁹

Οι πλευρές της δράσης και της σκέψης του Τρότσκι που θίξαμε εδώ, σε καμιά περίπτωση δεν εξαντλούν τη συμβολή του στη μαρξιστική σκέψη, γιατί ήταν ένας εξαιρετικά δημιουργικός συγγραφέας με ασυνήθιστα πλατιά ενδιαφέροντα. Ασχολήθηκε ακόμα και με θέματα όπως ο ρόλος της Τέχνης¹⁰ ή με τα ζητήματα που αγγίζουν την πολιτιστική καθημερινότητα των απλών ανθρώπων σε ένα εργατικό κράτος.¹¹ Κάθε κείμενό του από την πλούσια κληρονομιά που μας άφησε αναδεικνύει ζητήματα που και σήμερα είναι κεντρικά στις συζητήσεις και αντιπαραθέσεις μέσα στην Αριστερά. Γι' αυτό αξίζει όσο ποτέ άλλοτε να διαβάσουμε Τρότσκι.

Σημειώσεις

1. Ισαάκ Ντόιτσερ, Ο απόβλητος προφήτης, Τρότσκι 1929-1940, Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη 2023
2. Τρότσκι, Η Διαρκής Επανάσταση, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο (2η έκδοση) 2010
3. Τόνι Κλιφ, Τρότσκι 1879-1917, τόμος 1, Προς τον Οκτώβρη, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2009, σ. 263
4. Τόνι Κλιφ, Τρότσκι 1917-1923, τόμος 2, Το ξίφος της επανάστασης, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2010, σ. 268
5. Trotsky, The First Five Years of the Communist International, τόμος 1 (London 1973), σ. 91-96
6. Το απόσπασμα βρίσκεται στη συλλογή κειμένων του Τρότσκι με τίτλο Η πάλη ενάντια στο φασισμό στη Γερμανία, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2000
7. Στο ίδιο
8. Τρότσκι, Ημερολόγιο της εξορίας, εκδ. Άγρα 2015
9. Τόνι Κλιφ, Τρότσκι 1927-1940, τόμος 4, Όσο πιο σκοτεινή είναι η νύχτα, τόσο πιο φωτεινό το αστέρι, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2010
10. Τρότσκι, Λογοτεχνία και Επανάσταση, εκδ. Εργατική Πάλη 2017
11. Τρότσκι, Προβλήματα της καθημερινής ζωής, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2007

Ένγκελς- Η καταγωγή του ανθρώπου

Στην εποχή του Τραμπ και των Βαρτζόπουλων ο Ένγκελς είναι πολύτιμος, υποστηρίζει ο Γιάννης Κούτρας και ξεδιπλώνει τη συμβολή του στην κατανόηση της διαλεκτικής σχέσης μας με τη φύση μέσα από την εργασία.

“Η εργασία είναι η πηγή κάθε πλούτου, λένε οι οικονομολόγοι. Και πραγματικά είναι τέτοια – πλάι στη φύση, που της προσφέρει το υλικό που το μετατρέπει σε πλούτο. Αλλά είναι επίσης και κάτι απείρως περισσότερο από αυτό. Είναι ο πρωταρχικός βασικός όρος κάθε ανθρώπινης ζωής και αυτό ισχύει σε τέτοιο βαθμό που από μια άποψη πρέπει να πούμε: η εργασία δημιούργησε τον ίδιο τον άνθρωπο”. Με αυτές τις φράσεις ξεκινάει το εμβληματικό πλέον κείμενο που έγραψε ο Ένγκελς το 1876 με τίτλο “Ο ρόλος της εργασίας στην εξανθρώπιση του πιθήκου”.¹ Το κείμενο αυτό αποτελεί μια προσπάθεια του στενού συντρόφου του Κ. Μαρξ, να σχολιάσει και να ερμηνεύσει, χρησιμοποιώντας τα επιστημονικά δεδομένα της εποχής του, την εξέλι-

ξη του ανθρώπινου είδους. Το συγκεκριμένο άρθρο 18 σελίδων συμπεριλήφθηκε στη συλλογή κειμένων με τίτλο “Η διαλεκτική της φύσης”,² όπου ο Ένγκελς σχολιάζει τις ευρήματα των φυσικών επιστημών του 19ου αιώνα. Μερικά χρόνια αργότερα, το 1884, ο Ένγκελς δημοσιεύει το βιβλίο “Η καταγωγή της οικογένειας της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους”,³ όπου περιγράφει και αναλύει την προέλευση και την ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών. Παρόλο που πολλά από τα στοιχεία που παραθέτει ο Ένγκελς θεωρούνται πλέον ξεπερασμένα, είναι γεγονός ότι η βασική επιχειρηματολογία του παραμένει ορθή και επιβεβαιώνεται από την επιστημονική γνώση των περίπου 150 χρόνων που μεσολαβούν μέχρι σήμερα.

Η συζήτηση για τη βιολογική καταγω-

γή του ανθρώπινου είδους και την ιστορική εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών, δηλαδή για την ανθρώπινη φύση παραμένει ακόμη και σήμερα επίκαιρη. Οι απολογητές του συστήματος προσπαθούν να μας πείσουν πως η απληστία, η ιεραρχία, ο ανταγωνισμός, η βία και η υποταγή είναι “φυσικά” χαρακτηριστικά των ανθρώπων και της φύσης γενικότερα. Με τον ίδιο τρόπο ισχυρίζονται πως οι ταξικές κοινωνίες, η εκμετάλλευση κάποιων ανθρώπων από κάποιους άλλους, η ύπαρξη του κράτους και η γυναικεία καταπίεση είναι προϊόν της ανθρώπινης φύσης και άρα θα υπάρχουν για πάντα, είναι μάταιο λένε να προσπαθούμε να αλλάξουμε την κοινωνία. Η απάντηση του μαρξισμού είναι ότι όλες οι ταξικές κοινωνίες και τα αρνητικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης συμπερι-

φοράς είναι προϊόν της ιστορίας, και μάλιστα της πολύ πρόσφατης, δεν αποτελούν αναλλοίωτα “φυσικά” χαρακτηριστικά του ανθρώπου. Ο Μαρξ και ο Ένγκελς είδαν τα ανθρώπινα όντα ως προϊόν του φυσικού κόσμου και την ιστορία ως μέρος της φυσικής ιστορίας. Όμως είδαν επίσης ότι ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των ανθρώπων βρίσκεται στην ικανότητά τους να επενεργούν με την εργασία τους πάνω στις συνθήκες που τους δημιούργησαν, αλλάζοντας έτσι τις συνθήκες, αλλά και τους εαυτούς τους μέσα σε αυτή τη διαδικασία.

Από τον Δαρβίνο στον Ένγκελς

Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά. Η κυκλοφορία από το Δαρβίνο των βιβλίων “Η καταγωγή των ειδών” (1859) και “Η καταγωγή του ανθρώπου” (1871) ήταν μια πραγματική επανάσταση στην επιστήμη της βιολογίας και πολεμήθηκε για πολλά χρόνια από τους απολογητές του συστήματος. Ο λόγος ήταν ότι έθετε σε αμφισβήτηση την τότε κυρίαρχη ιδεαλιστική άποψη περί υπερφυσικής (Θεϊκής) παρέμβασης, η οποία αντιμετώπιζε τα ανθρώπινα όντα ως ημιθεϊκές υπάρξεις υποκείμενες σε θεϊκούς νόμους και εντελώς αποκομμένες από το ζωικό βασίλειο. Ταυτόχρονα δικαιολογούσε ως “θέλημα θεού” τις κοινωνικές ανισότητες, αναλίσκοντας στους “αιώνες των αιώνων”. Ακόμη και σήμερα τέτοιες ιδεαλιστικές θεωρίες όπως ο “δημιουργισμός”, η πίστη πως το σύμπαν και η ζωή δημιουργήθηκε εκ του μηδενός από μια θεϊκή οντότητα, εξακολουθούν να έχουν απήχηση σε όλο τον κόσμο και δεν είναι τυχαίο ότι η θεωρία του Δαρβίνου εξακολουθεί να βρίσκεται στο στόχαστρο του συντηρητικού κατεστημένου, θρησκευτικών κύκλων και της ακροδεξιάς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Αμερική του 21ου αιώνα, όπου υπάρχουν δικαστήρια που απαγορεύουν και σχολεία που αρνούνται τη διδασκαλία της δαρβινικής θεωρίας.⁴

Σήμερα η εξέλιξη των ειδών (και του ανθρώπου) είναι κοινός τόπος για τους επιστήμονες σε όλο τον κόσμο. Η εξέ-

λιξη ως γεγονός, δηλαδή η αλλαγή των μορφών ζωής του πλανήτη μέσα στο χρόνο,⁵ είναι νόμος της φύσης, όπως για παράδειγμα ο νόμος της βαρύτητας και η καμπυλότητα της γης. Αυτό που συνεχίζει να αποτελεί πεδίο έρευνας και αντιπαράθεσης είναι η εξήγηση του μηχανισμού μέσω του οποίου πραγματοποιείται. Η πιο ολοκληρωμένη σύγχρονη θεωρία εμπλέκει τη φυσική επιλογή (την ουσιαστική συνεισφορά του Δαρβίνου), τη γονιδιακή ροή, τη γενετική παρέκλιση και τις μεταλλάξεις. Με δυο λόγια, οι μεταλλάξεις δημιουργούν κληρονομήσιμη ποικιλομορφία, τα γονίδια που βοηθούν στην καλύτερη προσαρμογή του οργανισμού στο περιβάλλον αυξάνουν τη συχνότητα στους απογόνους και έτσι γίνονται κοινά σε ένα πληθυσμό, με το χρόνο οι αλλαγές αυτές συσσωρεύονται και δημιουργούν ένα νέο είδος. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν προστεθεί και κερδίζουν έδαφος δύο επιπρόσθετοι μηχανισμοί: πρώτον η έννοια της “κατασκευής οικοθέσεων”, δηλαδή η δυναμική και όχι στατική αλληλεπίδραση οργανισμού και περιβάλλοντος, όπου οι οργανισμοί αποκτούν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος και δεύτερον “η συνεξέλιξη γονιδίων και πολιτισμού”, ότι δηλαδή τα πολιτισμικά πρότυπα και πλαίσια επηρεάζουν τη γονιδιακή ροή και τις πιέσεις της φυσικής επιλογής στο ανθρώπινο είδος. Έχει σημασία να διευκρινίσουμε ότι η εξέλιξη δεν αφορά το παρελθόν, αλλά συνεχίζεται στο παρόν και θα συνεχιστεί και στο μέλλον (όσο θα υπάρχουν ζωντανοί οργανισμοί) και ότι δεν σημαίνει κατ’ανάγκη “βελτίωση ή τελειοποίηση” των ειδών αλλά αποτελεί περισσότερο μια συγκεχυμένη και ανοργάνωτη διαδικασία προσαρμογής στο περιβάλλον.⁶

Οι μελέτες του γενετικού υλικού τεκμηριώνουν ότι μοιραζόμαστε το 97,5 % των γονιδίων μας με τους χιμπατζήδες και ότι ο άνθρωπος με τον χιμπατζή έχουν μεγαλύτερη σχέση από ότι το άλογο με το γάιδαρο, η γάτα με το λιοντάρι ή ο σκύλος με την αλεπού.⁷ Το στοιχείο αυτό αποτελεί ένα από τα πολλά επιστημονικά δεδομένα απένα-

ντι στον ιδεαλισμό και τον δημιουργισμό. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι κομμάτι του ζωικού βασιλείου, ένα πρωτεύον θηλαστικό με την επιστημονική ονομασία *Homo Sapiens Sapiens* και όχι κάποιου είδους θεόπνευστο δημιούργημα. Η επιρροή του ιδεαλισμού δεν σταματά εδώ. Ο ίδιος ο Δαρβίνος στην περιγραφή που κάνει για την εξέλιξη του ανθρώπου, θεωρεί πως πρώτα έγινε η ανάπτυξη του εγκεφάλου και κατόπιν ακολούθησε η όρθια θέση και η χρήση εργαλείων. Αυτό αποτελεί μια ιδεαλιστική άποψη ότι το πνεύμα προηγείται της ύλης, η οποία ανοίγει την πόρτα σε μεταφυσικές ερμηνείες για το πως ξαφνικά άρχισε να μεγαλώνει ο εγκέφαλος των προγόνων μας.

Αντίθετα ο Ένγκελς ξεκινάει από την αφετηρία ότι το πρώτο αποφασιστικό βήμα για το πέρασμα από τον πίθηκο στον άνθρωπο ήταν το όρθιο βάδισμα στα δύο πόδια. Αυτό απελευθέρωσε τα άνω άκρα, τα οποία μπορούσαν πλέον να να αποκτήσουν νέες δεξιότητες με κύρια τη χρήση εργαλείων, κι αυτό διαμόρφωνε ακόμη περισσότερο το χέρι που “δεν είναι μόνο το όργανο, αλλά και το προϊόν της εργασίας”.⁸ Αυτό όμως είχε κι άλλες συνέπειες: “Η ανάπτυξη της εργασίας βοήθησε αναγκαστικά στη σύσφιξη των δεσμών ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας, πολλαπλασιάζοντας τις περιπτώσεις αμοιβαίας βοήθειας, κοινής δραστηριότητας και κάνοντας ξεκάθαρη σε κάθε άτομο τη συνειδηση της χρησιμότητας αυτής της συνεργασίας. Οι άνθρωποι στην πορεία της διαμόρφωσης τους έφτασαν στο σημείο που είχαν κάτι να πουν ο ένας στον άλλο. Η ανάγκη δημιούργησε το όργανο: ο μη αναπτυγμένος λάρυγγας του πιθήκου διαμορφώθηκε με την ποικιλοφωνία αργά αλλά σταθερά για να παράγει μια πιο αναπτυγμένη ποικιλοφωνία και τα όργανα του στόματος έμαθαν βαθμιαία να προφέρουν τον ένα ένανθρωπο φθόγγο μετά τον άλλο”.⁹ Έτσι προέκυψε η ανάπτυξη του εγκεφάλου και της ομιλίας που με τη σειρά τους έφεραν περισσότερο έλεγχο στη φύση και ακόμα περισσότερη κοινωνικότητα.

Ο Ένγκελς μαζί με την Κλάρα Τσέτσιν και άλλα στελέχη της Β' Διεθνούς.

Σήμερα οι επιστήμονες βεβαιώνουν πως η σωματική κατασκευή των πρώτων προγόνων μας που διαχωρίστηκαν από τον πιθηκο και στάθηκαν σε όρθια θέση δεν αποσκοπούσε στη σωματική άμυνα: τα νεογνά τους χρειάζονται περισσότερα χρόνια να ωριμάσουν, το μέγεθος του αρσενικού ήταν μόνο 20% μεγαλύτερο από το θηλυκό σε αντίθεση με το 100% των πιθήκων, είχαν μικρότερους κυνόδοντες και μεγαλύτερη ανάγκη να τρώνε κρέας. Αυτά σημαίνουν πως είχαν πολύ μεγάλη εξάρτηση από τη χρήση τεχνουργημάτων για να βρουν και να επεξεργαστούν την τροφή και ταυτόχρονα χρειάζονταν περισσότερη κοινωνική οργάνωση για να μαθαίνουν, να επικοινωνούν και να φροντίζουν ο ένας τον άλλο. Έτσι πιθανόν εξηγείται και η αλλαγή στο πρότυπο της θηλυκής σεξουαλικότητας, η γυναίκα απέκτησε “κρυφή” ωορρηξία και σε αντίθεση με τα άλλα πρωτεύοντα το σεξ δεν περιοριζόταν σε μια δυο ημέρες τον μήνα, ενθαρρύνοντας με αυτό τον τρόπο τους μόνιμους δεσμούς ανάμεσα στα φύλα και τη συνοχή της ομάδας.¹⁰

Ο πίθηκος μαζεύει μια πέτρα ή ένα κλαδί για να το χρησιμοποιήσει ως εργαλείο. Τα πρώιμα ανθρώπινα όντα αντί-

θετα όχι μόνο διαμόρφωναν το κλαδί ή την πέτρα, αλλά χρησιμοποιούσαν άλλες πέτρες για αυτό, αποκτώντας την αντίληψη διαδοχικών σταδίων, αναπτύσσοντας έτσι έναν μηχανισμό αφαιρετικής σκέψης. Ταυτόχρονα μάθαιναν ο ένας από τον άλλον πως να το κάνουν και έβρισκαν κώδικες επικοινωνίας για να το εξηγήσουν, δημιουργώντας έτσι τις πρώτες αφηρημένες έννοιες και λέξεις. Με άλλα λόγια, η εργασία οδήγησε στην ανάπτυξη του εγκεφάλου και όχι το αντίστροφο.

Η δικαίωση του Ένγκελς θα ερχόταν περίπου 100 χρόνια αργότερα, καθώς η σειρά των εξελικτικών σταδίων που έθεσε ο Δαρβίνος ήταν κυρίαρχη στην επιστημονική αναζήτηση για δεκαετίες, οδηγώντας στην πεποίθηση πως ο ενδιάμεσος κρίκος της εξέλιξης του ανθρώπου θα έχει μεγάλο εγκέφαλο και τετράποδη βάδιση. Το σενάριο αυτό εγκαταλείφθηκε οριστικά μετά την ανακάλυψη από τον Donald Johanson το 1974 ενός ολόκληρου σκελετού ηλικίας 3,5 εκατομμυρίων ετών με εγκέφαλο μεγέθους πιθήκου και όρθια στάση σώματος.¹¹ Έκτοτε τα ευρήματα των παλαιοντολόγων ενισχύουν το βασικό πυρήνα των επιχειρημάτων του Ένγκελς παρό-

λο που συνεχώς τροποποιούνται επί μέρους στοιχεία που αφορούν πχ τη χρονολόγηση ή τα υποείδη (Homo Habilis, Australopithecus, Ramapithecus, Homo Erectus, Neάντερταλ κλπ) των ενδιάμεσων κρίκων. Η επιβεβαίωση της θεωρίας του Ένγκελς αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της αποτελεσματικότητας του ιστορικού υλισμού ως εργαλείο ανάλυσης της κοινωνίας, γιατί προσφέρει μια υλιστική, επιστημονική εξήγηση της βιολογικής εξέλιξης του ανθρώπινου είδους ως τμήμα του φυσικού κόσμου, χωρίς την ανάγκη οποιασδήποτε υπερφυσικής παρέμβασης. Ταυτόχρονα όμως ενισχύει και επιβεβαιώνει την βασική αντίληψη πως μαζί με την εργασία, η συνεργατικότητα, η αλληλεγγύη και η κοινωνικότητα είναι βασικά χαρακτηριστικά του είδους μας.

Πέρα από τον ιδεαλισμό, που ουσιαστικά αρνείται ή αμφισβητεί την επιστημονική γνώση, υπάρχουν και άλλες θεωρίες που επιχειρούν να χρησιμοποιήσουν και να διαστρεβλώσουν τα επιστημονικά δεδομένα για να καταλήξουν σε αντιδραστικά συμπεράσματα για την ανθρώπινη φύση. Ο χυδαίος υλισμός θεωρεί πως τα ανθρώπινα όντα είναι λίγο πολύ μηχανές ή ζώα,

τα οποία είτε απλά αντιδρούν σε ερεθίσματα από το περιβάλλον (συμπεριφορισμός-behaviorism), είτε είναι βιολογικά προγραμματισμένα από τα γονίδια, τα οποία καθορίζουν τα πάντα, από τη βιολογία ως τη συμπεριφορά μας (βιολογικός ντετερμινισμός), είτε πως όλα τα γνωρίσματά μας είναι προϊόν εξέλιξης και άρα προκαθορισμένα (κοινωνιοβιολογία).¹² Σύμφωνα με αυτές τις θεωρίες ο ανταγωνισμός, η βία, οι πόλεμοι, οι ταξικές κοινωνίες και η γυναικεία καταπίεση είναι στη φύση του ανθρώπου, γιατί έχουμε μέσα μας μια “φονική επιταγή”, καθοριζόμαστε από “εγωιστικά γονίδια”, είμαστε “γυμνοί πίθηκοι”, είμαστε “είδος γεννημένο στο αίμα”, η κυριαρχία του ανδρικού φύλου είναι “γενετικά καθορισμένη”, η “ανωτερότητα της λευκής φυλής” έχει βιολογική βάση κλπ.

Μία από τις πιο προκλητικές τέτοιου είδους τοποθετήσεις είναι και η δήλωση του υφυπουργού υγείας της ΝΔ Δημήτρη Βαρτζόπουλου για τις γυναικοκτονίες: “Σε όλη την πανίδα, σε κάθε μορφή εμβίου όντος το αρσενικό είναι πιο επιθετικό γιατί στη φύση αυτό είναι που κυνηγάει την τροφή και αναλαμβάνει την επιθετική διεκδίκηση. Το θηλυκό είναι για άλλες δουλειές. Για να τίκτει. Είτε γίνεται στην αγέλη, είτε γίνεται στη δυαδική μορφή που έχουμε στο homo sapiens. Είναι η φύση των πραγμάτων το αρσενικό να είναι επιθετικό κατά συνέπεια η γυναικοκτονία έχει μια βιολογική βάση”. Θα χρειαζόταν ένα ολόκληρο άρθρο για να αποδομηθούν όλοι οι μύθοι που αναπαράγει αυτή η δήλωση, αλλά πολύ σύντομα μπορούμε να επισημάνουμε ότι με βάση τα επιστημονικά δεδομένα η βία δεν χαρακτηρίζει το ζωικό βασίλειο γενικώς, ούτε τα πρωτεύοντα. Υπάρχουν μελέτες που δείχνουν ότι τα επιθετικά αρσενικά δεν αποκτούν κανένα εξελικτικό πλεονέκτημα, και αυτό έχει επιβεβαιωθεί τόσο σε πιθήκους όσο και σε ανθρωπολογικές μελέτες. Το βασικό χαρακτηριστικό του είδους μας είναι η συνεργασία και όχι η βία μεταξύ μας, η άμυνα των προγόνων μας απέναντι στα άλλα είδη δεν βασιζότανε στη μυϊκή δύναμη αλλά στη συλλογικότη-

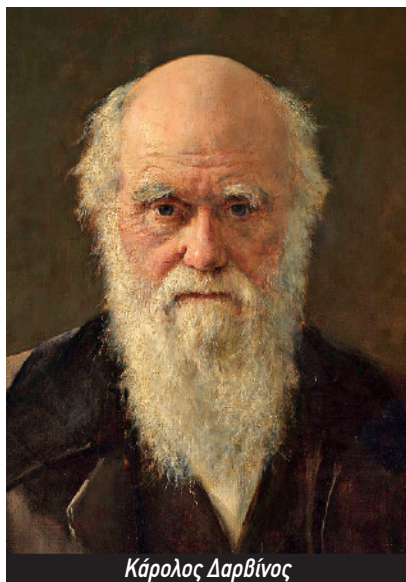
τα και την επινοητικότητα. Οι γυναίκες συμμετείχαν εξίσου στο κυνήγι, που δεν ήταν ανδρική αλλά συλλογική διαδικασία, και συνέχισαν να έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αγροτική παραγωγή, σε καμία φάση της ανθρώπινης ιστορίας ο ρόλος τους δεν ήταν απλά η αναπαραγωγή. Οι ορμόνες όπως η τεστοστερόνη και τα ανδρικά γονίδια μπορεί να επηρεάζουν τη μυϊκή δύναμη και τη σωματική διάπλαση, αλλά δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι συνδέονται αιτιωδώς με την αύξηση της επιθετικής συμπεριφοράς ή με τα πρότυπα εκδήλωσης της επιθετικότητας.¹³

Απέναντι στο επιχείρημα του “γυμνού πιθήκου”, πως είμαστε ιεραρχικοί, επιθετικοί, κτηνικοί και εξουσιομανείς επειδή αυτή είναι η γενετική μας κληρονομιά από τον πίθηκο που πολεμούσε για τη γη του, μια πρώτη απάντηση είναι πως η διαφορά μας από τα εξελικτικά μας ξαδέρφια είναι ότι εμείς χαρακτηριζόμαστε από τεράστια προσαρμοστικότητα στη συμπεριφορά μας και γι αυτό μπορούμε να επιβιώσουμε σε όλα τα φυσικά περιβάλλοντα, από τον ισημερινό ως τους πόλους, δεν ήταν η μάχη για τη γη που μας διαμόρφωσε ως είδος. Ακόμα περισσότερο οι νέες έρευνες σε πληθυσμούς πιθήκων στο φυσικό τους περιβάλλον και όχι στους ζωολογικούς κήπους έδειξαν ότι οι πίθηκοι είναι λιγότερο επιθετικά ζώα από ότι πιστευόταν, δεν υπάρχει τόσο έντονος ανταγωνισμός των αρσενικών στο ζευγάρωμα, πολλές φορές τα θηλυκά έχουν την πρωτοβουλία στο σεξ, στις αγέλες δεν υπάρχει ρόλος “κυριαρχίας” αλλά ηγεσίας, παρατηρείται μεγαλύτερη κοινωνικότητα και συλλογικότητα στην εύρεση και κατανόμη της τροφής.¹⁴

Ένας άλλος μύθος που χρειάζεται απάντηση είναι ο μύθος πως το εξελικτικό μας παρελθόν χαρακτηρίζεται από βία και πολέμους, από συνεχείς αιματοβαμμένες συγκρούσεις με άλλα είδη και μεταξύ μας, πως ο φόνος είναι στα γονίδια μας. Η αλήθεια είναι πως η αλληλοεξόντωση δεν μας χαρακτηρίζει ως είδος, οι πόλεμοι ήταν εξαιρετικά σπάνιοι πριν την εμφάνιση των ταξικών κοι-

νωνιών, έγιναν πιο συχνόι όταν αυξήθηκε το πλεόνασμα. Ούτε η δολοφονία άλλων ζώων αποτέλεσε την κύρια δύναμη της εξέλιξης, η διατροφή μας παρέμενε σε μεγάλο βαθμό χορτοφαγική. Η εξαφάνιση άλλων ειδών όπως οι Νεάντερταλ δεν οφείλεται σε κάποια “αρχέγονη γενοκτονία” που διαπράξαμε ως είδος, αλλά ήταν αποτέλεσμα της καλύτερης προσαρμογής του Homo Sapiens, η οποία προκάλεσε εξάντληση των πηγών διατροφής για τα άλλα υποείδη. Μάλιστα η συνύπαρξη και επιμειξία των δύο αυτών ειδών τεκμηριώνεται πλέον και γενετικά καθώς το 1-2% περίπου του γενετικού μας υλικού προέρχεται από τους Νεάντερταλ.¹⁵ Επιπλέον, το κυνήγι ήταν κυρίως συλλογική διαδικασία που απαιτούσε συνεργασία για να καταδιωχθεί και να παγιδευτεί το ζώο και μάλιστα λιγότερο βίαιη από ότι αρχικά πιστευόταν, καθώς ένα μεγάλο μέρος της διατροφής σε κρέας εξασφαλιζόταν από τη συλλογική αναζήτηση θνησιμαίων, δηλαδή ζώων που είχαν θανατωθεί από άλλα ζώα, τα οποία οι πρόγονοι μας απομάκρυναν λόγω της αριθμητικής τους υπεροχής.¹⁶ Σήμερα υπάρχει εκτεταμένη βιβλιογραφία από το χώρο των συμπεριφορικών και εξελικτικών επιστημών που τεκμηριώνει την θέση ότι η συνεργασία αποτελεί κεντρική συνιστώσα των ανθρώπινων κοινωνιών, ακόμη κι αν λάβουμε υπόψη ακραίες συμπεριφορές όπως ο πόλεμος” και πληθώρα ερευνών που δείχνουν ότι “οι άνθρωποι εμπλέκονται πολύ συχνότερα σε αμοιβαία θετικές και συνεργατικές αλληλεπιδράσεις από ό,τι σε εγωιστικές και επιθετικές συμπεριφορές”.¹⁷

Από το σύνολο των επιστημονικών δεδομένων δεν τεκμηριώνεται η βιολογική ύπαρξη διαφορετικών φυλών στο ανθρώπινο είδος. Η απόπειρα επιστημονικής ταξινόμησης των ανθρώπων σε φυλές ξεκίνησε από τον Κάρολο Λινναίο το 1758 χρησιμοποιώντας ουσιαστικά κοινωνικά στερεότυπα, “με βάση τι είχε ακούσει ή διαβάσει για τους λαούς των διάφορων ηπείρων”. Μάλιστα πρότεινε αρχικά τέσσερα υποείδη του Homo sapiens: americanus, asiaticus,

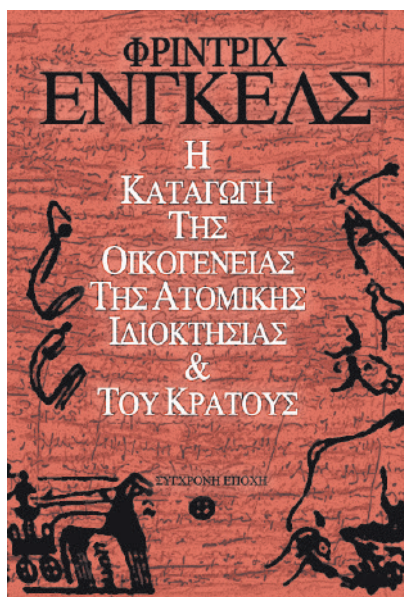
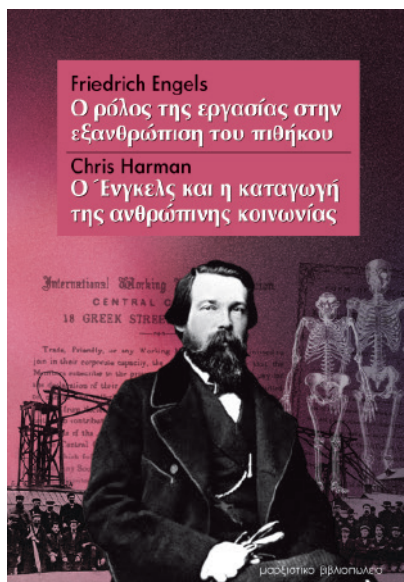

Κάρολος Δαρβίνος

Λ. Μόργκαν

africanus, europeanus και “πρόσθεσε ως πέμπτη κατηγορία, τον Homo sapiens monstrosus, έναν γενικό όρο για τους αγρίους και τους μυθικούς τερατόμορφους ανθρώπους”(!!)¹⁸ Σήμερα μπορούμε να μελετήσουμε το γενετικό υλικό των ανθρώπων και αυτό που διαπιστώνεται είναι πως η μεγαλύτερη διαφοροποίηση του γενετικού υλικού (γενετική ποικιλότητα) παρατηρείται στο εσωτερικό των πληθυσμών και όχι μεταξύ των πληθυσμών. Με απλά λόγια έχουμε περισσότερα κοινά γονίδια με έναν εσκιμώ παρά με έναν γείτονα μας. Η μελέτη της κατανομής στους πληθυσμούς των

ομάδων αίματος και των ειδικών αντιγόνων του συστήματος HLA που αποτελούν έναν πολύ ευαίσθητο δείκτη γενετικής ποικιλομορφίας, δεν αντιστοιχούν σε φυλετικά πρότυπα. Ακόμα και το χρώμα του δέρματος, το οποίο καθορίζεται από την ποσότητα μελανίνης που παράγουν τα μελανοκύτταρα του δέρματος, δεν εξαρτάται από τη “φυλή” αλλά διαμορφώθηκε αποκλειστικά από το γεωγραφικό πλάτος που ζούσαν επί χιλιετίες οι άνθρωποι, δηλαδή την απόσταση από τον ισημερινό, η οποία καθορίζει την ένταση της υπεριώδους ακτινοβολίας.¹⁹

Το πέρασμα στις ταξικές κοινωνίες

Συνεχίζοντας την περιγραφή της ανθρώπινης ιστορίας ο Ένγκελς στην “Καταγωγή της οικογένειας της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους” αναλύει την εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών και το πέρασμα στις πρώτες ταξικές κοινωνίες. Υποστηρίζει πως το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας του ανθρώπου πάνω στη γη αφορούν κοινωνίες στις οποίες δεν υπήρχε η ατομική ιδιοκτησία με τη σύγχρονη έννοια, δεν υπήρχε διάκριση σε τάξεις και καμιά κυριαρχία των ανδρών πάνω στις γυναίκες. Το βιβλίο του Ένγκελς βασίστηκε στις μελέτες του Μόργκαν που δημοσιεύτηκαν το 1877 στο βιβλίο με τίτλο Αρχαία Κοινωνία και αφορούσαν κυρίως τους Ιροκέζους της Βόρειας Αμερικής. Έκτοτε έχουν υπάρξει δεκάδες ανθρωπολογικές μελέτες σε φυλές όπως οι Ικούνγκ (Βουσμάνοι της ερήμου Καλαχάρι), οι Πυγμαίοι του Κονγκό και οι Μοντανιέ του Καναδά. Σε αντίθεση με το μύθο ότι οι πρωτόγονες κοινωνίες ήταν εξαιρετικά ιεραρχικές, κάτω από την εξουσία στυγνών επιθετικών και δολοφονικών αρσενικών, το σύνολο των μελετών συμφωνεί με την άποψη του Ένγκελς ότι οι κοινωνίες αυτές ήταν οργανωμένες σε γενεαλογικές ομάδες ή “ομάδες μονογραμμικής καταγωγής” που το βασικό τους χαρακτηριστικό ήταν ο εξισωτισμός. Ο Ένγκελς περιγράφει: “χωρίς στρατιώτες, χωρίς χωροφύλακες... χωρίς ευγενείς και βασιλιάδες... χωρίς φυλακές και δικαστές... κάθε διαφωνία κρίνεται από το σύνολο των ενδιαφερόμενων... υπάρχει κοινή και κομμουνιστική διαχείριση του νοικοκυριού... η γη είναι ιδιοκτησία της φυλής... δεν μπορούν να υπάρχουν φτωχοί και άποροι, όλοι είναι ίσοι και ελεύθεροι, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών.. δεν υπάρχει ακόμα χώρος για δούλους, ούτε για υποδούλωση ξένων φυλών... Έτσι ήταν η ανθρωπότητα και η ανθρώπινη κοινωνία πριν εμφανιστούν οι ταξικές διαιρέσεις”.²⁰

Η περίοδος αυτή που ονομάστηκε από τον Ένγκελς Άγρια Κατάσταση, σήμερα την αποκαλούμε Πρωτόγονο Κομ-

μουνισμό. Ήταν κοινωνίες τροφосυλλεκτών και κυνηγών που βασίζονταν σε ένα πλέγμα ομάδων 30-40 ατόμων και ζούσαν κυρίως νομαδικά. Τα άτομα των ομάδων αυτών, άνδρες και γυναίκες, απολάμβαναν πολύ μεγαλύτερο επίπεδο αυτονομίας από οποιαδήποτε ταξική κοινωνία και υπήρχε βαθιά περιφρόνηση για τις ανταγωνιστικές αντιλήψεις των δικών μας κοινωνιών. Σήμερα οι ανθρωπολόγοι συμφωνούν ότι η έμφαση στο μοίρασμα, η γενναιοδωρία, οι δυνατές συνεργατικές αξίες και η ευέλικτη αναδιάταξη των ομάδων ταιριάζουν τέλεια με τις ανάγκες της νομαδικής ζωής των κυνηγών-συλλεκτών και χαρακτηρίζαν τις ανθρώπινες κοινωνίες για δεκάδες χιλιάδες χρόνια. Μάλιστα, το γεγονός ότι αυτά τα χαρακτηριστικά δεν συναντώνται σε καμία ταξική κοινωνία, αποδεικνύει ότι αποτελούν εγγενές χαρακτηριστικό των κυνηγετικών-τροφосυλλεκτικών κοινωνιών.²¹

Η πρώτη μεγάλη αλλαγή στις ανθρώπινες κοινωνίες συνέβη περίπου πριν 10 χιλιάδες χρόνια με τη “νεολιθική επανάσταση”. Ο Ένγκελς την ονομάζει μετάβαση από την “άγρια κατάσταση” στη “βαρβαρότητα”. Ήταν η περίοδος εμφάνισης της γεωργίας (κηποκαλλιέργεια), της δημιουργίας των πρώτων μόνιμων οικισμών, της χρήσης πιο σύνθετων λίθινων εργαλείων (γι’ αυτό ονομάστηκε και νεολιθική εποχή), των πρώτων πηλινων δοχείων (αγγειοπλαστική), της πρώτης εξημέρωσης ζώων. Οι κοινωνικές συνέπειες των αλλαγών ήταν η μόνιμη κατοικία, η δυνατότητα αποθήκευσης της τροφής και η αυτονομία του κάθε ξεχωριστού νοικοκυριού που μπορούσε να μαζέψει τη σοδειά από το δικό του κομμάτι γης, η γέννηση παιδιών κάθε χρόνο και όχι κάθε 3-4 χρόνια όπως γινόταν στις κοινωνίες της νομαδικής μετακίνησης. Για πρώτη φορά αναπτύσσεται ένα σύστημα κοινωνικού ελέγχου, με τον αυξημένο ρόλο των γενεαλογικών γραμμών, που προσφέρουν έναν ενοποιητικό κοινωνικό ρόλο στην κοινωνία. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν οι πρώτες ιεραρχίες, αποτελούμενες από γενεαλογικές γραμμές ή συγκεκριμέ-

Ο Ένγκελς δίπλα στον Μαρξ.

να νοικοκυριά με περισσότερη αποθηκευμένη τροφή, εμφανίστηκαν οι πρώτοι “μεγάλοι άνδρες”, δηλαδή άτομα που αποκτούν κύρος εξαιτίας του πλούτου που έχουν στη διάθεση τους. Έχει σημασία να διευκρινιστεί ότι ο περισσότερος πλούτος δεν χρησιμοποιούνταν για “ίδιον όφελος” των κατόχων του, αλλά μοιράζονταν στην κοινωνία και με αυτό τρόπο έδινε κύρος στους μεγάλους άνδρες. Οι αρχηγοί έπρεπε να δουλεύουν σκληρότερα από τους άλλους και να είναι γενναιόδωροι για να διατηρούν το κύρος τους.²²

Οι καλλιεργητικές κοινωνίες κυριάρχησαν σε μεγάλο μέρος του πλανήτη για χιλιάδες χρόνια μέχρι την εμφάνιση των πρώτων ταξικών κοινωνιών. Η διαδικασία αυτή επιτελέστηκε ως αποτέλεσμα εσωτερικών πιέσεων σε κάποιες περιοχές, αρχικά στη Μεσοποταμία περίπου

το 4000 πΧ και αργότερα στην Αίγυπτο, το Ιράν, την κοιλάδα του Ινδού, την Κίνα, το μέσο Νείλο, την ανατολική Μεσόγειο, την Κεντρική Αμερική, τις Άνδεις και την ΝΑ Αφρική. Στον υπόλοιπο κόσμο η μετάβαση έγινε δευτερογενώς λόγω εξωτερικών πιέσεων, όπως το εξωτερικό εμπόριο, η στρατιωτική ήττα και η αποικιοκρατία. Ο Ένγκελς την ονόμασε μετάβαση στον πολιτισμό και τη συνέδεσε με την εμφάνιση της εντατικής γεωργίας και την χρήση των μετάλλων. Ο Gordon Childe την αποκάλεσε “επανάσταση των πόλεων”.²³

Οι εσωτερικές πιέσεις είχαν να κάνουν με το γεγονός ότι η αύξηση του πληθυσμού έφτασε στα όρια της, οι πόλεμοι αυξήθηκαν και οι φυσικές καταστροφές ήταν μόνιμη απειλή για τις καλλιεργητικές κοινωνίες. Η επανάσταση των πόλεων έδωσε τη διέξοδο, καθώς για πρώ-

τη φορά υπήρξε ένα πλεόνασμα πέρα και πάνω από τις ανάγκες των νοικοκυριών, το οποίο μπορούσε να διατεθεί για να στηρίξει νέες οικονομικές τάξεις που δεν εμπλέκονταν άμεσα στην παραγωγή της δικής τους τροφής. Για να επιτευχθεί αυτό χρειαζόταν μια νέα τεχνολογική επανάσταση, όπως η χρήση του χαλκού, το άροτρο, οι τροχήλατες άμαξες, το χτίσιμο αρδευτικών καναλιών και φραγμάτων, η ναυπήγηση πλωτών μέσων κλπ. Η αυξημένη παραγωγή που έφεραν οι παραπάνω αλλαγές, η νέα αύξηση του πληθυσμού και η δημιουργία των πόλεων είχαν ταυτόχρονα κοινωνικές συνέπειες. Για πρώτη φορά εμφανίστηκε καταμερισμός εργασίας μεταξύ αυτών που επόπτευαν την εργασία και αυτούς που την έκαναν άμεσα πχ στα μεγάλα αρδευτικά έργα, ενώ η χρήση του άροτρου αύξησε τον καταμερισμό εργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών.²⁴

Στη Μεσοποταμία, που είναι το πιο καλά μελετημένο παράδειγμα, χτίστηκαν μεγάλα κτίρια για την αποθήκευση του αποθέματος δημητριακών, τα οποία ξεχωρίζοντας σε όλη την περιοχή έγιναν σύμβολο της διατήρησης της κοινωνικής ζωής. Οι άνθρωποι που τα επόπτευαν είχαν τεράστιο κύρος, απέκτησαν σχεδόν υπερφυσικό χαρακτήρα που αξίωνε από το λαό υπακοή και επαίνους, έγιναν οι πρώτοι ιερείς και τα κτίρια οι πρώτοι ναοί.²⁵ Ταυτόχρονα η ανάγκη καταγραφής του πλούτου οδήγησε στην επινόηση του πρώτου συστήματος συμβόλων για το κράτημα λογαριασμών, το πρώτο αλφάβητο. Στη διάρκεια πολλών γενιών το στρώμα του ιερατείου αποκόπηκε από την υπόλοιπη κοινωνία, χρησιμοποιώντας διαφορές πρακτικές για να αποσπά εκβιαστικά υλικά αγαθά, μετατράπηκε σε τάξη με εντελώς διακριτά συμφέροντα. Για να εξασφαλίσει την κυριαρχία της ανεξαρτησία από τις διακυμάνσεις της παραγωγής, η άρχουσα τάξη θεσμοθέτησε καταναγκαστικές δομές, κράτη, νομικούς κώδικες και ιδεολογικούς μηχανισμούς όπως η θρησκεία.

Είναι γεγονός ότι υπήρξαν πολλές παραλλαγές από το μοντέλο της Μεσοπο-

ταμίας. Για παράδειγμα σε άλλες περιοχές η νέα άρχουσα τάξη μπορεί να μην ήταν ιερείς αλλά πρώην μεγάλοι άντρες, γέροντες, γενεαλογικές γραμμές ή νοικοκυριά των παλιών αγροτικών κοινοτήτων. Επίσης σε κάποιες περιπτώσεις η οικειοποίηση του πλούτου γινόταν άμεσα με σύστημα θεσμοθετημένης ατομικής ιδιοκτησίας, ενώ σε άλλες με πιο έμμεσο τρόπο, όπως στον αποκαλούμενο από τον Μαρξ και Ένγκελς "Ασιατικό τρόπο παραγωγής" όπου υπήρχε κάποια μορφή συλλογικής ιδιοκτησίας της άρχουσας τάξης. Παρά τις επί μέρους διαφορές όμως, σε όλες τις περιπτώσεις η πορεία από τον πρωτόγονο κομμουνισμό στις αγροτικές και κατόπιν στις ταξικές κοινωνίες είχε την ίδια δυναμική που καθοριζόταν από τον τρόπο παραγωγής και τον έλεγχο του πλεονάσματος.²⁶

Οι ρίζες της γυναικείας καταπίεσης

Η συνεισφορά του Ένγκελς δεν τελειώνει με την ανάλυση πως προέκυψαν οι ταξικές κοινωνίες και το κράτος. Εξηγεί και τις ρίζες της γυναικείας καταπίεσης. Ένα κεντρικό επιχείρημα του βιβλίου είναι ότι μέχρι την άνοδο των τάξεων οι γυναίκες δεν ήταν υποταγμένες στους άνδρες. Πράγματι, οι τροφουσυλλεκτικές – κυνηγητικές κοινωνίες χαρακτηριζόταν από μια ευέλικτη οργάνωση σε ομάδες και υπήρχε ένας μικρός καταμερισμός εργασίας μεταξύ ανδρών - κυνηγών και γυναικών - συλλεκτών, αλλά πρώτον δεν ήταν καθολικός, οι γυναίκες συμμετείχαν στο κυνήγι εκτός από τα τελευταία στάδια της εγκυμοσύνης, και δεύτερον επειδή η συλλογή απέφερε την περισσότερη τροφή, οι γυναίκες δεν αντιμετωπιζόταν ως κατώτερες. Οι αποφάσεις παίρνονταν συλλογικά και όλα τα μέλη της ομάδας είχαν αρκετή αυτονομία ανεξαρτήτως φύλου. Για παράδειγμα στους αυστραλούς Αβορίγινες "οι έγγαμες γυναίκες συχνά έχουν ερωτικές σχέσεις με ανύπαντρους άντρες – μια κατάσταση που θεωρείται ανάθεμα στους σεξουαλικούς κώδικες σχεδόν όλων των ταξικών κοινωνιών".²⁷ Ο Ένγκελς αναφέρει χαρακτηριστικά ότι "η ζήλια είναι ένα

συναίσθημα που αναπτύχθηκε σχετικά πρόσφατα", ένα συμπέρασμα που επιβεβαιώνεται από σύγχρονες μελέτες σε πιθήκους.²⁸

Η συστηματική καταπίεση των γυναικών απουσιάζει και από τις αγροτικές κοινωνίες, διότι η γυναίκα εξακολουθούσε να έχει πρωτεύοντα ρόλο στην παραγωγική διαδικασία που βασιζόταν στην καλλιέργεια της γης. Η καταγωγή ακολουθεί με φυσικό τρόπο στις περισσότερες περιπτώσεις τη γραμμή του θηλυκού (μητρογραμμικότητα) και επικρατεί το σύστημα του "μητρικού δικαιώματος". Οι δεσμοί με τη μητέρα και τους αδερφούς της ήταν σημαντικότεροι από τον δεσμό με τον πατέρα, και με τον ίδιο τρόπο ο άντρας ήταν υπεύθυνος για την ανατροφή των παιδιών της αδερφής του. Επίσης πολλές κοινωνίες ήταν μητροτοπικές, δηλαδή ο άντρας μετακινούνταν στο νοικοκυριό της γυναίκας. Σε κοινωνίες που η γυναίκα μετακινούνταν στο νοικοκυριό του συζύγου, συνήθως ο πατέρας του άνδρα πρόσφερε αγαθά στο νοικοκυριό της γυναίκας, αναγνωρίζοντας την απώλεια της, το αντίθετο από κοινωνίες καταπιεστικές για τις γυναίκες, όπου η οικογένεια της γυναίκας πρέπει να πληρώσει προίκα για να την ξεφορτωθεί.²⁹ Σε πολλές περιπτώσεις "το διαζύγιο αποδίδεται απλά με τη θέληση οποιουδήποτε από το ζευγάρι".³⁰

Η αλλαγή στον τρόπο παραγωγής που συντελείται με την μετάβαση στις ταξικές κοινωνίες μεταβάλλει για πρώτη φορά δραστικά τον καταμερισμό εργασίας μεταξύ των φύλων. Η χρήση του άροτρου, η κτηνοτροφία βοοειδών, το απομακρυσμένο εμπόριο, ο πόλεμος, τα μεγάλα αρδευτικά έργα είναι οι εργασίες που εξασφάλιζαν πλέον το μεγαλύτερο πλεόνασμα και οι γυναίκες συνήθως εξαιρούνταν από αυτές. Οι νέες μορφές παραγωγής ενθάρρυναν το τσάκισμα των παλιών κοινοτικών μορφών οργάνωσης που ήταν βασισμένες στις γενεαλογικές γραμμές και την αντικατάσταση τους από τους κρατικούς θεσμούς που πλέον ελέγχονται από την ανδρική άρχουσα τάξη. Από τη στιγμή που οι αν-

PRIDE 2025

δρες γίνονται οι κύριοι παραγωγοί τροφής, η επιβίωση του κάθε νοικοκυριού στηρίζεται περισσότερο στις σχέσεις των αρσενικών μελών, με συνέπεια το πέρασμα στην πατρογραμμικότητα και την πατροτοπικότητα. Για τα μέλη της αντρικής άρχουσας τάξης ήταν κρίσιμο να περάσουν την ιδιοκτησία στους γιούς τους και όχι στους συγγενείς της γυναίκας τους και γι αυτό έπρεπε η γυναίκα να είναι αυστηρά μονογαμική και υποταγμένη στον άνδρα. Εντός της άρχουσας τάξης η γυναίκα μετατράπηκε σε αντικείμενο ανταλλαγής για διοχέτευση ροής πόρων, περιοριζόμενη *“σε ένα κόσμο πίσω από το παραβάν ή μέσα στο χαρέμι”*. Ταυτόχρονα η νέα άρχουσα τάξη απαιτούσε από τους άνδρες των κατώτερων τάξεων, που ήταν οι κύριοι παραγωγοί του πλεονάσματος, να είναι υπεύθυνοι για την παράδοση της σοδειάς, να διευθύνουν τις εργασίες του νοικοκυριού και να ελέγχουν την κατανάλωση του, ενισχύοντας σε όλη την κοινωνία την εξουσία του άντρα αφέντη.³¹ Αυτή η μακροχρόνια, διαλεκτικά αναπτυσσόμενη διαδικασία μετάβασης κατέληξε σε αυτό που ο Ένγκελς αποκάλεσε την *“παγκόσμια ιστορική ήττα του γυναικείου φύλου”* και για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία εμφανίζεται και κυριαρχεί ο θεσμός της πατριαρχικής οικογένειας.³²

Αν δούμε την ανθρώπινη ιστορία σε ιστορική κλίμακα, οι πρώτοι πρόγονοι μας διαχωρίστηκαν από τα άλλα πρωτεύοντα περπατώντας στα δύο πόδια πριν από 4.000.000 χρόνια. Ο σύγχρονος

άνθρωπος εμφανίστηκε πριν 150.000 χρόνια και οι πρώτες ταξικές κοινωνίες πριν 6.000 χρόνια. Ο καπιταλισμός εμφανίστηκε πριν 500 χρόνια και έγινε κυρίαρχο σύστημα τα τελευταία 250 χρόνια. Η συντριπτικά μεγαλύτερη χρονική περίοδος της ανθρώπινης ιστορίας αφορά αταξικές κοινωνίες, η μελέτη των οποίων αποδεικνύει ότι η ανθρώπινη φύση είναι εξελικτικά και ιστορικά συμβατή με μια κοινωνική οργάνωση που να βασίζεται στη συνεργασία, την αλληλεγγύη και τη συλλογικότητα. Αν τα 8,2 δις ανθρώπων που ζουμε στον πλανήτη σήμερα πάρουμε συλλογικά στα χέρια μας τα σύγχρονα μέσα παραγωγής, μπορούμε να φτιάξουμε και πάλι μια αλτρουιστική, εξισωτική και αταξική κοινωνία, με τη διαφορά ότι στο σύγχρονο κομμουνισμό δεν θα διαχειριζόμαστε την φτώχεια αλλά τον πλούτο που παράγουμε. ■

Σημειώσεις

1. Friedrich Engels: Ο ρόλος της εργασίας στην εξανθρώπιση του πιθήκου - Chris Harman: Ο Ένγκελς και η καταγωγή της ανθρώπινης κοινωνίας, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2011.
2. Φρίντριχ Ένγκελς: Η διαλεκτική της φύσης, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή 2001.
3. Φρίντριχ Ένγκελς: Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή 2024.
4. Αυγή της Κυριακής: Δαίμων της οικολογίας, τ.93. Μάιος 2009, σελ. 12-16. <https://www.evonymos.org/greek/viewarticle.asp?id=4837>
5. Ο πλέον κοινός και τρέχων ορισμός της εξέλιξης είναι: “αλλαγή στις συχνότητες των αλληλόμορφων (γονιδίων) σε έναν πληθυσμό σε βάθος γε-

νεών”. Από: Agustín Fuentes: Φυλή μονογαμία και άλλα ψέμματα που σας λένε, καταρρίπτοντας τους μύθους για την ανθρώπινη φύση, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου 2019, σελ 93

6. Στο ίδιο (A Fuentes - σμ 5) σελ 77-102 μια αναλυτική περιγραφή του μηχανισμού της εξέλιξης.
7. C Harman (σμ 1) από: Washbourn and More “Only once” στο P B Hammond, Physical Anthropology and Archaeology (NY 1976). O Fuentes (σμ 5) αναφέρει πως το ποσοστό κοινού DNA ανθρώπων και χιμπατζιδων είναι 98% και το κοινό DNA ανθρώπων και ασφόδελων 40%. Σελ 127 από: Jon Marks, What It means to be 98% Chimpanzee, Μπέρκλεϊ: University of California press, 2002
8. F Engels (σμ 1), σελ 13
9. F Engels (σμ 1), σελ 15
10. C Harman (σμ 1) σελ 61
11. C Harman (σμ 1) σελ 36
12. Εκτεταμένη κριτική στις θεωρίες της κοινωνιοβιολογίας και του βιολογικού ντετερμινισμού μπορείτε να βρείτε μεταξύ άλλων στα εξής βιβλία στα ελληνικά:
Richard Lewontin: Δεν είναι απαραίτητα έτσι, Εκδόσεις Κάτοπτρο 2002
Richard Lewontin: Η βιολογία ως ιδεολογία - το δόγμα του DNA, Εκδόσεις Σύνταγμα 2000
Steven Rose: Μονοπάτια της ζωής - Βιολογία, ελευθερία, ντετερμινισμός, Εκδόσεις Κάτοπτρο 2005
13. Μια εκτενή ανάλυση πάνω στο ζήτημα της αντρικής επιθετικότητας από τον A Fuentes (σμ 5) σελ 171-226
14. C Harman (σμ 1) σελ 41-42
15. <https://www.archaiologia.gr/blog/2014/08/22/νεάντερταλ-και-homo-sapiens-συμβίωναν-επί-2-600-5-400-χρό/>
16. C Harman (σμ 1) σελ 66
17. A Fuentes (σμ 5), σελ 219
18. A Fuentes (σμ 5), σελ 117
19. Συνολικότερα για τον μύθο της φυλής: A Fuentes (σμ 5), σελ 111-170
20. Φ Ένγκελς: η καταγωγή... (σμ 3), σελ 117-118
21. C Harman (σμ 1) σελ 80-81
22. C Harman (σμ 1) σελ 81-91
23. Το κλασικό βιβλίο Β. Γκόρντον Τσάιλντ: Ο άνθρωπος πλάθει τον εαυτό του, Εκδόσεις Ράππα 1971, (3η έκδοση 2008) προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για όλη την περίοδο μετάβασης στις ταξικές κοινωνίες, με έμφαση στην περίπτωση της Μεσοποταμίας.
24. Κρις Χάρμαν: Λαϊκή ιστορία του κόσμου, Εκδόσεις Τόπος 2012 σελ 10-21
25. Κρις Χάρμαν: Λαϊκή ιστορία (σμ 24) σελ 19
26. Για παράδειγμα ο J Diamond διακρίνει 4 στάδια-τύπους κοινωνιών (Ομάδα, Φυλή, Αρχηγία, Κράτος) στο Jared Diamond: Όπλα, μικρόβια και ασόβλη - οι τύχες των ανθρώπινων κοινωνιών, Εκδόσεις Κάτοπτρο 2006, σελ 302-303
27. C Harman (σμ 1) σελ 112-113
28. C Harman (σμ 1) σελ 118
29. Η μετακίνηση αυτή χαρακτηρίστηκε από επικριτές του Ένγκελς ως “ανταλλαγή γυναικών ανάμεσα σε άντρες”. Στην πράξη η μετακίνηση αφορά γενεαλογικές ομάδες που περιλαμβάνουν άλλες γυναίκες, οι οποίες πολλές φορές έχουν αποφασιστικό ρόλο. C Harman (σμ 1) σελ 115-116
30. C Harman (σμ 1) σελ 114
31. C Harman (σμ 1) σελ 120-130
32. Μία σύνοψη της ανάλυσης του Ένγκελς για τις ρίζες της γυναικείας καταπίεσης μπορείτε να δείτε στο Μαρία Στύλλου: Η πάλη για την απελευθέρωση των γυναικών, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2η έκδοση σελ 27-32

Αντικαπιταλιστική απάντηση στις πόλεις “χωρίς οξυγόνο”

Ζούμε σε πόλεις όπου κυριολεκτικά και μεταφορικά «δεν έχουμε οξυγόνο»! Το Πράσινο, οι Ελεύθεροι χώροι, τα Σχολεία, τα Νοσοκομεία, ο Πολιτισμός, έχουν γίνει βορρά στο βωμό του κέρδους. Εκατομμύρια κάτοικοι, ιδιαίτερα στο Λεκανοπέδιο αλλά και σε όλες τις μεγάλες πόλεις, ζουν σήμερα σε συνθήκες φτώχειας, εγκατάλειψης και υποβάθμισης, που μαζί με την πρωτόγνωρη στεγαστική κρίση, την ιδιωτικοποίηση των χώρων πρασίνου, την καταστροφή ελεύθερων δημόσιων χώρων και τη διάλυση των κοινωνικών υπηρεσιών, έχουν μετατρέψει τις πόλεις σε μη βιώσιμες.

Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση του ΟΟΣΑ στην Αθήνα σήμερα αντιστοιχούν μόλις 0,96 τετραγωνικά μέτρα πρασίνου ανά κάτοικο,¹ στην Αττική η αναλο-

Πόλεις χωρίς πράσινο, ενοίκια-φωτιά, θανατερές πυρκαγιές και πλημμύρες -εκεί έχει φτάσει η κρίση.

Η Κατερίνα Θωΐδου τονίζει την αναγκη σύνδεσης των περιβαλλοντικών κινημάτων σε αντικαπιταλιστική κατεύθυνση.

γία πρασίνου ανά κάτοικο ανέρχεται σε 2,5 μ2, στο Δήμο του Πειραιά μόλις 1,56 μ2 πρασίνου/κάτοικο, στη Θεσσαλονίκη 2,14 μ2 ανά κάτοικο. Ο ΠΟΥ έχει καθορίσει την ελάχιστη αναλογία πρασίνου/κάτοικο στα 9 τετραγωνικά.

Όλα αυτά είναι τα αποτελέσματα των επιλογών ενός συστήματος που βάζει σε προτεραιότητα την κερδοφορία και όχι τις ανάγκες μας. Στην Αττική επί δεκαετίες ακολουθήθηκε ένα μοντέλο ανάπτυξης που οδήγησε στην μετατροπή των δασών, των ρεμάτων και των ακτών σε μια τεράστια οικοδομική ζώνη. Ο κύκλος αστικοποίησης που ξεκίνησε μετά

τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο, όπου η πρωτεύουσα είδε τον πληθυσμό της να διπλασιάζεται από χιλιάδες εσωτερικούς μετανάστες, έγινε με βάση την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των κατασκευαστικών εταιρειών, των πετρελαϊκών εταιρειών, των τραπεζών, των εταιρειών δομικών υλικών (τσιμέντου και χάλυβα).²

Τα ρέματα, το φυσικό περιβάλλον, οι ελεύθεροι χώροι υπήρξαν παράπλευρη απώλεια αυτής της διαδικασίας. Η επέκταση του οδικού δικτύου και η κατασκευή μεγάλων λεωφόρων αλλοίωσε το φυσικό περιβάλλον, η ανάπτυξη της πο-

λυκατοικίας, σαν μαζικός τρόπος κατοικίας μέσω του θεσμού της αντιπαροχής κατά τις δεκαετίες 50-70 δεν άφησε ούτε τετραγωνικό γης στην Αθήνα που να μείνει ανεκμετάλλευτο. Αργότερα με αφορμή την Ολυμπιάδα 2004, είχαμε μία νέα επίθεση τιμμεντοποίησης και εμπορευματοποίησης των ελεύθερων χώρων για τα συμφέροντα των κατασκευαστικών εταιρειών και των τραπεζών, με τις ευλογίες φυσικά των κυβερνήσεων και των περισσότερων δημοτικών αρχών, που προχώρησαν στην αύξηση των συντελεστών δόμησης, στον αποχαρκτηρισμό χώρων πρασίνου, στην αλλαγή πολεοδομικών σχεδίων, προκειμένου να στηθεί η κερδοσκοπική φούσκα των ακινήτων, σε όλο το λεκανοπέδιο της Αττικής, από τις περιοχές γύρω από το αεροδρόμιο στα Σπάτα μέχρι το παραλιακό μέτωπο, την Αττική Οδό και την Περιφερειακή Υμηττού. Οι καινούργιες κατασκευές καταπίνουν τους ελεύθερους χώρους στην Αττική που αποδίδονται στο ιδιωτικό κεφάλαιο για ανέγερση φαραωνικών εμπορικών κέντρων, καζίνο, «συνεδριακών» και «πολιτιστικών» κέντρων – όπως του Λάτση στο παλιό αεροδρόμιο του Ελληνικού ή του Ιδρύματος Νιάρχου στον παλιό ιππόδρομο στην Καλλιθέα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το διάστημα 1993 – 2007, οι τιμές των ακινήτων στην περιοχή της Αθήνας αυξήθηκαν κατά 308%, στην περιοχή της Θεσσαλονίκης κατά 300% και στις άλλες αστικές περιοχές κατά 210,5%.³ Την ίδια περίοδο το ποσοστό των παροχών για στέγαση επί του συνόλου των κοινωνικών παροχών είναι μόλις 0,2% το 2004. Δέκα χρόνια αργότερα, το 2014, αναγράφεται στο σχετικό πίνακα ως 0%! Το 2012 καταργείται ο ΟΕΚ, η μοναδική υπηρεσία με αντικείμενο έναν κεντρικό σχεδιασμό της εργατικής κατοικίας.⁴

Είναι αποκαλυπτικά τα στοιχεία της τελευταίας ετήσιας έκθεσης της ΓΣΕΕ, όπου επισημαίνεται ότι η Ελλάδα είναι η χώρα με το υψηλότερο κόστος στέγασης στην Ε.Ε. Σύμφωνα με τη Eurostat, πληρώνουμε κατά μέσον όρο το 35,2% του διαθέσιμου εισοδήματός μας για έξοδα στέγασης, όταν ο μέσος όρος

στην Ε.Ε. είναι 19,7%.. 8 στους 10 δαπανούν πάνω από 40%, κάτι που εξηγεί και το μέγεθος της κρίσης, δεδομένου ότι ο αριθμός των ενοικιαστών συνεχώς αυξάνεται. Εν τω μεταξύ, το κόστος στέγασης συνεχίζει την ανοδική πορεία του. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ψηφιακής πλατφόρμας αγγελιών Spigitogas, κατά την εξαετία 2019-2024 και παρά τη μεσολάβση της πανδημίας, που ανέκοψε για περίπου 18 μήνες την αύξηση των ενοικίων, καταγράφονται αυξήσεις έως 49%.⁵

Μεταβίβαση δημόσιας ακίνητης περιουσίας

Υποτίθεται ότι ένα από τα σχέδια της κυβέρνησης προκειμένου να λύσει το πρόβλημα της κρίσης στέγης το πρόγραμμα της “κοινωνικής αντιπαροχής”, που εφαρμόζεται μέσω της σύμπραξης φορέων του δημόσιου τομέα και ιδιωτών και περιλαμβάνει την κατασκευή κατοικιών σε οικόπεδα του δημοσίου, που θεσμοθετήθηκε με τον ν. 5006/2022 και προέβλεπε την παραχώρηση δημόσιας γης και κτιρίων σε εργολάβους για την ανάπτυξη κατοικιών. Το Δημόσιο δεν παραχωρεί απλώς τη διαχείριση, αλλά καθιστά τους ιδιώτες συνιδιοκτήτες των ακινήτων, οδηγώντας στην ιδιωτικοποίηση του 70% της δημόσιας γης χωρίς πρόβλεψη επιστροφής. Στην πράξη, πρόκειται για τη μεγαλύτερη μεταβίβαση δημόσιας ακίνητης περιουσίας στη σύγχρονη ιστορία με επίδραση την περαιτέρω αύξηση των τιμών στις γύρω περιοχές. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε επίσης την επιστροφή ενός ενοικίου στο τέλος Νοεμβρίου και αυξήσεις στο επίδομα στέγασης, που όμως φέρνει μεγάλη αύξηση στις τιμές, στα διαθέσιμα ακίνητα.

Τα τελευταία χρόνια μέσα από διάφορα Ευρωπαϊκά Προγράμματα ΕΣΠΑ αλλά και πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης, προωθούνται οι λεγόμενες αστικές αναπλάσεις στους ελεύθερους χώρους, κατευθύνοντας τη ροή χρηματοδότησης σε έργα για τις ανάγκες του κατασκευαστικού και του τουριστικού κεφαλαίου, με στόχο τον λεγόμενο “εξευγενισμό” των πόλεων. Στην Αττική βλέπουμε από τη μία να χτίζονται φαραωνικά έργα στο Ελληνικό ή το νέο γήπεδο του Παναθηναϊκού στο Βοτανικό αλλά από την άλλη να μην υπάρχουν λεφτά για αντιπλημμυρικά έργα, νοσοκομεία, σχολεία και κάθε λογής υπηρεσίες που εξυπηρετούν τις πραγματικές ανάγκες των κατοίκων. Ανάλογες αναπλάσεις σχεδιάζονται στα βιομηχανικά κουφάρια του Πειραιά, όπως το ιστορικό εργοστάσιο του Ρετσίνα, η Viohalco, η ΧΡΩΠΕΙ. Στα Νότια, η κυβέρνηση προώθησε μέσα στο 2024 το φαραωνικό πρότζεκτ, από το οποίο ουσιαστικά δημιουργείται ένα «μικρό Ελληνικό» με την κατασκευή του «Κυβερνητικού Πάρκου», με τη μεταφορά 9 υπουργείων μέσω ΣΔΙΤ.

Στην Αθήνα μετά τον Μεγάλο Περίπατο του Μπακογιάννη, που «πήγε περίπατο», προχωρά με γοργούς ρυθμούς το σχέδιο της λεγόμενης «Διπλής Ανάπλασης», την ανέγερση δηλαδή από τη μία του νέου γηπέδου της ΠΑΕ Παναθηναϊκός στο Βοτανικό και την κατεδάφιση του γηπέδου της Λεωφόρου Αλεξάνδρας με προοπτική τη δημιουργία πάρκου. Η «Διπλή Ανάπλαση» είναι από μόνη της ένα σκάνδαλο. Πρώτον γιατί η ΠΑΕ Παναθηναϊκός παίρνει 200 περίπου στρέμματα του Βοτανικού και τα “ανταλλάσσει” με τα 18 στρέμματα του γηπέδου της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και δεύτερο γιατί αυτή η επένδυση θα γίνει με λεφτά από το Ταμείο Ανάκαμψης, από το υπουργείο Ανάπτυξης και από Ίδιους Πόρους του Δήμου Αθηναίων. Το κόστος υπολογίζεται γύρω στα 260 εκατομμύρια και κατασκευάζεται από την κοινοπραξία των εταιρειών Άκτωρ, ΤΕΡΝΑ και Μυτιληναίος, που αναδείχθηκε ανάδοχος.

Ο στόχος είναι το νέο γήπεδο να λειτουργήσει ως κίνητρο για νέες επενδύσεις στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα και τη μετατροπή της σε ένα απέραντο κερδοφόρο χώρο «Real Estate» είτε για τον τουρισμό είτε ανάγκες για κατοικίες και γραφεία. Επί της ουσίας χαρίζεται δημόσια – δημοτική έκταση σε ιδιωτικά συμφέροντα και επιχειρηματικούς ομίλους, θυσιάζοντας στο βωμό του

κέρδους την ανάγκη για πνεύμονες πρασίνου και αναψυχής. Και όπου δεν υπάρχει δημόσια γη να χαριστεί, ο δήμος Αθηναίων προχωρά σε αναγκαστικές απαλλοτριώσεις προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος για την Τράπεζα Πειραιώς και την Alpha Bank, που είναι οι «βασικοί παίκτες» μαζί με τους επιχειρηματικούς ομίλους και την ΠΑΕ Παναθηναϊκός, για ένα έργο που θα αποφέρει πολλά εκατομμύρια ευρώ στα ταμεία τους.

Πρόκειται για μια ακόμα περίπτωση “εξευγενισμού” μιας περιοχής με όλες τις κοινωνικές συνέπειες που αυτή συνεπάγεται όσων αφορά την αξία της γης και την εκδίωξη των πιο αδύναμων οικονομικά κατοίκων. Όπως δήλωσε ο Διευθύνων Σύμβουλος της Dimand, REAL ESTATE που αγόρασε και το παλιό εργοστάσιο της SOFTEX στο Βοτανικό, Δημήτρης Ανδρεόπουλος: «Είμαστε η πρώτη που αγοράσαμε 50 στρέμματα στην περιοχή για σκοπούς αξιοποίησης. Θεωρούμε ότι είναι μια ευκαιρία. Η περιοχή διαθέτει Μετρό, θα γίνει το γήπεδο του Παναθηναϊκού, το εγχείρημα της Διπλής Ανάπτυξης... Το όλο project ονομάζεται IQ Athens και αποτελεί το νέο μεγάλο στοίχημα της Dimand σε μια περιοχή που μπορεί σήμερα να μοιάζει εγκαταλελειμμένη και τριτοκοσμική, όμως παράλληλα προετοιμάζονται σημαντικές επενδύσεις για την μετατροπή της σε σύγχρονο αστικό τμήμα».⁶

Ο “εξευγενισμός” μίας υποβαθμισμένης περιοχής μέσω του αθλητισμού δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο. Μια ανάλογη επένδυση γίνεται γύρω από το στάδιο Σεντ Αντριους, την έδρα της Μπέρμιγχαμ Σίτι. Ο ιδιοκτήτης της ομάδας, Βάγκνερ, έχει αγοράσει περισσότερα από 60 στρέμματα γης γύρω από το στάδιο για να κατασκευάσει ένα νέο στάδιο με διπλάσια χωρητικότητά και να κάνει μία επένδυση 3 δισεκατομμυρίων λιρών που θα μετατρέψουν μία από τις φτωχότερες περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου σε περιοχή εμπορικής ανάπτυξης ακινήτων, με τη στήριξη του Δήμου. Σύλλογοι από άλλες πόλεις, συμπεριλαμβανομένων του Μάντσεστερ και του Λίβερπουλ, προωθούν επίσης φιλόδο-

ξα αναπτυξιακά σχέδια που συνδυάζουν την ανέγερση νέων στάδιων με αστική αναγέννηση.

Είναι φανερό ότι μιλάμε για ταξικές επιλογές που τσιμεντώνουν χιλιάδες στρέμματα τα οποία θα μπορούσαν να γίνουν σχολεία, νοσοκομεία, παιδικές χαρές, πάρκα αναψυχής. Όταν πρόκειται να απαλλοτριωθούν χώροι για να ανεγερθούν νέα σχολεία τότε δεν υπάρχουν επαρκείς πόροι, όταν όμως πρόκειται για τον εξευγενισμό μιας περιοχής για να μετατραπεί σε φιλέτο τότε όλα τα εμπόδια, ακόμα και τα νομικά ξεπερνούνται.

Σήμερα όχι μόνο δεν χτίζονται νέα σχολεία αλλά η ελλιπής συντήρηση των κτιρίων βάζει τη ζωή χιλιάδων μαθητών σε κίνδυνο καθημερινά. Όπως καταγγέλλει σε πρόσφατη ανακοίνωσή του το Σωματείο Εργαζομένων στην ΚΤΙΠ (πρώην ΟΣΚ) «Πάνω από τα μισά σχολεία είναι κτισμένα πριν από μισό αιώνα χωρίς ή με παλιό αντισεισμικό κανονισμό... Οι Δήμοι δεν μπορούν να ανταποκριθούν με επάρκεια σε ένα τόσο σημαντικό και εξειδικευμένο έργο λόγω υποχρηματοδότησης και αποδυναμωμένων τεχνικών υπηρεσιών... Απαιτείται να επανέλθει η ευθύνη, ο έλεγχος και η αρμοδιότητα για τα σχολικά κτίρια στο κεντρικό κράτος».⁷

Σε μια εποχή κλιματικής κρίσης και ακραίων περιβαλλοντικών φαινομένων και καταστροφών έχουμε ανάγκη ακόμα περισσότερο το πράσινο ώστε να προστατευτεί το μικροκλίμα στις γειτονιές μας και από την άλλη χρειαζόμαστε την κατάλληλη αντιπλημμυρική προστασία και αντιπυρική θωράκιση. Αντίθετα η καπιταλιστική ανάπτυξη που προωθεί η κυβέρνηση του Μητσοτάκη και η πλειοψηφία των Δημοτικών Αρχών, μετατρέπει τις πόλεις σε θερμοθαλάμους με το πράσινο να συρρικνώνεται διαρκώς με το κόψιμο χιλιάδων δένδρων και την τσιμεντοποίηση κάθε εναπομείναντος χώρου πρασίνου που μετατρέπεται από αναγκαίο όρο επιβίωσης σε πεδίο επιχειρηματικών ευκαιριών.

Τον περασμένο χειμώνα με αφορμή την φονική πλημμύρα στη Βαλένθια,

άνοιξε ξανά η συζήτηση για τους κινδύνους που κρύβει μία πιθανή υπερχειλίση του Κηφισού. «Αν γίνει το κακό, από το ΚΙΣ “Σταύρος Νιάρχος” ως τον Ρέντη και ως τον σταθμό μετρό στο λιμάνι του Πειραιά τα πάντα θα βρεθούν κάτω από το νερό. Η μισή Καλλιθέα, όλο το Μοσχάτο, όλο το Νέο Φάληρο, τα Καμίνια, η Παλιά Κοκκινιά και τμήμα του Ταύρου. Μαζί τους εκατοντάδες χιλιάδες κάτοικοι», τονίζει ο Ν. Μπελαβίλας καθηγητής πολεοδομίας του ΕΜΠ και επισημαίνει ότι «οι μελέτες θα έπρεπε να έχουν προχωρήσει στο επόμενο στάδιο, της επικαιροποίησης τους επί το δυσμενέστερο σε σχέση με την κλιματική κρίση, της διατύπωσης των σχεδίων αντιμετώπισης και διαχείρισης κινδύνου».⁸ Οι μελέτες όχι μόνο δεν έχουν επικαιροποιηθεί αλλά έχουν βαλτώσει. «Το 2007 έγινε η αρχική μελέτη για ένα μεγάλο αντιπλημμυρικό έργο στην περιοχή μας, με επίκεντρο τη λαχαναγορά» ανέφερε ο Ανδρέας Ευθυμίου, δήμαρχος Μοσχάτου – Ταύρου. «Η μελέτη επικαιροποιήθηκε το 2011. Το έργο δημοπρατήθηκε το 2016 και ξεκίνησε το 2018. Το 2019 ο εργολάβος το εγκατέλειψε προφασιζόμενος την αύξηση του κόστους λόγω ενεργειακής κρίσης, κάτι που το υπουργείο Υποδομών έκανε δεκτό το 2020. Τώρα ακούμε ότι... μελετάται εκ νέου».

Στην ίδια μοίρα βρίσκεται και η αντιπυρική θωράκιση της Αττικής, εξαιτίας των περικοπών και της υποστελέχωσης της Πυροσβεστικής και τη διάλυση της Δασικής Υπηρεσίας Η περισινή φωτιά στην Αττική που ξεκίνησε από Βαρνάβα και έφτασε μέχρι Χαλάνδρι έκαψε 100.000 στρέμματα αποτέλεσμα της πλήρους ανικανότητας του «επιτελικού κράτους» να αντιμετωπίσει την ολοσχερή καταστροφή, ενώ συνολικά την περίοδο 2020-2024 τριπλασιάστηκαν οι καμένες εκτάσεις σε όλη την Ελλάδα (3.714.110 στρέμματα) σε σχέση με την προηγούμενη 5ετία.

Αντί για ενίσχυση της δασοπροστασίας, στα τέλη Απριλίου του 2020, μέσα στη πρώτη περίοδο της καραντίνας, ο Χατζηδάκης καταθέτει Πολυνομοσχέδιο αντιπεριβαλλοντικό και δασοκτόνο, που

Η Ραφήνα έχει δώσει πολλές μάχες για να σώσει το Μεγάλο Ρέμα της.

άνοιγε το δρόμο για την άμεση διαδικασία ιδιωτικοποίησης των δικτύων διαχείρισης και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, την επιτάχυνση των διαδικασιών εξορύξεων υδρογονανθράκων καθώς και την επέκταση βιομηχανικών ανεμογεννητριών και φωτοβολταϊκών (ΒΑΠΕ) χωρίς κανέναν έλεγχο και με «διευκολύνσεις» προς τους επενδυτές, την ουσιαστική κατάργηση της προστασίας των περιοχών Natura 2000. Επίσης για την νομιμοποίηση αυθαιρέτων εντός δασικών εκτάσεων, υγροτόπων και ρεμάτων, τις παρεμβάσεις σε δάση χωρίς έγκριση των δασικών υπηρεσιών, την μεταφορά αρμοδιοτήτων διαχείρισης απορριμμάτων από Δήμους σε Ανώνυμες Εταιρείες και την μετατροπή όλων των περιστατικών περιοχών σε απέραντες χωματερές.⁹

Όλα αυτά τα χρόνια δόθηκαν σκληρές μάχες για το πράσινο και τους ελεύθερους χώρους σε πάρκα και πλατείες, από το λόφο του Στρέφη και την Ακαδημία Πλάτωνος μέχρι την πλατεία Εξαρχείων και την πλατεία Πρωτομαγιάς, ενάντια σε εταιρίες όπως η Unison, η PRONTEA, εργολάβους και ιδρύματα τύπου Ωνάση. Στον Πειραιά η Πρωτοβουλία Κατοίκων "Παρατηρητήριο Πειραιϊκής" συνεχίζει με πείσμα να παλεύει ενάντια στην ανάπλαση της πόλης για τις ανάγκες της κρουαζιέρας, όπου για τα οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης έχει καταργηθεί η ελεύθερη πρόσβαση των κατοίκων στους δρόμους, στον καθαρό αέρα, στο παραλιακό μέτωπο. Στο Λαγονήσι οι κάτοικοι διεκδικούν την

ελεύθερη πρόσβαση στις παραλίες και παλεύουν να τις σώσουν από την ιδιωτικοποίηση.

Αυτοί οι αγώνες σε όλη την Ελλάδα έχουν μπλοκάρει και καθυστερήσει πολλά από τα «επενδυτικά» έργα. Οι κάτοικοι της Τήνου κατάφεραν να διώξουν τον όμιλο Κοπελούζου και την εγκατάσταση ανεμογεννητριών στο νησί. Από την Ήπειρο μέχρι την Κρήτη συγκροτήθηκαν κινήσεις ενάντια στις εξορύξεις. Στο Βόλο, μαθητές, φοιτητές και εργατικά σωματεία δεν σταμάτησαν να διαδηλώνουν ενάντια στη καύση σκουπιδιών από την ΑΓΕΤ-Lafarge. Η καταστολή της αστυνομίας στοίχισε τη ζωή του αγωνιστή Βασίλη Μάγγου. Το ίδιο και στη Δυτική Θεσσαλονίκη ενάντια στη καύση σκουπιδιών από τη τσιμεντοβιομηχανία ΤΙΤΑΝ. Στις γειτονιές της Δυτικής Αττικής ο κόσμος συνεχίζει να ξεσηκώνεται ενάντια στην ιδιωτικοποίηση της διαχείρισης απορριμμάτων και στη δημιουργία νέων ΧΥΤΑ καύσης απορριμμάτων δίπλα από τα σπίτια τους. Οι κάτοικοι της Ραφήνας σταμάτησαν τις μπουλντόζες της INTERKAT για να μην "μπαζώσουν" το Μεγάλο Ρέμα της περιοχής

Ένα τεράστιο περιβαλλοντικό κίνημα συγκρούεται με τη λογική του κέρδους που θέλει να μετατρέψει τις πόλεις και το φυσικό περιβάλλον σε πεδίο επιχειρηματικής εκμετάλλευσης. Στο κέντρο όλων αυτών των πρωτοβουλιών είναι ότι η μόνη δύναμη που μπορεί να σταματήσει την έκταση της καταστροφής και να σώσει τις πόλεις και τα δά-

ση, είναι η δράση των απλών ανθρώπων από τα κάτω που ζουν σ' αυτές τις περιοχές. Αυτό οδήγησε σε ριζοσπαστικοποίηση όχι μόνο των ιδεών αλλά και των μεθόδων οργάνωσης και δράσης. Ανοίγει έτσι η συζήτηση τόσο για τις άμεσες πρωτοβουλίες που χρειάζεται να πάρει η Αριστερά για να ενισχύσει αυτούς τους αγώνες όσο και για τις μεγαλύτερες στρατηγικές επιλογές που χρειάζεται να πάρει για να δώσει προοπτική σε αυτή τη μάχη.

Συντονισμός και γενίκευση

Καταρχήν χρειάζεται συντονισμός των αγώνων και γενίκευση των αιτημάτων. Διεκδικούμε περισσότερους ελεύθερους δημόσιους χώρους στην πόλη και αύξηση του ποσοστού πρασίνου ανά κάτοικο, με την αποκλειστική διαχείριση από τον εκάστοτε Δήμο. Γι αυτό διεκδικούμε ταυτόχρονα τη δημιουργία ισχυρής υπηρεσίας πρασίνου σε κάθε πόλη με προσλήψεις προσωπικού, μονιμοποίηση των συμβασιούχων και αύξηση της χρηματοδότησης των ΟΤΑ από τον προϋπολογισμό.

Χρειάζεται κοινή δράση ανάμεσα στο οργανωμένο εργατικό κίνημα και κάθε τοπική Κίνησης ή Επιτροπής που αντιστέκεται στην καταστροφή του περιβάλλοντος, σύνδεση με τα εργατικά σωματεία που μπορούν να παίξουν ενεργό ρόλο, τους Φοιτητικούς Συλλόγους των σχολών που βρίσκονται σε κάθε πόλη. Το παράδειγμα των Εξαρχείων είναι χαρακτηριστικό. Ενώ το ΜΕΤΡΟ θα μπορούσε να παίξει σημαντικό ρόλο στην

απαλλαγή από τα ΙΧ, στη πράξη η χάραξη και τα έργα της γραμμής 4 από το Γαλάτσι μέχρι το κέντρο της Αθήνας έρχεται να καταστρέψει την ιστορική πλατεία Εξαρχείων και να τη μετατρέψει σε μία τουριστική γειτονιά χωρίς μόνιμους κατοίκους και συλλογικές δράσεις. Προκειμένου να υλοποιηθεί αυτός ο στόχος τα Εξάρχεια και ο λόφος του Στρέφη πολιορκήθηκαν τα τελευταία χρόνια από το στρατό κατοχής των ΜΑΤ. Οι αγώνες της Πρωτοβουλίας ΟΧΙ ΜΕΤΡΟ ΣΤΑ ΕΞΑΡΧΕΙΑ μπορούν να κερδίσουν μέσα από τη σύνδεσή της με το Συνδικάτο Οικοδόμων, τα σωματεία εκπαιδευτικών, των εργαζόμενων στο Δήμο της Αθήνας και κάθε άλλο κομμάτι της εργατικής τάξης που μπορεί έμπρακτα να σταματήσει τις εργασίες. Άλλωστε η 24ωρη απεργία των οικοδόμων ήταν η μόνη ημέρα που διακόπηκαν οι εργασίες όταν οι ίδιοι οι εργάτες με τη δύναμη του συνδικάτου τους απέρρηξαν και τα ΜΑΤ έμειναν να φυλάνε σκέτες λαμαρίνες. Απεργοί, αρχαιολόγοι τάχθηκαν στο πλευρό των κατοίκων όταν οι εργαζόμενοι-ες της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠΠΟΑ στη Μπουμπουλίνας προχώρησαν σε διαμαρτυρίες καταγγέλλοντας την παρουσία της αστυνομικής δύναμης που έχει δημιουργήσει πολλαπλά προβλήματα στο Υπουργείο και στη γειτονιά των Εξαρχείων.

Για την αντικαπιταλιστική αριστερά, ο αγώνας για την προστασία του περιβάλλοντος, ο αγώνας ενάντια στη κλιματική κρίση πάει χέρι - χέρι με τους αγώνες ενάντια στην πολιτική που θέλει να φορτώσει στις πλάτες μας την κρίση του καπιταλισμού. Κι αυτό σημαίνει πάλη για την ανατροπή των περικοπών και των ιδιωτικοποιήσεων, πάλη για μαζικές προσλήψεις. Απέναντι στην στεγαστική κρίση διεκδικούμε την επανίδρυση οργανισμών σαν τον ΟΕΚ και τον ΟΣΚ, την άμεση επανάχρηση των κενών ακινήτων που ανήκουν σε δημόσιους φορείς, τη δημιουργία προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας υπό δημοτικό και κοινωνικό έλεγχο και πάνω απ' όλα αυξήσεις στους μισθούς και στις συντάξεις.

Όταν η κυβέρνηση του Μητσοτάκη

δίνει 28 δις για εξοπλισμούς αλλά δεν αποδίδει στους Δήμους 8,5 δις που τους χρωστάει, τότε το αποτέλεσμα είναι οι Δημοτικές Αρχές να χαρίζουν στα αρπακτικά των ιδιωτικοποιήσεων και των χορηγών πολύτιμες υπηρεσίες που έχουν ανάγκη οι εργαζόμενοι και η νεολαία, κλιμακώνοντας ταυτόχρονα την φορομνηξία. Από την άλλη προκειμένου να βρουν έσοδα αποχαρκτηρίζουν χώρους πρασίνου και τους παραχωρούν σε ιδιώτες για να γίνουν πάρκινγκ, εργοστάσια, σούπερ μάρκετ. Διεκδικούμε Κοινωνικές Υπηρεσίες για τις ανάγκες των εργαζομένων και των κατοίκων, προλήψεις και ενίσχυση της χρηματοδότησης για το Βοήθεια στο Σπίτι, κοινωνικά ιατρεία, λέσχες φιλίας, ΚΑΠΗ, παιδικούς σταθμούς, ξενώνες αστέγων, δομές προσφύγων μέσα στις πόλεις, δημόσια γηροκομεία, δημόσιες δωρεάν δομές για τα παιδιά.

Διεκδικούμε χρηματοδότηση για μέτρα ολοκληρωμένης και σχεδιασμένης αντιπλημμυρικής προστασίας. Άμεσα μέτρα αναδιοργάνωσης της πυροπροστασίας. Ανασυγκρότηση της Δασικής Υπηρεσίας. Μόνιμες προσλήψεις προσωπικού, ενίσχυση των υπηρεσιών της Περιφέρειας και των Δήμων με τα απαραίτητα μέσα και επαρκές μόνιμο προσωπικό για τον καθαρισμό-επιτήρηση-προστασία των αλσών, πάρκων και δασών. Καμία αλλαγή χρήσης γης στις καμένες δασικές περιοχές. Απόλυτη προστασία της φύσης, των δασών, των αλσών, των ακτών από τους «επενδυτές». Να καταργηθούν οι αντιπεριβαλλοντικοί νόμοι.

Κάθε κίνηση που παλεύει ενάντια στις εξορύξεις και στην καταστροφή των βουνών από τις ανεμογεννήτριες του κάθε «επενδυτή» χρειάζεται να διεκδικήσει επανακρατικοποίηση της ΔΕΗ με εργατικό έλεγχο. Γιατί οι εργαζόμενοι στη ΔΕΗ μπορούν, κάτω από το δικό τους έλεγχο, να επιβάλλουν ότι η ενέργεια δεν θα είναι μόνο φθηνή και προσιτή σε όλους αλλά ταυτόχρονα η παραγωγή της δεν θα προέρχεται από ορυκτά καύσιμα που αυξάνουν τα «αέρια του θερμοκηπίου» αλλά, αντίθετα, θα προέρχε-

ται από πραγματικές ΑΠΕ που θα σχεδιάζονται και θα υλοποιούνται μαζί με τις τοπικές κοινωνίες με σεβασμό στην προστασία του περιβάλλοντος.

Για να μην θρηνησουμε κι άλλους νεκρούς από καύσωνες, πυρκαγιές και πλημμύρες πρέπει να σταματήσουμε τις καταστροφικές επιλογές ενός συστήματος που μόνο στόχο έχει το κέρδος και για αυτό βάζει ως προτεραιότητα τα ιδιωτικά συμφέροντα και όχι τις κοινωνικές ανάγκες. Πάλι ενάντια σε αυτόν τον παραλογισμό σημαίνει πάλη για διαγραφή του χρέους και κρατικοποίηση με εργατικό έλεγχο των τραπεζών και των μεγαλοεργολάβων που αυγατίζουν τα κέρδη τους ρημάζοντας τις ζωές των ανθρώπων στις εργατογειτονίες της Αττικής και όλης της χώρας.

Ταυτόχρονα ενάντια στη καταστροφή που μας επιβάλλουν προτάσσουμε την πάλη για να αντιστρέψουμε τις συνθήκες που επιτείνουν την υπερθέρμανση του πλανήτη, για ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης με σεβασμό στον άνθρωπο και τη φύση, που θα θέτει ως πρώτο στόχο τα συμφέροντα της κοινωνικής πλειοψηφίας και την προστασία του περιβάλλοντος, δίνοντας βάρος τόσο στην πρόληψη όσο και στην έγκαιρη αντιμετώπιση. ■

Σημειώσεις

1. WWF-Αναλογία πρασίνου ανά κάτοικο: ουραγός η Αθήνα
<http://www.kalyterizo.gr/new/analogia-prasinoy-ana-katoiko-oyragos-i-athina>
2. Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 126. "Μάνδρα η κρίση της Αττικής" Δήμητρα Κυρίλλου, Κώστας Πίτσας
3. DNEWS Η «φούσκα» των ακινήτων στην Ελλάδα - Σωτήρης Μπέσκος
4. Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 126. "Μάνδρα η κρίση της Αττικής" Δήμητρα Κυρίλλου, Κώστας Πίτσας
5. <https://www.kathimerini.gr/visual/infographics/563435023/ayxisi-enoikion-eos-kai-49-stin-exaetia-2019-2024/>
6. <https://ypodomes.com/dimand-poia-einai-i-megali-ependysi-ton-150-ekat-eyro-sti-softex-poy-allazei-ton-votaniko/>
7. <https://pamehellas.gr/somateio-ergazomenon-stin-etaireia-ktiriakes-ypodomes-aformi-tin-katastasi-7o-dimotiko-irakleioy-attikis>
8. https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/403305_n-mpelabilas-ti-tha-ginei-stin-attiki-yperheilisoyn-o-kifisos-kai-o-ilissos
9. Αντίσταση στην περιβαλλοντική καταστροφή, Γιώργος Ράγκος, Εργατικό Αλληλεγγύη. Νο 1571

Βιβλιοκριτική

Αυτοάμυνα – Μια φιλοσοφία της βίας

Elsa Dorlin

352 σελίδες, 20€

ΠΟΤΛΑΤΣ

Το νέο βιβλίο από τις εκδόσεις πότλατς με τίτλο «Αυτοάμυνα – Μια φιλοσοφία της βίας» της Elsa Dorlin σε μετάφραση Μαρίας Κακογιάννη, είναι, όπως αναφέρεται στην παρουσίασή του στο οπισθόφυλλο, μια προσπάθεια να διατυπωθεί μια «γενεαλογία» της βίας και της αυτοάμυνας. Το βλέμμα της συγγραφέως είναι στραμμένο στη διάκριση ανάμεσα στη βία που εντάσσεται σε νόμιμο, θεσμοθετημένο πλαίσιο και στη βία των καταπιεσμένων.

Η διάκριση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μέσα σε έναν κόσμο καταπίεσης, υπάρχουν άνθρωποι που έχουν δικαίωμα στην αυτοάμυνα και άνθρωποι που δεν έχουν. Η συγγραφέας επιχειρεί να δώσει μια εικόνα του πώς θεμελιώνεται φιλοσοφικά το δικαίωμα (ή η απουσία αυτού) στην αμυντική βία και πώς αυτή η θεμελίωση αντικατοπτρίζει ρατσιστικούς μύθους ή συντηρεί τον ταξικό διαχωρισμό. Σε έναν μεγάλο βαθμό επίσης, το βιβλίο καταπιάνεται με το πώς η απάντηση στη συστημική βία γίνεται μια ετοιμότητα για βία που εγγράφεται στο ίδιο το σώμα των καταπιεσμένων. Το βιβλίο περιγράφει ότι υπάρχει η «αυτοάμυνα» και η βία που συνιστά επίθεση και η απάντηση των καταπιεσμένων σε αυτή την επίθεση.

Ο πρόλογος ξεκινά ήδη με ένα τέτοιο παράδειγμα: ο άγιος ξυλοδαρμός του άοπλου 26χρονου ταξίτζη Rodney King από αστυνομικούς το 1991, καταγράφηκε σε βίντεο από κάτοικο

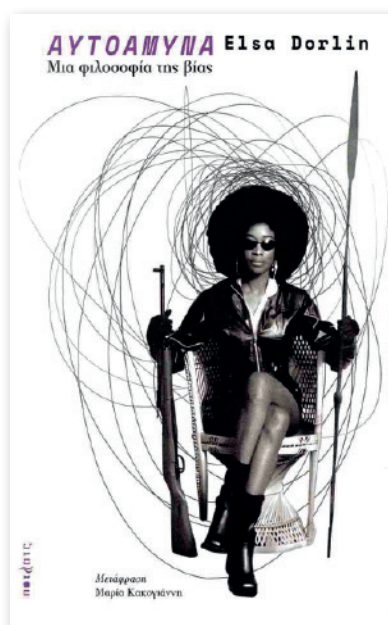
της περιοχής. Το βίντεο κυκλοφόρησε σε όλα τα κανάλια και έδειχνε το όργιο της βίας. Έναν χρόνο μετά στη δική των αστυνομικών η υπεράσπισή τους χρησιμοποίησε το ίδιο βίντεο σαν τεκμήριο ότι ο R. King ήταν «επιτιθέμενος», αναφερόμενη στις προσπάθειές του να προστατευτεί από τα χτυπήματα και το τέιζερ. Η αθώωση των αστυνομικών οδήγησε σε εξέγερση με 53 νεκρούς και εκατοντάδες τραυματίες.

Η συγγραφέας θέτει το ερώτημα: «Πώς μπορούμε να κατανοήσουμε ένα τέτοιο ερμηνευτικό χάσμα;». Ακριβώς το ίδιο χάσμα υπήρξε στην υπόθεση της δολοφονίας του Ζακ Κωστόπουλου: το ίδιο βίντεο που έκανε την πλειονότητα της ελληνικής κοινωνίας να δει τον δολοφονικό ξυλοδαρμό ενός άοπλου ανθρώπου από δυο πολίτες και έξι αστυνομικούς, χρησιμοποιήθηκε από τα κυρίαρχα ΜΜΕ και την υπεράσπιση των δολοφόνων στο δικαστήριο σαν «τεκμήριο» ότι ο Ζακ ήταν ληστής, οπλισμένος και επιτιθέμενος. Ότι οι οκτώ δολοφόνοι του δρούσαν είτε στο πλαίσιο της «νόμιμης αυτοάμυνας», είτε στο πλαίσιο της «νόμιμης» αστυνομικής βίας που απαιτείται για τη σύλληψη ενός επικίνδυνου δράστη ληστείας.

Παράλληλα, ζούμε σε μια εποχή που οι κυρίαρχοι ιδεολογικοί μηχανισμοί καταιγίζουν τη δημόσια συζήτηση με καταδίκες της «βίας από όπου κι αν προέρχεται», εννοώντας τη βία των από τα κάτω: τη βία των Παλαιστινίων που παλεύουν για την ελευθερία τους, τη βία των εξεγερμένων στις Ηνωμένες Πολιτείες (από την οποία κράτησε αποστάσεις ακόμη και ο Σάντερς), κ.ο.κ. Μέσα σε μια τέτοια συγκυρία, η μετάφραση του βιβλίου αυτού είναι μια σημαντική παρέμβαση.

Είναι κατ' αρχάς πολύτιμο για τα συγκλονιστικά παραδείγματα συστημικής βίας, τα οποία παρουσιάζει ακριβώς ως τέτοια, κι όχι ως αποτέλεσμα διάχytων βίαιων πρακτικών: βλέπουμε για παράδειγμα τα βασανιστήρια που υπέστησαν οι υποτελείς της γαλλικής αποικιοκρατίας για να αφοπλιστούν και να καταστεί αδύνατη η αυτοάμυνά τους, τις στρατιωτικές εντολές για βασανιστήρια προκειμένου να μετατραπούν οι γάλλοι νεοσύλλεκτοι σε μηχανές βίας, την ενθάρρυνση του ρωσικού στρατού και της αστυνομίας στις ομάδες των αντισημιτών πογκρομιστών, τη βιομηχανία θανάτου του ναζιστικού καθεστώτος σε βάρος των Εβραίων, τη «δικαιοσύνη» των vigilants στην αμερικάνικη ήπειρο πριν την κατάργηση της δουλείας, το φαινόμενο του λιντσαρίσματος με το πρόσχημα της προστασίας των λευκών γυναικών από τη σεξουαλική βία των μαύρων αντρών στις ΗΠΑ, την οργανωμένη ομοφοβική βία της αστυνομίας, τους βασανιστές και κυρίως τις βασανίστριες του Αμπού Γκράμπι και πώς δεν ήταν τυχαία η επιλογή του φύλου.

Το βιβλίο επιχειρεί να εξηγήσει αυτή τη συστημική βία σαν μέρος ακριβώς του συστήματος. Για παράδειγμα «η αυτοδικία των vigilants είναι, στην πραγματικότητα, μια από τις πιο μαζικές ιστορικές εκφράσεις της εξωθεσμικής αδιαμεσολάβητης δράσης, του κινήματος ενάντια στην κατάργηση της δουλείας, του ρατσιστικού εγκλήματος και της ρατσιστικής τρομοκρατίας στην αμερικανική ήπειρο. Σε αντίθεση με το κλασικό επιχείρημα που θεωρεί την αυτοδικία σύμπτωμα ενός εμβρυακού, αποτυχημένου ή δυσλειτουργικού πολιτικού θεσμού, η προοπτική που υιοθετούμε εδώ δείχνει ότι οι vigilants απο-

τέλεσαν μάλλον μέρος μιας προσπάθειας εξορθολογισμού του τρόπου διακυβέρνησης». Αντίστοιχα, η E. Dorlin αναδεικνύει τα λιντσαρίσματα όχι σαν πρακτικές ενός όχλου, αλλά σαν μέρος του ίδιου μηχανισμού που κατασκεύασε τον μύθο του «μαύρου βιαστή» και τον συντήρησε μέσα από τα ΜΜΕ και τα δικαστήρια.

Η απάντηση των καταπιεσμένων, σύμφωνα με τη συγγραφέα οδήγησε σε όλη αυτή τη γενεαλογία της αυτοάμυνας που περιγράφεται στο βιβλίο της. Για παράδειγμα έχουμε την ανάπτυξη πρακτικών μάχης με γυμνά χέρια από τους αποικιοκρατούμενους λαούς, που με τη σειρά τους οδήγησαν σε στοιχειά κουλουράς που παραπέμπουν σε αυτές τις πρακτικές, όπως οι πολεμικοί χοροί. Οι ομάδες αυτοάμυνας των σουφραζέτων ήταν εμπνευσμένες από το ju jitsu, αλλά ενσωμάτωναν και την αξιοποίηση των σεξιστικών στερεοτύπων που κουβαλούσαν οι εχθροί του γυναικείου κινήματος, όπως οι αστυνομικοί, για την αδυναμία των γυναικών: «τα τεχνάσματα αυτά χρησιμοποιούν τον αιφνιδιασμό, την έκπληξη και τον αποπροσανατολισμό του αντιπάλου ο οποίος λόγω των προκαταλήψεών του δεν είναι σε επιφυλακή (κόβουν τις τιράντες ώστε οι αστυνομικοί να αναγκάζονται να κρατούν τα παντελόνια τους,

περιορίζουν την ορατότητα της αστυνομίας ανοίγοντας πολυάριθμες ομπρέλες [...])».

Ταυτόχρονα δεν παραλείπει να αναφερθεί στις ιδεολογικές μάχες για το ποια πρέπει να είναι η απάντηση των μειονοτήτων στη βία. Εμβληματικά παραδείγματα το κίνημα για τα κοινωνικά δικαιώματα των Μαύρων και στη συνέχεια η ίδρυση των Μαύρων Πανθέρων, ενός κόμματος που στην αρχή είχε τη λέξη «αυτοάμυνα» στο όνομά του. Η ιδεολογική σύγκρουση είχε να κάνει με ότι η ειρηνική διαμαρτυρία πλέον συναντούσε τεράστια προβλήματα από τη μία μεριά, αλλά μέρος του κινήματος θεωρούσε από την άλλη ότι η ένοπλη αυτοάμυνα προκαλούσε ακόμα περισσότερη καταστολή. Παράλληλα, στον κύκλο της βίας και αντιβίας εντάσσει και την αστυνομική βία κατά των ΛΟ-ΑΤΚΙ+ στις ΗΠΑ τη δεκαετία του '60 αλλά και τις οργανωμένες πολιτοφυλακές για την προστασία από ομοφοβικές επιθέσεις.

Το βιβλίο περιγράφει πώς οι επιταγές της «ασφάλειας» των μειονοτήτων, όταν αυτές υιοθετούν μια εσωστρεφή αντιμετώπιση και στοχεύουν στη δημιουργία «ασφαλών χώρων» μπορούν πολύ εύκολα να γίνουν μηχανισμός διάλυσης ενός κινήματος, να αναπαράξουν ρατσιστικές ρητορικές, να αποτελέσουν δούρειο ίππο του εξευγενισμού κλπ. Το βιβλίο δεν παραλείπει να κάνει τις απαραίτητες συνδέσεις του σεξισμού με τον ρατσισμό σαν δυο ιδεολογικά συγκαίνωνούντα δοχεία που πολλές φορές έχουν αποτέλεσμα τις συγκρούσεις των από κάτω μεταξύ τους.

Το βιβλίο, αν και βάζει όλα αυτά τα ζητήματα, μοιάζει να επιμένει σε μια ιδεαλιστική θεώρηση της βίας: περιγράφει τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του συστήματος και τους τρόπους αναπαραγωγής της βίας σαν αιτία ύπαρξής της. Πιο έντονα η αδυναμία αυτή φαίνεται στην ανάλυση για το κράτος του Ισραήλ, η βιαιότητα του οποίου εξηγείται από τη συγγραφέα σαν αποτέλεσμα της ιδεολογικής νίκης του «στρατιωτικοποιημένου, τρομοκρατικού και αποικιοκρατικού σιωνισμού» πάνω στο θέμα

της αντιμετώπισης του αντισημιτισμού. Μια ανάλυση που αφήνει απ έξω τον ρόλο του ιμπεριαλισμού και περιορίζεται στις ιδέες που στηρίζουν τη βία που το Ισραήλ ονομάζει «αυτοάμυνα».

Συνέπεια της ίδιας αδυναμίας είναι η αναφορά στη σεξιστική βία, κατά τη θεώρηση «το πολιτικό είναι προσωπικό», από μια αποκλειστικά βιωματική σκοπιά. Η συγγραφέας περιγράφει τη διαρκή εγρήγορση για τη φροντίδα των άλλων, για παράδειγμα, σε συνδυασμό με τη διαρκή αμυντική εγρήγορση για τις παρενοχλήσεις και τη βία κατά των γυναικών. Πρόκειται για ένα συλλογικό βίωμα που πράγματι υπάρχει, και που θυμίζει τη διαρκή εγρήγορση για τη συστημική βία όπως περιγράφεται στο υπόλοιπο βιβλίο. Ωστόσο αυτή η ανάλυση μένει στην επιφάνεια, καθώς δεν αναφέρεται πουθενά για ποιο λόγο οι γυναίκες εξαναγκάζονται σε μια τέτοια εγρήγορση.

Αφροδίτη Φράγκου

Ποιός φοβάται το φύλο;

Τζούντιθ Μπάτλερ

288 σελίδες, 24€

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Το τελευταίο βιβλίο του Τζούντιθ Μπάτλερ “Ποιός φοβάται το φύλο;”, που κυκλοφόρησε το Γενάρη στα ελληνικά αποτελεί ένα σημαντικό όπλο στη φαρέτρα του κινήματος. Όπλο απέναντι στις επιθέσεις των κυρίαρχων τάξεων διεθνώς, της ακροδεξιάς και των συμμάχων τους. Παράλληλα αποτελεί μια δουλειά που βαθιάει την αντίληψή μας για το ίδιο το φύλο, που επανεξετάζει την επίδραση του κοινωνικού στο βιολογικό. Είναι ένα βιβλίο που προσπαθεί να ενώσει τις αντιστάσεις των καταπιεσμένων για να μπορέσουν να είναι αποτελεσματικές. Παρεμβαίνει στον ανοιχτό διάλογο που εξελίσσεται σήμερα διεκδικώντας ότι αρχικά αυτός ο διάλογος οφείλει να γίνεται με καλύτερους όρους και να έχει πάντα ως

αποτέλεσμα την κοινή δράση. Ωστόσο η αντίληψη του Μπάτλερ ότι ο στόχος των επιθέσεων των από τα πάνω είναι η επαναφορά ή η προστασία του πατριαρχικού τρόπου οργάνωσης της κοινωνίας και ο στόχος του κινήματος είναι η δημιουργία ενός κόσμου που θα μπορούμε να κινούμαστε, να αναπνέουμε και να αγαπάμε χωρίς τον φόβο της βίας, με τη ριζοσπαστική και μη ρεαλιστική ελπίδα ενός κόσμου που δε θα διακατέχεται πια από έναν ηθικό σαδισμό μεταμφιεσμένο σε χρησιμοποίηση, είναι που αφήνουν αναπάντητα τα ερωτήματα με ποιον τρόπο θα το καταφέρουμε αυτό και ποιός είναι αυτός ο κόσμος που θα είναι απαλλαγμένος από την καταπίεση;

Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά το βιβλίο. Από την εισαγωγή και τα πρώτα κεφάλαια το Μπάτλερ παίρνει μια ξεκάθαρη θέση ότι η στοχοποίηση των σεξουαλικών και έμφυλων μειονοτήτων ως κινδύνων για την κοινωνία (...) προκειμένου να τους αφαιρεθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα τους, προστάσεις, ελευθερίες, εντάσσει την ιδεολογία κατά του φύλου στο φασισμό. (σελ.17) Ο ρόλος των χριστιανικών εκκλησιών σε αυτή την εκστρατία κατά του “φύλου” είναι κομβικής σημασίας. Όχι μόνο στα κυρήγματά τους αλλά και στις δράσεις τους. Για παράδειγμα ο πάπας Φραγκίσκος το 2015 δήλωνε ότι η σύγχρονη “θεωρία του φύλου” αποτελείται από νέες Ηρωδιάδες που “εξυφανούν” σχέδια θανάτου που παραμορφώνουν την όψη του άνδρα και της γυναίκας καταστρέφοντας τη δημιουργία. (...) Η θεωρία του φύλου δεν αναγνωρίζει την τάξη της δημιουργίας και η απαίτηση να διδάσκεται το φύλο στα σχολεία είναι “ιδεολογικός αποικισμός” (...) το ίδιο έκαναν οι δικτάτορες του προηγούμενου αιώνα...σκεφτείται τη χιτλερική νεολαία. (σελ 14) Στην Ουγκάντα το 2014 υιοθετήθηκαν σκληροί νόμοι κατά της ομοφυλοφιλίας μέσω παρεμβάσεων των εκκλησιών και χρηματοδότηση που πήγαινε για προγράμματα κατά του HIV στράφηκε σε προγράμματα αποχής από το προγαμιαίο σεξ. Όσο δε για τα “επιχειρήματα” των κά-

θε λογής παπάδων καταρρίπτονται με σαρωτικό τρόπο από το Μπάτλερ αναδεικνύοντας την έλλειψη της επιστημονικότητάς τους αλλά και το βάθος της υποκρισίας τους όπως πχ για το ζήτημα βλαπτικότητας της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας στα παιδιά: η Καθολική Εκκλησία κινδυνεύει να χρεοκοπήσει αν αρχίσει να πληρώνει αποζημιώσεις για όλα τα παιδιά που κακοποιούσε επί δεκαετίες- με τα παιδιά μόνο στη Γαλλία να φτάνουν τις τριάντα χιλιάδες τα τελευταία 70 χρόνια. (σ.90) Το μένος των διαφόρων χριστιανικών εκκλησιών είναι τόσο μεγάλο απέναντι σε αυτο που αποκαλούν “φύλο” που φτάνει να σχηματίζει συνεργασίες που δεν είχαμε ξαναδεί όπως πχ μεταξύ του Βατικανού και της ευαγγελικής εκκλησίας.

Παράλληλα στήνονται διάφορες οργανώσεις διεθνώς που οργανώνουν παρεμβάσεις σε κράτη για απαγόρευση αμβλώσεων, απαγόρευση ομοφυλών γάμων και τεκνοθεσίας κ.α. Η CitizenGo για παράδειγμα που ιδρύθηκε στην Ισπανία από τον Ιγνάθιο Αρσουάγια – υποστηρικτή του φασιστικού Vox- οργανώνει καμπάνιες στην Ευρώπη, την Αμερική αλλά και σε χώρες της Αφρικής. Ο Βίκτορ Όρμπαν, ακροδεξιός προθυπουργός της Ουγγαρίας, χρησιμοποιεί “ιδεολογήματα” από τον ίδιο το ναζισμό. Συνδέει τη θεωρία του φύλου με τη μετανάστευση χαρακτηρίζοντάς τα ως κινδύνους για το έθνος. “Στην Ουγγαρία χρειαστηκε να υψώσουμε όχι μόνο ένα κανονικό τείχος στα σύνορά μας και ένα οικονομικό τείχος γύρω από τις οικογένειες μας, αλλά και ένα νομικό τείχος γύρω από τα παιδιά μας για να τα προστατέψουμε από την ιδεολογία του φύλου που τα απειλεί”. Στην Ανατολική Ευρώπη πολύ συχνά η ακροδεξιά προσπαθεί να επιχειρηματολογήσει ότι οι θεωρίες του φύλου έρχονται από “έξω” από την Ευρωπαϊκή Ένωση που οργανώνει οικονομικούς καταναγκασμούς στις χώρες αυτές. Αντίστοιχα η Παγκόσμια Τράπεζα εμφανίζεται σαν “υπερασπίστρια” των ΛΟΑΤΚΙΑ+ δικαιωμάτων σε χώρες της Αφρικής σαν προϋπόθεση για τη χορήγηση δανείων. Ανάλογα με τα άγχη και

τις αγωνίες που κυκλοφορούν σε μια συγκεκριμένη περιοχή, το φύλο μπορεί να παρουσιάζεται ως μαρξιστικό ή καπιταλιστικό, ως τυρρανία ή αναρχοφιλελευθερισμός, ως φασισμός ή ολοκληρωτισμός, ως αποικιοκρατική δύναμη ή ως ανεπιθύμητος μετανάστης.

Σωστά το Μπάτλερ επιμένει ότι κάθε υπεράσπιση των έμφυλων δικαιωμάτων πρέπει να περιλαμβάνει μια κριτική της “συμπερίληψης της διάστασης του φύλου” και των τρόπων με τους οποίους έχει χρησιμοποιηθεί το φύλο ως διαπραγματευτικό χαρτί από χρηματοπιστωτικούς θεσμούς που παριστάνουν τους υποστηρικτές του. (...) Η υπερασπιση του φύλου πρέπει να συνδέεται με την κριτική του χρηματοοικονομικού εξαναγκασμού, ειδικά το “φύλο” θα θεωρηθεί, μοιραία, ένα από τα εργαλεία αυτού του εξαναγκασμού. Συνεχίζει τονίζοντας ποια κατεύθυνση θα ήταν η ιδανική αυτού του κινήματος: η πάλη για τα έμφυλα και σεξουαλικά δικαιώματα, αν πρόκειται να έχει πολιτικό νόημα ως πάλη για τη χειραφέτηση, πρέπει να είναι εμπεδωμένη στην πάλη κατά της εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης και της δουλείας του χρέους. (...) Θα έπρεπε να συνδέονται με μια αντιαποικιοκρατική, αντιμπεριαλιστική πάλη. (σελ.68)

Στη συνέχεια το Μπάτλερ αναδεικνύει με ποιο τρόπο τα κινήματα κατά του φύλου φτάνουν στις ίδιες τις ΗΠΑ να έχουν μια πολύ υλική πραγματικότητα. Απολύσεις εκπαιδευτικών που διδάσκουν σεξουαλική αγωγή στα σχολεία, επιθέσεις και νομικές κυρώσεις σε γονείς που στηρίζουν τα παιδιά τους στη διαδικασία της φυλομετάβασης με την κατηγορία της “παιδικής κακοποίησης”, δραστική περικοπή της υγειονομικής κάλυψης σε τρανς άτομα, κλεισίματα μαθημάτων και τμημάτων από πανεπιστήμια. Μετά την ανατροπή του δεδικασμένου της υπόθεσης Roe v. Wade (που αποποινικοποίησε τις αμβλώσεις στις ΗΠΑ το 1973) οι επιθέσεις πολλαπλασιάστηκαν. Πολλώ δε μάλλον υπό την προεδρία Τραμπ. Οι ίδιοι που κινούνται κατά της “κριτικής θεωρίας της φυλής” στην εκπαίδευση-

και έχουν καταφέρει να την απαγορεύσουν σε τουλάχιστον επτά πολιτείες-κινούνται και κατά της θεωρίας του φύλου. Ο ίδιος ο Τραμπ προσπάθησε να επιβάλλει νομικά την άποψή του ότι τα φύλα είναι μόνο δύο. Όμως το Ανώτατο Δικαστήριο απόρριψε αυτή την προσπάθεια. Το περιοδικό Nature επίσης κατέκρινε αυτή την προσπάθεια αντικρούοντας την ως αντιεπιστημονική: δεν έχει καμία θεμελίωση στην επιστήμη και θα καταργούσε δεκαετίες προόδου στην κατανόηση του βιολογικού φύλου (...) και του κοινωνικού φύλου, μιας κοινωνικής κατασκευής που σχετίζεται με βιολογικές διαφορές, αλλά ριζώνει επίσης στον πολιτισμό, στους κοινωνικούς κανόνες και στην ατομική συμπεριφορά. Ακόμα χειρότερα θα υπονόμει τις προσπάθειες να μειωθούν οι διακρίσεις σε βάρος διεμφυλικών ατόμων και όσων δεν εντάσσονται στις δυαδικές κατηγορίες του αρσενικού και του θηλυκού. Οι ίδιοι όμως δικαστές ψήφισαν υπέρ της περιστολής του δικαιώματος στην άμβλωση. Έτσι η αλληλεγγύη απαιτεί να μείνουμε μαζί μέσα σε ανταγωνισμούς που δεν μπορούν πάντοτε να επιλυθούν (...), να μείνουμε στον αγώνα ενάντια σ' εκείνες τις μορφές εξουσίας – την καπιταλιστική, τη ρατσιστική, την πατριαρχική, την τρανσφοβική που αρνούνται τις ζωές μας και τις θεμελιώδεις ελευθερίες μας (...).

Το πέμπτο κεφάλαιο καταπιάνεται με τις TERF (trans-exclusionary radical feminists) – τις φεμινίστριες που αυτοαποκαλούνται ριζοσπαστικές αλλά αποκλείουν τις τρανς γυναίκες παράλληλα με τη συζήτηση για το βιολογικό φύλο. Στη Βρετανία το ζήτημα πήρε μεγάλες διαστάσεις με τις κινήσεις της κυβέρνησης να προσδιορίσει νομικά ότι γυναίκα θεωρείται μόνο εκείνο το άτομο που στη γέννηση του αποδόθηκε το θηλυκό φύλο. Αυτή η κίνηση ξεσήκωσε τεράστιες αντιδράσεις από το κίνημα. Το Μπάτλερ εξηγεί ότι ο φεμινισμός ήταν πάντα μια πολιτική συμμαχιών. Δηλαδή πάλευε όλες τις μορφές διαθεματικής καταπίεσης. Έτσι όσες φεμινίστριες επιτείνονται σε συμμα-

χιές για τις οποίες ο φεμινισμός αποτελεί αναποσπαστο κομμάτι, συμπεριλαμβανομένης μιας ευρύτερης αριστερής πολιτικής που κρατά ως προτεραιότητες την έμφυλη καταπίεση, την εκμετάλλευση της γυναίκειας εργασίας και τη σεξουαλική δικαιοσύνη (σ. 139) σβήνουν την ιστορία του φεμινισμού. Πρόκειται για μία εν μέρει σωστή τοποθέτηση από την πλευρά του Μπάτλερ. Διότι αν θεωρήσουμε ότι ο φεμινισμός από την εμφάνιση του ήταν ομοιογενής και ενιαίος απέναντι στην κυρίαρχη τάξη τότε χάνουμε κάποια βασικά σημεία και για την ιστορία και για το σήμερα. Το πρώτο σημείο είναι ότι τα γυναικεία κινήματα στην εμφάνισή τους ειδικά στις αρχές του εικοστού αιώνα χρειάστηκε να λύσουν βασικά ζητήματα “συμμαχιών”. Η μεγάλη διαχωριστική γραμμή που αναδείχθηκε ήταν αυτή της τάξης. Οι αστές φεμινίστριες διεκδικούσαν για τις εαυτές τους το δικαίωμα στην ψήφο και μία σειρά από άλλα δικαιώματα που απλά θα τις έβαζαν σε καλύτερη θέση σε σχέση με τους άντρες της τάξης τους. Οι γυναίκες τις εργατικής τάξης διεκδικούσαν το δικαίωμα στην ψήφο, μαζί με την ισότητα στους μισθούς, την ένταξη τους στα συνδικάτα και τα πολιτικά κόμματα για να μπορούν να δίνουν από καλύτερη θέση την κόντρα με τα αφεντικά- μαζί με τους άντρες της εργατικής τάξης. Δεν

ήταν ένα απλό ζήτημα συμμαχιών. Στο ξέσπασμα του Α'ΠΠ οι επαναστάτριες της εποχής που πρωτοστάτησαν στον αγώνα για τη γυναικεία απελευθέρωση και επέμεναν για την ταξική φύση του αγώνα κατά της καταπίεσης και του σεξισμού, η Κλάρα Τσέτκιν από το SPD, η Κολλοντάι από τους Μπολσεβίκους βρέθηκαν απέναντι στις κυβερνήσεις τους ή ακόμα και τα κόμματά τους που έσερναν την εργατική τάξη στο σφαγείο του πολέμου. Οι αστές φεμινίστριες τότε στήριξαν τον πόλεμο. Το δεύτερο σημείο είναι ότι η ιστορία του γυναικείου κινήματος, του ΛΟΑΤΚΙΑ+ κινήματος έχει τις καλύτερες παραδόσεις του δεμένες με την επαναστατική αριστερά και τις κορυφαίες στιγμές του εργατικού κινήματος. Είναι λαμπρό παράδειγμα οι κατακτήσεις της ρώσικης επανάστασης σε αυτό το επίπεδο για να μην χρησιμοποιούνται στην επιχειρηματολογία μας. Κανένα κράτος μέχρι και σήμερα δεν έχει δώσει τις ελευθερίες που παραχώρησε η εργατική δημοκρατία στη Ρωσία του 1917. Οι πρώτες χειρουργικές επεμβάσεις επιβεβαίωσης φύλου έγιναν τότε. Παρόλο που κράτησε λίγα χρόνια ως την σταλινική αντεπανάσταση, χρειάζεται να τα θυμίζουμε ξανά.

Στο ίδιο κεφάλαιο το Τζούντιθ καταλήγει σε μια σημαντική παρατήρηση ότι το κράτος επεκτείνει τις ρυθμιστικές και πειθαρχικές εξουσίες του στο ζήτημα του επαναπροσδιορισμού του φύλου, αποφασίζοντας ποια ιδρύματα θα μπορούν να παρέχουν τη σχετική περίθαλψη αλλά και ποιοι θα πρέπει να είναι οι όροι της περίθαλψης ή της παθολογικοποίησης. Το κράτος επεκτείνει τον έλεγχο και στις αναπαραγωγικές ελευθερίες, περιστέλλοντας τα δικαιώματα τερματισμού μιας εγκυμοσύνης. Η πολεμική μηχανή κλιμακώνεται, και μαζί της τα υπεραρρενωπά εθνικά ιδεώδη. Στην εποχή τις κλιμάκωσης των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών με τον πόλεμο στην Ουκρανία να συνεχίζεται, τη γενοκτονία στην Παλαιστίνη να κλιμακώνεται με επιθέσεις στο Ιράν και άλλες αραβικές χώρες αυτή η παρατήρηση είναι χρήσιμη. Όπως έγρα-

φε η Μαρία Στύλλου στο τεύχος 179 του περιοδικού «Ποιος είναι ο λόγος που ξαναφέρνουν στην επιφάνεια τέτοιες απαρχαιωμένες και επιστημονικά διαψευσμένες ιδέες σήμερα; Είναι μόνο ζήτημα ιδεολογικής επίθεσης κατά της Αριστεράς και της υποτιθέμενης «woke ατζέντας»; Είναι θέμα πολιτικής προσαρμογής των κυβερνητικών κομμάτων στις πιέσεις για συνεργασίες με τα κόμματα της ακροδεξιάς; Δεν είναι μόνο αυτοί οι λόγοι. Πρόκειται για στρατηγική επίθεση σε βάρος της εργατικής τάξης. Αυτή η αντιδραστική εκστρατεία οργανώνεται μέσα σε συνθήκες οικονομικής και πολιτικής κρίσης και σε περίοδο διεθνών ανταγωνισμών που κλιμακώνονται πολεμικά. Στόχο έχουν να διασπάσουν την εργατική τάξη και να αποδυναμώσουν τις αντιστάσεις. Οι άντρες πρέπει να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της παραγωγής και του πολέμου και οι γυναίκες στις απαιτήσεις της αναπαραγωγής και συμπληρωματικά της παραγωγής ακόμα και του πολέμου».

Στα επόμενα τρία κεφάλαια το Μπάτλερ εξηγεί μεθοδικά με ποιο τρόπο η αντιπαράθεση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου δεν μπορεί να σταθεί. Αρχικά γιατί οι κατηγορίες από τις TERF ή την κυρίαρχη ιδεολογία περί άρνησης της βιολογίας δεν είναι ορθές. Και αυτό γιατί αυτό που εννοούν ως «βιολογία» δεν είναι σε καμία περίπτωση δυαδικό και σίγουρα δεν μπορεί να είναι ποσοτικό. Αποσυνδέει τις αναπαραγωγικές ικανότητες από τη διακρίση των φύλων υπερασπιζόμενη το δικαίωμα ή και την κατάσταση γυναικών να μην τεκνοποιούν και αντιτίθεται στις προσπάθειες εξειδανίκευσης της αναπαραγωγικής ικανότητας. Με αφορμή τις συζητήσεις για τις τρανς αθλήτριες και σε ποιες κατηγορίες πρέπει να αγωνίζονται ή ποιές τουαλέτες θα πρέπει να χρησιμοποιούν οι τρανς γυναίκες το Μπάτλερ επιστρατεύει σημαντικές πληροφορίες (σ.191) σε μελέτη του 2014, χρηματοδοτημένη από την Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, ελέγχθηκαν τα επίπεδα τεστοστερόνης σε σχεδόν 700 άτομα (...). Το 16,5% των

ανδρών είχαν χαμηλά επίπεδα τεστοστερόνης και το 13,7% των γυναικών υψηλά με σημαντική αλληλοεπικάλυψη μεταξύ των δύο ομάδων. Το «βιολογικό φύλο» αποδεικνύεται ότι είναι φάσμα ή ψηφιδωτό (...). Και συνεχίζει θα χρειαστεί να καταλάβουμε τι σημαίνει «υλική κατασκευή» και πώς οι κληρονομίες της δουλείας και της αποικιοκρατικής εξουσίας κατέληξαν να διαποτίζουν ό,τι ονομάζεται υλικότητα του βιολογικού φύλου». Όπως έπαιξαν τεράστιο ρόλο. Αλλά η βαρβαρότητα της γυναικείας καταπίεσης πάει πολύ πιο πίσω ιστορικά και αυτό δεν είναι σαφές στο βιβλίο του Μπάτλερ. Από τη μία αξιοποιώντας δεδομένα από φεμινίστριες φιλοσόφους αλλά και βιολόγους φτάνει στα ερωτήματα αν ακόμα και διαφορές στη μυϊκή διάπλαση μεταξύ ανδρών και γυναικών που παρατηρούμε σήμερα δεν είναι τίποτε άλλο από την επίδραση του περιβάλλοντος στη γονιδιακή έκφραση αφού οι γυναίκες δέχτηκαν καταπίεση. Δηλαδή οι διαφορές αυτές δεν είναι η αιτία της καταπίεσης αλλά η καταπίεση η αιτία των διαφορών. Αν όμως προεκτείνουμε το συλλογισμό μας θα πρέπει να βάλουμε στη συζήτηση το έργο του Φρίντριχ Έγκελς «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους». Διότι με κάποιο τρόπο οφείλουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα και γιατί εξ αρχής εμφανίστηκαν οι έμφυλες διακρίσεις και τότε; Το πέρασμα από τις αταξικές στις ταξικές κοινωνίες σηματοδότησε και την γυναικεία καταπίεση όπως την εμφάνιση του κράτους και της ιδιοκτησίας. Στον καπιταλισμό σήμερα οι γυναίκες επιφορτίζονται μέσα στην μονογαμική ετεροκανονική πυρηνική οικογένεια την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης. Όχι μόνο γεννώντας τα επόμενα παιδιά που θα πουλάνε την εργατική τους δύναμη στους καπιταλιστές αλλά αναλαμβάνοντας και όλη τη φροντίδα των μελών της οικογένειας. Και αυτό επιβάλλεται να γίνεται δωρεάν ντυνοντάς το με κάθε λογής θεωρίες περί «βιολογικότητας» και «φύσης» των γυναικών για φροντίδα. Οτιδήποτε αποκλείει από αυτό το πρότυπο εί-

ναι απειλή για το σύστημα. Ο καπιταλισμός στηρίζεται στην εκμετάλλευση της εργατικής τάξης αλλά έχει ανάγκη την καταπίεση – σεξιστική, ρατσιστική, θρησκευτική- για να μπορεί να κάνει πιο αποτελεσματική την πρώτη.

Έτσι φτάνουμε στο πρώτο ερώτημα που γράφω στην αρχή αυτού του άρθρου με ποιο τρόπο και για ποιάν κοινωνία. Οι συμμαχίες που αναζητά το Μπάτλερ- και ορθά κάνει- πρέπει να ξεκινήσουν από την αφετηρία ότι η τάξη μας – η εργατική τάξη- παλεύει απέναντι στην τάξη τους- τους καπιταλιστές. Αυτή η ταξική σκοπιά είναι που μπορεί να ενοποιήσει τα κινήματα που παλεύουν όχι σαν αθροίσματα μονάδων ούτε αυτόματα. Για παράδειγμα οι επιθέσεις του Τραμπ -αλλά και του Μητσοτάκη- στα αναπαραγωγικά δικαιώματα των γυναικών ή στα δικαιώματα της υγειονομικής περίθαλψης των τρανς ατόμων δεν είναι υπόθεση «απλά» αυτών που πλήττονται αλλά όλης της εργατικής τάξης και πολύ περισσότερο των υγειονομικών που δουλεύουν στα νοσοκομεία. Οι επιθέσεις στα προγράμματα στα σχολεία ή τα πανεπιστήμια δεν είναι υπόθεση «μόνο» της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας αλλά των μαθητριών, των φοιτητών, των εκπαιδευτικών που με απεργίες και καταλήψεις μπορούν να οργανώσουν την απεικόνιση. Για να γίνουν όμως αυτές οι συνδέσεις και να οργανώνονται οι μάχες με την προοπτική μιας κοινωνίας όπου θα έχουμε όλες/όλα/ όλοι συλλογικά τον έλεγχο, χρειαζόμαστε μια δυνατή επαναστατική αριστερά. Μια αριστερά που στηρίζεται στις καλύτερες παραδόσεις αυτού του κινήματος, τις οργανώνει στο σήμερα μέχρι την επαναστατική ανατροπή του καπιταλισμού. Διαβάστε το βιβλίο του Μπάτλερ, οργανωθείτε στην επαναστατική αριστερά.

Αργυρή Ερωτοκρίτου